

MOTS QUE DESAPAREIXEN

Lo parlar del Pallars

MARTA SOSTRES BRENUY

TUTORA: ÀNGELS GALERA

2º BAT. CURS 2014-2015

LA SALLE BONANOVA

“Qui perd els orígens, perd la identitat”

Raimon

ÍNDEX

1. Introducció	7
2. Objectius	10
3. Metodologia	11
4. Situació geogràfica	12
4.1. El Pallars	12
4.1.1. El Pallars Sobirà	12
4.1.2. El Pallars Jussà	14
5. Una mica d'història	15
6. Els límits dialectals	16
7. El català dins de les llengües romàniques	18
8. El pallarès dins del català	20
9. El pallarès	21
9.1. Aspectes fonètics	21
9.1.1 Sistema vocàlic	21
9.1.2. Sistema consonàntic	22
9.2. Aspectes morfosintàctics	24
9.2.1. L'article	24
9.2.2. Possessius i demostratius	25
9.2.3. Pronoms	25
9.2.4. Morfologia verbal	26
9.2.4.1. Verbs de la primera conjugació	26
9.2.4.2. Verbs de la segona conjugació	27
9.2.4.3. Verbs de la tercera conjugació	27
9.2.4.4. Verbs Irregulars	28
9.2.5. Preposicions	30
9.3. Aspectes de sintaxi	30

9.4.	Aspectes sociolingüístics	31
10.4.	Causes de la pèrdua del dialecte	31
9.4.1.1.	La transformació i mecanització del camps	31
9.4.1.2.	L'impacte del turisme	32
9.4.1.3.	El Despoblament	33
9.4.1.4.	Una població envellida	33
9.4.1.5.	Els mitjans de comunicació	34
9.4.1.5.1	L'automòbil	34
9.4.1.5.2.	La televisió	35
9.4.1.6.	La normalització del català	35
9.5.	La vitalitat de la parla	37
10.	Propostes didàctiques per a la reintegració del pallarès en la societat ...	38
10.1.	Propostes actuals	38
10.1.1.	Associació Cambuleta	38
10.1.1.1.	Exposició Supo-supò	38
10.1.1.2.	Col·lecció de contes infantils Cambuleta	39
10.1.1.3.	Les samarretes	40
10.1.2.	La web "Parlapallarès.cat"	40
10.1.3.	La revista la Borrufa	41
10.1.4.	La periodista Marta Lluvich	42
10.1.5.	Escriptors	42
10.1.5.1.	Pep Coll	42
10.1.5.2.	Maria Barbal	43
10.1.5.3.	Les samarretes de l'hotel Pessets	43
10.2.	Les meves propostes	43
10.2.1.	L'escriptura d'un conte	43
10.2.2.	Conta Contes	44

10.2.3. Llibret de passatemps	44
10.2.4. Diccionari pallarès	45
10.2.5. Vídeo publicitari	45
10.2.6. Memory	45
10.2.7. Llibreta	46
10.2.8. Preguntar paraules a casa	47
11. Entrevistes	48
11.1. Ramon Jordana	48
11.2. Carles Canut	55
11.3. Pili Oliveres	61
11.4. Cisco Farràs	66
11.5. Marta Lluvich	72
11.6. Pep Coll	78
11.7. Jaume Subirana	85
11.8. Maria Barbal	90
11.9. Conclusions entrevistes	98
12. Enquestes	101
12.1. La mostra	101
12.2. Resultats	101
12.2.1. Potxó	102
12.2.2. Fato	103
12.2.3. Fargar	104
12.2.4. Esporret	105
12.2.5. Xinar	106
12.2.6. Furro	107
12.2.7. Aulesa	108
12.2.8. Estropat	109

12.2.9. Maleiar	110
12.2.10. Gisca	111
12.3. Conclusió enquestes	112
13. Conclusió	114
14. Bibliografia	116
15. Annex	118
15.1. Les meves primeres 250 paraules pallareses	118
15.2. Passatemps pallaresos	129
15.2.1. Activitats	129
15.2.2. Solucionari	151

1. INTRODUCCIÓ

Mai tant, potxó, fato o anguet són paraules típiques del Pallars, paraules que pots escoltar en qualsevol conversa amb normalitat però que cada vegada són menys familiars per als infants i joves del Pallars.

Aquestes, són paraules pallareses que s'han anat transmeten oralment al llarg del temps de pares a fills però que actualment estan caient en desús per diferents motius.

La finalitat d'aquest projecte de recerca és col·laborar en la preservació i difusió d'aquesta parla tant rica i alhora donar-la a conèixer una mica més amb l'objectiu de fer entendre i mostrar que el pallarès és una parla viva que és pot fer servir en qualsevol àmbit.

La idea de realitzar un treball com aquest es va veure influenciada pels meus pares, ambdós d'origen pallarès, en concret d'un poble anomenat la Pobla de Segur. Aquesta idea va sorgir tot comentat la possibilitat de que algunes paraules del dialecte pallarès és perdin ja que gairebé no s'utilitzen, tant per oral com per escrit. Aleshores va ser quan els meus pares em van suggerir que seria interessant tractar aquest tema amb profunditat a través del treball de recerca. D'aquesta manera podria esbrinar quins són els factors que contribueixen en la seva desaparició i més endavant aportar algunes solucions per tal de preservar aquest dialecte.

La proposta em va semblar una gran idea i va despertar encara més el meu interès vers aquesta parla que coneixia però no dominava. Estava convençuda de que si m'hi posava amb ganes seria l'oportunitat perfecta per conèixer més coses sobre els meus orígens.

Realitzant aquest treball no només he aconseguit donar resposta a allò que em proposava al principi de tot el projecte, sinó que a més he despertat l'interès de força persones vers el pallarès, cosa que m'ha fet especial il·lusió.

També cal dir que tota la meua família i sobretot jo hem enriquit els nostres coneixements a mesura que aquest treball anava agafant forma. Mai m'hauria imaginat que tot el que he après amb aquest projecte podria enriquir-me tant, tant com a persona com culturalment. Cada recerca informativa em portava a ampliar els meus coneixements, aprenent coses que abans desconeixia i que ara em semblen de vital importància.

El pallarès es un dialecte del català Nord-Occidental que es parla al Pallars Sobirà i al Pallars Jussà. Aquest dialecte, a més de diferents trets fonètics característics, disposa d'un vocabulari propi.

En aquest treball m'he centrat en investigar en profunditat les causes de la seva desaparició i en intentar reintegrar el dialecte a la societat actual sobretot a través dels nous parlants, els nens i nenes del Pallars.

Recuperar mots i frases fetes és també recuperar una manera de viure, el que es feia en un altre temps i en el present ja no es fa. Aquell fer i dir són fruit d'unes circumstàncies històriques, polítiques, religioses, econòmiques i de costums o de tradició. Amb les generacions, les paraules es perden i canvien de sentit fins esdevenir-ne altres, i seria una llàstima que es perdés aquest parlar del Pallars.

El projecte ha estat realitzat amb el major detall i interès per tal de més tard poder extreure unes conclusions realistes de la situació actual del dialecte pallarès. La seva realització no ha estat una tasca fàcil en cap moment. Tot i així, gràcies a l'ajuda de la meva tutora, els meus pares i la gent del Pallars així com diferents persones de renom que van accedir a ser entrevistades, la realització d'aquest treball ha estat possible.

El treball està estructurat seguint un ordre específic que permet al lector seguir el fil del projecte en tot moment i mantenir-hi l'interès. Cada apartat està redactat de tal manera que capti l'atenció del lector i aquest vulgui aprendre més respecte el tema tractat.

La part pràctica és aquella que he fet amb més il·lusió. La possibilitat de contribuir en la recuperació d'un dialecte tant estimat era un sentiment que no podia explicar. Estava preparada per menjar-me el món fent front a qualsevol dificultat per tal d'aconseguir el meu objectiu: la reintegració d'aquest parlar propi del Pallars.

L'objectiu d'aquest treball, el qual pot semblar una mica ambiciós, no és altre que el de descobrir si el pallarès està realment desapareixent de la societat actual. En cas afirmatiu, el meu propòsit seria el d'evitar la disminució d'una parla tant rica com el pallarès a través de la seva difusió i d'intentar recuperar un patrimoni, un llegat cultural i històric estudiant quins factors van propiciar la progressiva pèrdua del dialecte.

A més, amb aquesta a investigació pretenc donar resposta a la qüestió o hipòtesi plantejada al començament de treball de manera satisfactòria.

Així, m'agradaria agrair la participació de totes les persones que han fet possible aquest treball. Per començar, a tota la gent del Pallars que ha estat present al llarg de la seva realització; a Ramon d'Astell, Cisco Farras, Pili Oliveres, Pep Coll, Carles Canut, Jaume Subirana, Marta Lluvich i Maria Barbal que han enriquit el treball amb les seves respectives opinions; a la meua família, que motivada per aquest estudi ha estat disposada a ajudar en tot moment; i per últim, a la tutora del treball, Àngels Galera, per la seva fantàstica tasca de seguiment i orientació al llarg del treball.

Només em queda desitjar que aquest petit però alhora gran treball arribi a les mans de tots aquells que vulguin endinsar-se en el món del pallarès.

2. OBJECTIUS

- Conèixer aquest dialecte tan ric que forma part de la història i de la nostra vida.
- Aprendre més sobre el tema tractat enfortint els meus coneixements actuals.
- Valorar el llegat dels nostres padrins: el pallarès.
- Descobrir si el pallarès realment està desapareixent, és a dir, donar resposta a la pregunta plantejada a l'inici del treball.
- Recuperar una part de la parla pallaresa evitant la seva progressiva pèrdua.
- Trobar solucions al problema plantejat: la pèrdua del dialecte.
- Aplicar aquestes solucions a la realitat. Proposar les diverses resolucions del problema formulat a les escoles.
- Extreure conclusions sobre les qüestions presentades i el treball global.
- Descobrir a ulls d'altres aquest patrimoni tan ric. Interessar a aquells que desconeixen el dialecte.
- Gaudir de la realització del treball amb la intenció de que al públic també li pugui plaure.
- Crear un treball final en que la gent tingui una visió general del parlar del Pallars.

3. METODOLOGIA

La metodologia que he emprat per dur a terme aquest treball s'anomena mètode deductiu. Aquest mètode es basa en partir de categories generals per fer afirmacions sobre casos particulars. Bàsicament consisteix en anar d'allò general a allò particular.

Així, he començat donant una visió general al tema treballat, en aquest cas la pèrdua del pallarès, i l'he anat desglossant per arribar a parts més concretes i precises. D'aquesta manera, el treball ha anat prenent forma a poc a poc, seguint una estructura ordenada. A mesura que el treball avançava, m'he anat centrant en aquells aspectes més particulars del tema tractat. A més, el mètode seguit m'ha estat de gran ajuda a l'hora de extreure conclusions, ja que les diverses premisses m'han facilitat la posterior escriptura de les conclusions finals.

L'elecció del mètode deductiu com a metodologia per realitzar el següent treball s'ha basat en tres factors ben simples: l'ordre, la comprensió i la fluïdesa del treball en qüestió. En primer lloc, l'ordre per tal de que l'estructura del treball no fos un batibull d'informació. Seguidament, la comprensió per tal de que el lector entengui amb facilitat el tema tractat i s'interessi per aquest, creant així en ell un desig de continuar llegint. D'aquesta manera el lector queda atrapat en la lectura i adquireix més coneixements. I per últim, la fluïdesa del treball, ja que aquest deriva d'un tema en un l'altre sense entrebancs.

Aquets tres factors tan necessaris per la correcta realització del treball han inclinant la balança cap a l'elecció del mètode deductiu ja que aquest compleix perfectament cadascun dels requisits.

4. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

4.1. El Pallars

El Pallars és una regió natural i històrica del Principat de Catalunya. És una comarca allargassada en direcció nord - sud, d'uns 75 km d'extensió en línia recta per una amplada mitjana de 30 km aproximadament. El Pallars és bàsicament la conca de la Noguera Pallaresa, amb estretes valls secundàries, algunes de molta personalitat, que aboquen les seves aigües fins a aquest riu.

La regió delimita al nord amb les terres occitanes de Comenge i del País de Foix, al sud amb la Noguera, a l'est amb Andorra i l'Alt Urgell i a l'oest amb la Vall d'Aran i la Ribagorça.

Té un total de 2.645,17 km², dels quals 1.355,22 corresponen al Pallars Sobirà i 1,289,95 al Pallars Jussà. La divisió entre ambdues comarques o sectors comarcals és totalment clara i definida, tant en l'aspecte del Relleu com en el del clima i la vegetació; l'estret de Collegats, entre la serra de Peracalç i la de Cuberes, marca el límit de separació. Tanmateix, el Pallars Jussà s'enfila vers el nord per la banda oest del Pallars Sobirà, i arriba fins a la zona axial pirinenca a través de la Vall Fosca i la Vall de Manyanet, que formen la conca alta i mitjana del Flamisell.

La diversitat d'ambdues comarques justifica que els donem un tractament totalment diferent des del punt de vista geogràfic i descriptiu.

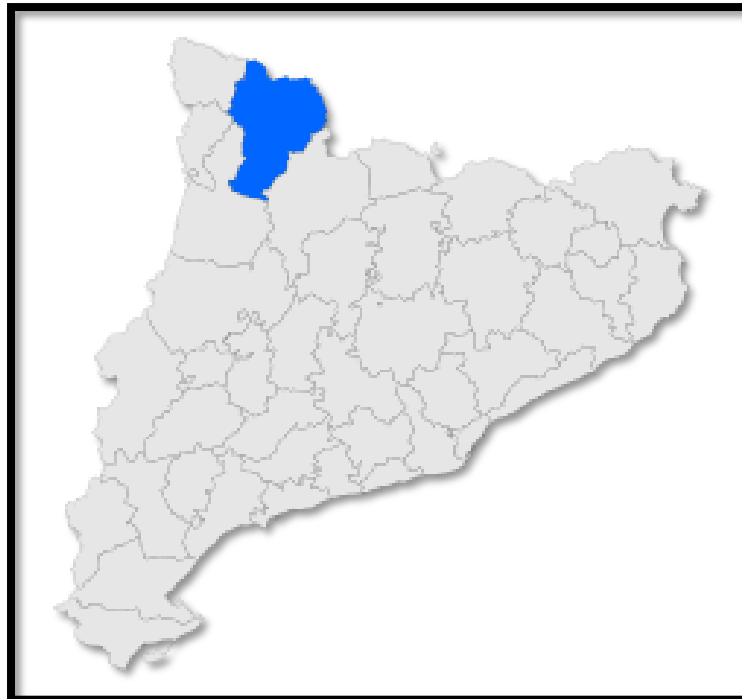
4.1.1. El Pallars Sobirà

El Pallars Sobirà, l'Alt Pallars, és una comarca determinada per la hidrografia, els límits de la qual corresponen a la conca de la Noguera Pallaresa, fins a l'estret de Collegats.

Limita al nord amb França i és en aquest sector on s'assoleixen les màximes altituds tant comarcals com nacionals, ja que la Pica d'Estats, de 3.143 m, el cim més alt de Catalunya, s'hi troba localitzat. Al sud, l'estret de Collegats separa, i alhora uneix, aquesta comarca amb la del Pallars Jussà, el Baix Pallars. Finalment, a l'est, delimita amb l'Alt Urgell i Andorra, i amb la Vall d'Aran i l'Alta Ribagorça pel sector oest.

Tot el territori comarcal forma part de la gran unitat de relleu que són els Pirineus: la part nord de la comarca s'inclou dins l'anomenat Pirineu axial, els relleus que clouen la comarca pel sud pertanyen al Pre-pirineu intern i les valls interiors són una zona de contacte entre ambdues unitats.

Tres són les principals valls que configuren aquesta zona: la Vall d'Àneu, recorreguda per la Noguera Pallaresa, la Vall de Cardós, i la Vall Ferrera, amb la Noguera de Vall Ferrera. A partir de l'aiguabarreig d'aquets tres rius s'obre una única vall, la vall de la Noguera Pallaresa, que té una disposició nord-sud.

Localització de la comarca del Pallars Sobirà dins del territori de Catalunya.

4.1.2. El Pallars Jussà

El Pallars Jussà és una comarca pirinenca situada en la conca mitjana de la Noguera Pallaresa flanquejada pel Pallars Sobirà al nord-est, i per l'Alta Ribagorça, al nord-oest. L'Alt Urgell li fa de límit est, mentre que la Baixa Ribagorça n'és el límit oest. La comarca de la Noguera s'estén al sud.

Dues unitats fisiogràfiques clarament diferenciades configuren la comarca: la Vall Fosca i la Conca de Tremp. La primera és constituïda per totes les terres que drenen les seves aigües cap al Flamisell. La segona unitat, la Conca de Tremp, és recorreguda per la Noguera Pallaresa, que entra a través de l'estret de Collegats, al nord-est de la comarca, i surt a través del pas de Terradets. La vall de la Noguera Ribagorçana cobreix la franja entre la Serra de Sant Gervàs i el Montsec d'Ares.

La comarca del Pallars Jussà és formada per quatre grans unitats de relleu: part del Pirineu axial, les serres que el configuren el Pre-pirineu intern, la Conca de Tremp i les serres exteriors dels Pre-pirineus.

Localització de la comarca del Pallars Jussà al territori de Catalunya.

5. UNA MICA D'HISTÒRIA

Per parlar de la història del Pallars, cal primer fer referència al seu origen. El poblament del Pallars es remunta a la prehistòria. D'aquest període es coneixem nombrosos monuments megalítics que ens permeten el coneixement d'aquesta etapa i ens confirmen la seva existència.

Per la zona del Pallars hi van passar diverses civilitzacions que hi van deixar un rastre de manera més o menys notable. Les dues grans civilitzacions van ser els romans i els sarraïns, tot i que diversos estudis indiquen que la seva incisió en el territori va ser força superficial.

L'impacte de la romanització a la Muntanya va ser més aviat escàs. Fent referència a la llengua, aquest fet històric va lligat a la teoria que a l'Alt Pallars va existir-hi una situació de bilingüisme fins al segle X en què la gent culta parlava una mena de romanç i la població restant, una parla de caire bascoide.¹ Per tant, aquesta és una prova evident que la romanització no va arribar per igual a totes les zones del Pallars. Més tard, la mateixa situació es repetirà amb l'etapa de la dominació aràbiga, la qual incidí de manera lleu als Pirineus.

Amb el domini dels comtes de Tolosa, s'inicia el Comtat del Pallars Sobirà, que esdevindria el més llarg de tots els comtats catalans i que s'acabaria l'any 1487 com a conseqüència de la fi del domini d'Hung Roger III i la caiguda del castell de València d'Àneu. Aleshores, el Pallars Sobirà passa a les mans de la casa dels Cardona sota el regnat del rei Ferran el Catòlic, mentre que el Jussà ja ho havia fet unint-se a la Corona catalano-aragonesa al s.XII. En relació a la llengua, podem afirmar que és a partir d'aquest moment quan la gent del Pallars comença a sentir paraules en castellà per primer cop a la història.

A partir del 1870 i fins al 1910 es produeix una crisi de la economia de subsistència que havia estat present fins a aquell moment i s'inicia una forta davallada demogràfica i economia causada per la desamortització civil de Madoz, la mala climatologia i l'arribada de la fil·loxera, entre d'altres.

Entrant ja al segle XX, la comarca deixa de viure d'esquena a la innovació cultural i comença la implantació de hidroelèctriques. Gràcies a aquest fet, s'inicia un procés de modernització.

Per últim cal fer referència a la comparació que l'escriptor Pep Coll fa entre la història del pallarès i l'inici de la seva pèrdua: "Una paradoxa ben galdosa, tanmateix: la desaparició del dialecte coincideix amb el moment històric en què, després d'uns quants segles, la llengua catalana assoleix un bon grau de normalitat."²

---

¹ VENY, Joan: *Els parlars catalans*, Palma de Mallorca, Moll, pàg. 90, citació d'en Joan Coromines

² COLL, Pep: *El parlar del Pallars*, Barcelona, Empúries, 1991, pàg. 17

6. ELS LÍMITS DIALECTALS

Hem de situar la parla del Pallars dins la zona lingüística del dialecte nord-occidental, conegut també anteriorment com a lleidatà. Aquest, a la vegada, és un dels dos grans dialectes (juntament amb el valencià) del català occidental.

Per poder analitzar el dialecte més a fons, cal primer analitzar quin és el territori geogràfic on es parla el pallarès. Determinar uns límits concrets pel què fa referència a la zona de parla pallaresa no es una tasca molt complicada ja que els límits del Pallars estan molt definits. El problema sorgeix si es volen determinar els límits de les variants del dialecte en qüestió. Cada poble és un món del pallarès. A poca distància es poden arribar a trobar diferències notables ja que cada poble té certs trets diferents a l'altre.

Segons Pep Coll, que és l'únic autor que ha treballat el parlar del Pallars amb profunditat, el pallarès s'ha de situar dins de la zona lingüística del dialecte nord-occidental o lleidatà. A l'hora de determina els límits del dialecte comparteix opinió amb altres autors com Joan Veny i el professor Badia i Margarit. D'aquests límits, però, n'hi haurà un en que Pep Coll no estarà d'acord amb els dos autors anteriors.

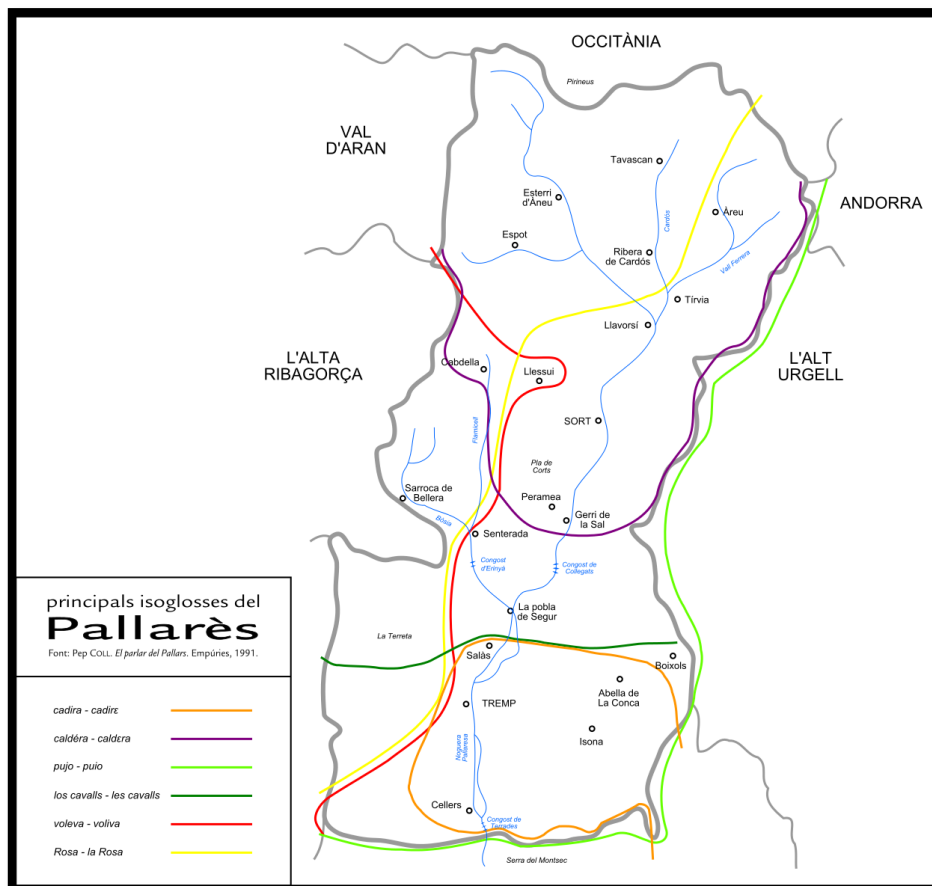
Aquest és el límit del sud. Pep Coll considera que es situa a la Serra del Montsec i no pas als congostos d'Erinyà i de Collegats i per tant amplia la zona de parla pallaresa.

Pel que fa els límits nord i est, aquets estan regits pel mateixos límits geogràfics i polítics que per una banda determinen on acaben els Pirineus que seria la frontera amb França, i per l'altra, distingeixen el Pallars de l'Alt Urgell. Els entesos en aquest aspecte afirmen que aquests límits són els adequats també per al dialecte.

El límit oest no és tan fàcil com els anteriors ja que presenta una gran quantitat de trets dialectals compartits pel ribagorçà i el pallarès. En conseqüència es respecten les línies de demarcació administrativa.

Una vegada explicats tots els límits dialectals, cal fer referència al fet de que aquests s'ajusten geogràficament d'una manera aproximada.

Principals isoglosses del pallarès³

³ COLL, Pep: *El parlar del Pallars*, Barcelona, Empúries, 1991.

7. EI CATALÀ DINS DE LES LLENGÜES ROMÀNIQUES

Les llengües romàniques o neollatines són llengües que procedeixen del llatí vulgar (entès en el sentit etimològic de "popular") que formen part d'un subgrup dins de les llengües itàliques, branca de les llengües indoeuropees.

La diversificació lingüística, és a dir, la dialectalització llatí, provocà el naixement e les llengües romàniques. L'inici d'aquest procés començà al segle V d. C. amb la caiguda de l'imperi romà i acabà a finals del mateix segle.

Els principals factors de diversificació lingüística van ser la influència dels substrats, la procedència dels colonitzadors, la intensitat de la romanització i la vida política posterior.

Les llengües romàniques actuals, sorgides de la fragmentació del llatí, són les següents: galaicoportuguès, castellà, català, occità, francès, sard, italià, romanès i retoromànic. El dàlmata va desaparèixer i altres llengües (lleonès, aragonès, gascó i francoprovençal) han romàs en estat embrionari.

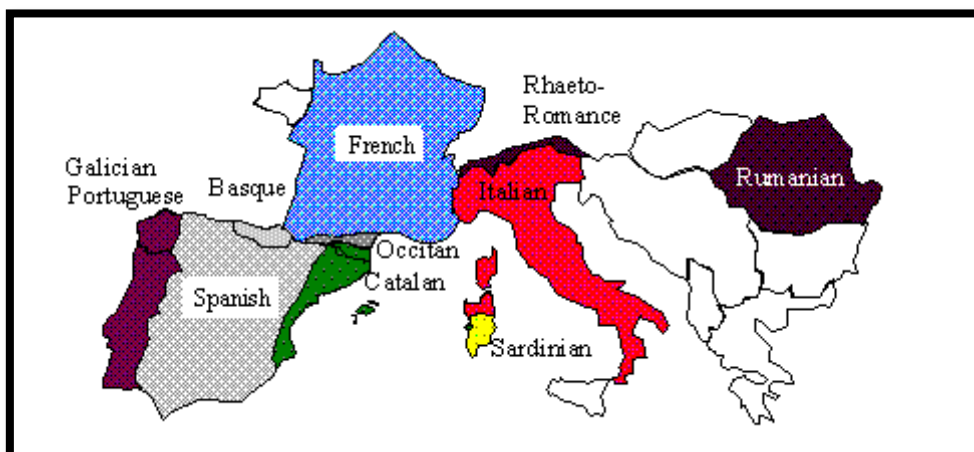
La Romania és el conjunt de territoris on es parlen llengües romàniques. Aquesta es divideix en dues zones: occidental (galaicoportuguès, castellà, català, occità, francès, retoromànic) i oriental (italià, sard).

Els criteris classificació són la sonorització de les consonants sordes intervocàliques (occidental: sí i oriental: no) i la formació del plural: (occidental: -s i oriental: -i). Les llengües de la romanica occidental es divideixen en dos subgrups: el gal·loromàniques (occità, francès) i el iberoromàniques (castellà, galaicoportuguès).

Al voltant de la afiliació lingüística del català sorgí, a finals del segle XIX, una polèmica: Menéndez Pelayo la considerava una llengua iberoromànica i Meyer Lübke, gal·loromànica. Per a Badia i Margarit, en canvi, es tracta d'una llengua pont entre els dos grups. De fet el català té trets tant d'un grup com de l'altre.

El català és una llengua romànica de la branca occidental. Conté trets comuns a les llengües iberoromàniques com la morfologia i de les llengües gal·loromàniques com la fonètica i, en part, el lèxic. Tot i això, és força propera a la llengua occitana. Aquesta és la llengua pròpia d'un prolongat territori, la part principal del qual es troba a Espanya, però també a Andorra, França i Itàlia (illa de Sardenya).

Des del punt de vista lingüístic, aquests territoris fan frontera amb l'espanyol per l'oest i el sud, l'occità, al nord i nord-est i l'italià, a l'est. Ara bé, la influència principal ve de l'espanyol, el francès i l'italià, que són les llengües oficials dels països on es parla el català.

Mapa de la localització de les llengües romàniques

Mapa dels llocs on és parla el català

8. EL PALLARÈS DINS DEL CATALÀ

El català és una llengua amb una gran varietat de dialectes. Aquests es divideixen en dos grans blocs: l'occidental i l'oriental.

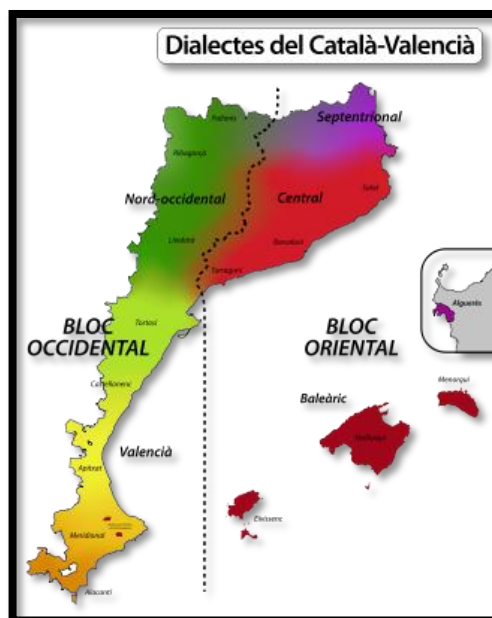
El bloc occidental comprèn els dialectes següents:

- Nord-occidental (Pallarès i Ribagorça)
- Valencià de transició
- Sud-occidental (Valencià)

Per altra banda, el bloc oriental està format pels següents dialectes:

- Septentrional
- Central
- Baleàric
- Algerès

El pallarès pertany al bloc occidental, dins del dialecte Nord-occidental. Geogràficament, situem aquesta parla al nord-est de Catalunya.

Mapa de la localització dels dialectes del català

9. EL PALLARÈS

El pallarès és la varietat constitutiva de la llengua catalana al Pallars, una parla amenaçada per diverses causes, que destaca pel seu arcaisme afavorit per l'aïllament geogràfic. Cal remarcar que és un dels dialectes més conservadors de la llengua catalana.

La parla pallaresa és una relació de mots, de maneres de dir, frases fetes i fonètica. És un dialecte del català amb un vocabulari d'allò més ric i específic d'una zona determinada, el Pallars.

9.1. Aspectes fonètics

La fonologia catalana, al ser una llengua romànica derivada del llatí vulgar, comparteix certs trets fonètics amb altres llengües romàniques.

9.1.1. Sistema vocàlic

En la parla del Pallars, igual que a la resta de l'àmbit nord-occidental, tothom és capaç de distingir la vocal **a** de la **e** en situació àtona, així com també la **o** de la **u**. El sistema vocàlic en posició àtona està format per cinc vocals: **i**, **é**, **a**, **ó**, **u**. Tot hi així cal destacar les següents trets:

- A principi de mot, la lletra **e** tendeix a obrir-se en **a**. Aquesta característica és freqüent sobretot quan la síl·laba inicial del mot és **eix-**, **em-**, **en-**, i **es-**.

Exemples: *aixugar, amprenyar, ancara, ascriure, etc.*

- A la Conca de Tremp, la **à** àtona de fi de mot tendeix a tancar-se en una **è** (**e** oberta). D'aquesta manera tenim, *donè, cadirè, Isonè*. Aquest tancament de **a** en **e** oberta, típic de les terres baixes del nord-occidental i d'altres zones de l'àmbit lingüístic, arriba, pel nord, fins a Salàs. D'aquí cap amunt, la **a** final àtona ja no es tanca en **è**, sinó que es conserva l'obertura inicial.

Exemples: *cordera, veïna, mestressa, etc.*

Alsamora i Castissent, d'aigües ribagorçanes, i Bóixols, a la vall de Rialp, no es veuen afectades per aquesta peculiaritat. Pel sud, a la Vall d'Àlger hom torna a obrir les **a**. Pel sud-est, en canvi, travessa el pont de Comiols i es comunica amb els pobles de la Noguera.

- La **o** inicial àtona tendeix a diftongar-se en **au**-.

Exemples: *aubaga, auliva, aufici, etc.*

- Sovint, sobretot si es troba en una situació pretònica, una **e** àtona es tanca en **i**.

Exemples: *ginoll, videll, sinyó, etc.*

- Un altre tret distintiu de la parla del Pallars pel que fa referència al **vocalisme tònic** és l'obertura de les **ee** tòniques, sobretot si es troben davant de **r**.

Exemples: *figuèra, carretèrra, olivèr, caldèra, etc.*

- Davant de **s** i de **t**, les **ee** tòniques també se solen obrir (*més, fèt...*), així com també en la primera persona del futur simple (*caminaré, faré...*).

Tal com es pot comprovar en el mapa de les isoglosses, els dos últims fenòmens són propis de tot el Pallars Sobirà, des de Gerri fins Alós, amb una obertura progressiva de la **è**, a mesura que avancem cap al nord. També travessa cap a la Vall Fosca, on afecta els pobles del marge esquerre del riu Flamicell, la Coma de Mont-ros, així com Espui i Cabdella, ja a la capçalera de la vall. Aquí, però, l'obertura de les **ee** és menys general que al Sobirà.

9.1.2. Sistema consonàntic

- El so de la **jota** entre vocals esdevé una **i** consonant [j].

Aquesta, tot i ser una de les característiques més genuïnes de la parla del Pallars, cal tenir en compte que aquest tret és compartit pel ribagorçà.

Exemples: *maió* (major), *ròia* (roja), *puia* (puja), *corrèia* (corretja).

D'aquesta manera, el sufix verbal **-ejar** és sempre **-eiar**: (*festeiar, passeiar, bateiar...*).

En aquests casos, però, la pronúncia sol vacil·lar, de tal forma que sovint es prescindeix de la **i** consonàntica. Ex.: *caralleiar* o bé *carallerar*.

- Al final de la paraula, el so **tx** és pronunciat com una **i** semivocal.

Exemples: *pui* (puig), *mai* (maig).

Tant en el primer cas (situació intervocàlica) com en el segon (fi de mot), aquest fenomen presenta unes poques però notables excepcions: *dejuni*, *dijous*, *truja*, *bòig*, *patgés*, *mig* (*i mitja*). Les altres excepcions són més difícils d'explicar.

Segons afirma Pep Coll, el fet que aquest so de jota sigui molt genuí del català, i impropï de l'espanyol, ha induït alguns autors a creure que aquest fenomen pallarès i ribagorçà era degut a la influència d'aquesta llengua veïna. Joan Coromines, en el seu estudi sobre la parla de Cardós i Vallferrera, aclareix que no es tracta pas de cap mena de castellanisme, sinó d'un arcaisme fonètic.

Segons aquest filòleg, el fenomen antigament era propi d'altres valls pirinenques com l'Alt Urgell, el Berguedà o fins i tot el Bages. Això es demostra per la toponímia.

Exemple: el topònim *Pui* (característic tant del Pallars i com de la Ribagorça) es troba també a l'Alt Urgell.

- No hi ha intercalació de **d** entre **l** i **r**, ni tampoc entre **n** i **r**, és a dir, que els grups consonàntics **-ldr-** i **-ndr-** es pronuncien sense **d** interna.

Exemples: *mòlre*, *cèmra*, *pénr*, etc.

Aquest tret és propi també d'altres parlants pirinencs. Al Pallars es comença a sentir, un cop passada la Conca de Tremp, en direcció nord.

9.2. Aspectes morfosintàctics

9.2.1. L'article

La morfologia de l'article més general a la comarca és la següent:

	Singular	Plural
Masculí	lo l', 'l	les (los)
Femení	la l'	Les

- La forma arcaica **lo** adopta la forma **'l** quan el mot anterior acaba en vocal.

Exemple: *la mula i'l ruc.*

- La forma plural és **les**, tant si es tracta d'objectes masculins com de femenins.

Exemples: *les cavalls, les dones, les prats.*

- La forma plural **les**, precedida de les preposicions **a**, **per**, **pra** (per a), i **de**, i malgrat el substantiu sigui femení, adopta les formes contractes següents: **als**, **pels**, **prals** i **dels**.
- En el parlar ràpid o relaxat, s'utilitza la forma **es**, amb les corresponents contraccions, **as**, **pes**, **pres** i **des**.

Exemple: *lo menja des gallines.*

- La forma **los**, pròpia del nord-occidental, travessa el Montsec i ocupa tota la Conca de Tremp fins a Salàs.
- Igual que el ribagorçà, en determinades valls pallareses se suprimeix l'article davant d'un nom de persona.

Exemples: *ha vingut Cisco, les vaques de Pèpe, etc.*

- La pèrdua de l'article sol afectar també al nom de la casa.

Exemple: *casa Jaumet*.

Les valls que suprimeixen l'article són les següents: Cardós, Àneu, Flamicell i Bòsia. En aquestes mateixes valls, i a mesura que ens acostem a la Ribagorça, augmenta la tendència a castellanitzar el nom de persona. A l'oest, doncs, de la isoglossa, desapareix definitivament aquest tret morfològic, tan genuí del català del Principat i de les Illes.

9.2.2. Possessius i demostratius

Les formes dels possessius són pròpies de tot el català occidental: **meu/meua, teu/teua, seu/ seua**; amb els plurals corresponents.

Pel que fa els demostratius, les variants més usades a la comarca són:

- De proximitat: **aguet, aguesta, aguestos, aguestes**.

- De llunyania: **aguell, aguella, aguelles, aguelles**.

Les formes **agueix, açò** (neutra) i **ací** (adverbial) s'emprenen com a sinònimes de les corresponents de proximitat (**aquest, això i aquí**) i es troben en procés de desaparició.

9.2.3. Pronoms

- Respecte als pronoms personals forts, les variants **natres** i **vatres** són les més utilitzades. Es dona la tendència, sobretot al Sobirà, de fer-les acabar en i: **natri, nantri, naltri**, etc.
- No existeix la forma forta de primera persona **mi**; tothom diu sempre **jo**, fins i tot quan va precedida de preposició.

Exemple: *demà vinràs amb jo*.

- El pronom **vós** és la forma habitual de tractament que s'aplica als padrins o a la gent gran. Al Pallars, el tractament a l'interlocutor es distribueix així: **tu** (aplicat a les bèsties, a la canalla i a persones de la mateixa edat i condició), **vostè** (pron. Busté): forasters i persones que hom considera de rang social o intel·lectual superior), i **vós**: padrins i persones de més edat.

La gran varietat de formes i combinacions dels pronoms febles és molt extensa. Aquí, esmentaré tan sols un parell de trets:

- A diferència de bona part del nord-occidental, es conserva ben viva la combinació literària **li'n** (li+en) en comptes de **n'hi**.

Exemple: *compra-li'n mitja dotzena*.

- Les formes occidentals **mos** i **vos**, en contacte amb **en**, perden la **s** final.

Ex.: *vo n'aneu* (us n'aneu), *aneu-vo'n* (aneu-vos-en), *mo n'anem* (ens n'anem), *ane-mo'n* (anem-nos-en).

9.2.4. Morfologia verbal

Aquí s'esmenten només les diferències respecte al model de conjugació normativa al Principat.

9.2.4.1. Verbs de la Primera conjugació

Són els verbs acabats en **-ar**, per ex.: *menar*.

- **Present d'Indic.:** 3 *mene*,...
- **Imperfect d'Indic.:** 3 *menave*, 4 *menàvom*, 5 *menàvou*,...
- **Present de Subj.:** 1 *mene*, 2 *menes*, 3 *mene*, 6 *menen*,...
- **Condicional.:** 2 *menarís*, 3 *menarí*, 4 *menarim*, 5 *menariu*, 6 *menarín*.
- **Imperfet de Subj.:** 1 *menessa*, 2 *menesses*, 3 *menés*, 4 *menéssom*, 5 *menéssou*, 6 *menessen*.

•Cal remarcar també la pervivència, sobretot al Sobirà, de les formes arcaïques del Present d'Ind. i Imperat. (4 *menam*, 5 *menau*), les quals es troben en procés de desaparició.

•En referència al Present de Subj., Coromines enregistra les formes en **-o** en el poble de Tor i en alguns altres de la Vallferrera. Aquestes terminacions són pròpies de la plana de Lleida i de bona part del nord-occidental. Pel cantó del Pallars, el subjuntiu en **-o** comença immediatament després de la Vall d'Àlger.

Exemple: *no rigons*, *no fotos* i *no m'emprenyos*.

9.2.4.2. Verbs de la Segona conjugació

Són els verbs acabats en **-er** i **-re**, per ex: *batre*.

- **Imperfet d'ind.:** 1 *bativa*, 2 *batives*, 3 *bative*, 4 *batívom*, 5 *batívou*, 6 *bativen*.

A la zona nord-occidental del Pallars (valls del Flamicell i Bòsia i també a la vall d'Àssua), s'empren les desinències en **-eva**, coem en el ribagorçà: 1 *bateva*, *bateves*, 3 *bateve*... (veg. isoglossa 6).

- **Condicional:** 2 *batrís*, 3 *batrí*, 4 *batrim*, 5 *batriu*, 6 *batrín*.
- **Present de Subj.:** 1 *batga*, 2 *batgues*, 3 *batgue*, etc. També: 1 *bata*, 2 *bates*... I, fins i tot: 1 *bàtiga*, 2 *bàtigue*...
- **Imperfet de Subj.:** 1 *batguessa*, 2 *batguesses*, 3 *batgués*, 4 *batguéssom*, 5 *batguéssou*, 6 *batguessse*. També: 1 *batessa*... i 1 *batiguessa*...

9.2.4.3. Verbs de la Tercera Conjugació

Són els verbs acabats en **-ir**, per ex. *dormir*.

- **Imperfet d'Indicat.:** 1 *dormiva*, 2 *dormives*, 3 *dormive*, 4 *dormívom*, 5 *dormívou*, 6 *dormiven*.
- **Condicional:** 2 *dormirís*, 3 *dormirí*,...
- **Present de Subj.:** 1 *dòrmiga*, 2 *dòrmigues*, 3 *dòrmigue*, 4 *dòrmiguem*, 5 *dòrmigueu*, 6 *dòrmiguen*.
- **Imperfet de Subj.:** 1 *dormiguessa*, 2 *dormiguesses*, etc. (també, 1 *dormissa*, 2 *dormisses*...).

El model incoatiu es forma amb l'infix **-iss-**, per exemple, *serviss-o*. Es dona la tendència a ampliar-ne el nombre. Així, se solen conjugar segons el model incoatiu *collir*, *omplir*, *aubrir*... i algun altre.

- **Present d'Indic.:** 1 *patisso*, 2 *patisses*, 3 *patís*, 6 *patissen*.

- **Imperatiu:** 2 *patí*, 3 *patisque*, 6 *patisquen*.
- **Present de Subj.:** 1 *patisca*, 2 *patisques*, 3 *patisque*, 4 *patiguem*, 5 *patigueu*, 6 *patisquem*.

9.2.4.4. Verbs irregulars

- **Anar:**
  - Pres. Ind.: 1 *vai*.
  - Pres. Subj.: 1 *vaiga*, 2 *vaigues*, 3 *vaigue*, 6 *vaiguem*.
- **Beure (deure i moure):**
  - Pres. Indic.: 4 *beiem*, 5 *beieu*.
  - Imperfet d'Indic.: 1 *beïva*, 2 *beïves...* (o *beieva...*).
- **Caure:**
  - Imperf. Ind.: 1 *caïva*, 2 *caïves...* (o *caieva...*).
- **Creure:**
  - Imperf. Indic.: 1 *creïva*, 2 *creïves...* (o *creieva...*).
- **Dir:**
  - Imperfet d'Indic.: 1 *diva*, 2 *dives*, 3 *dive...* (o *dieva...*).
- **Dur:**
  - Imperf. d'Indic.: 1 *duva*, 2 *duves*, 3 *duve...*
- **Ésser:**
  - Pres. Indic.: 2 *és*, 3 *é* (è, al Sobirà).
  - Imperd Indic.: 3 *ere* (èri, al Sob.) 4 *érom*, 5 *érou*.
  - Imperf. Subj.: 1 *fossa*, 2 *fosses*, 4 *fóssom*, 5 *fóssou*, 6 *fossen*.
- **Fer:**
  - Pres. Indic.: 1 *fai*.
  - Imperf. Indic.: 1 *feva*, *feves...* (o, *fiva*, *fives...*).

- **Fugir:**
  - Infinitiu: *fuire*. Pres. Indic.: 2 *fuis*, 3 *fui*...
  - Imperf. Indic.: 1 *fuïva*... Imperat.: 2 *fui*.

- **Haver:**
  - Pres. Indic.: 1 *hai*, 4 *ham*, 5 *hau*.
  - Futur: 1 *haré*, 2 *haràs*...
  - Condicional: 1 *haria*, 2 *harís*, 3 *harí*...

- **Poder:**
  - Imperf. Indic.: 1 *podiva*, 2 *podives*... (o *podeva*...).
  - Futur: 1 *poré*, 2 *poràs*...
  - Codic.: 1 *poria*, 2 *porís*...

- **Riure:**
  - Imperf. Indic.: 1 *reïva*, 2 *reïves*... (o *rieva*...).

- **Saber:**
  - Pres. Indic.: 2 *sas*.
  - Imperfet Indic.: 1 *sabiva* (o *sabeva*)

- **Sentir:**
  - Pres. Indic.: 1 *sinto*, 2 *sints*, 3 *sint*, 6 *sinten*.
  - Imperf. Indic.: 1 *sentiva*, 2 *sentives*...
  - Pres. Subj.: 1 *síntiga*, 2 *síntigues*...
  - Imperf. Subj.: 1 *sintiguessa* (o bé, *sentissa*).

- **Tenir:**
  - Pres. Indic.: 1 *tins*, 2 *tí*, 6 *tinén*.
  - Futur: 1 *tinré*, 2 *tinràs*...
  - Condicional: 1 *tinria*, 2 *tinrís*...

- **Venir:**
  - Pres. Indic.: 2 *vins*, 3 *vi*, 6 *vinen*.
  - Futur: 1 *vinré*.
  - Condicional; 1 *vinria*...

- **Veure:**
  - Pres. Indic.: 1 *vec*, (o *vei*).
  - Imperf. Indic.: 1 *viva*, 2 *vives*... (o bé, *veïva*, *veïves*... I a l'oest de la isoglossa 6, *veieva*, *veieves*...).
  - Pres. Subj.: 1 *veig*, 2 *veigues*...
  - Imperf. Subj.: 1 *vissa*, 2 *visses*, 3 *vis* (també, 1 *viguessa*, 2 *veiguesses*...).

- **Viure:**
  - Pres. Indic.: 1 *visco*.
  - Imperf. d'Indic.: 1 *visquiva* o bé, 1 *visqueva*.

- **Voler:**
  - Pres. Indic.: 1 *vull*.
  - Imperf. d'Indic.: 1 *voliva*, 2 *volives*... (o *voleva*).
  - Futur: 1 *volré*... Condicional: 1 *volria*, 2 *volrís*...

9.2.5. Preposicions

La preposició feble **pra** indica generalment finalitat. És equivalent a la forma **per a**, poc usada en la llengua parlada.

Exemple: *això é pra tu*.

De vegades s'utilitza s'empra com a equivalent de **per**.

9.3. Aspectes de sintaxi

- Podem sentir encara, sobretot en les persones més velles, les formes arcaïques **got/gota**, usades adverbialment com mots intensius de la negació, equivalents a **gens**.

J. Coromines, en el *Diccionari Etimològic*, en cita un exemple recollit a Espot: *dins al cap de Pui de Linya no hi ha got de mal país*.

- A banda del mot anterior, és el mot **cap** el que s'empra a tota la comarca per reforçar una frase negativa.

Exemple: *no vinrà cap, ell*.

Naturalment aquest **cap** equival sempre al **pas**, en la resta de l'àmbit lingüístic. A les valls més septentrionals de la comarca (Ferrera,

Cardós i Àneu), en les frases negatives es tendeix, fins i tot, a prescindir de la partícula **no**.

Exemple: *é cap vritat, això!*

- **Pra + que** dóna lloc **praqué**, conjugació que introdueix les oracions de finalitat.

Exemple: *Praqué no pedregués, anceniven espelmes i feven cremar romers.*

Es diferencia així de la partícula **perquè**, conjugació causal (*Menjo perquè tinc gana*).

- La partícula **se** davant d'un interrogatiu al Sobirà s'utilitza per introduir oracions interrogatives indirectes.

Exemple: *pregunta-li se quant val.*

- Molt sovint, en funcions d'imperatiu (sempre en segona persona), es fa ús del futur simple, amb els corresponents pronoms febles posposats.

Exemple: *pensaràs-hi, tornaràs-me-la, recordareu-l'hi.*

9.4. Aspectes sociolingüístics

9.4.1. Causes de la pèrdua del dialecte

Es evident que el dialecte pallarès ja no es el que era i que gran part del lèxic s'ha perdut en les generacions actuals. Avui, poca gent parla cent per cent pallaesament. A més, molts lingüistes entesos en el tema afirmen que al llarg del segle XX, el parlar del Pallars, igual que altres varietats dialectals catalanes, entra en un procés de desaparició. Les causes, complexes i diverses, poden sintetitzar-se sis:

9.4.1.1. La transformació i mecanització del camps

La mecanització agrícola va arribar a les comarques del Pallars Jussà i Sobirà a principis dels anys seixanta. Anteriorment, la coneguda fira de Salàs havia entrat en un procés de decadència fins que al 1974 va desaparèixer de manera irreversible.

Amb l'aparició del tractor, els mitjans de transport tradicional com el carro comencen a reduir-se ràpidament ja que són substituïts per la eficaç i nova maquinària. A més, la màquina recol·lectora i el tractor, amb tots els seus complements, arraconen la major part de les eines tradicionals utilitzades en les feines del camp fins aquell moment.

En conseqüència, els estris comencen a desaparèixer i, juntament amb tots aquets, comença també la pèrdua de les paraules que els designaven. A aquesta pèrdua de mots és sumen també tots aquells relacionats amb determinats cultius i oficis tradicionals que és deixen de realitzar.

9.4.1.2. L'impacte del turisme

La contínua arribada de forasters és una altra de les causes. Aquesta contrasta amb el despoblament també present en ambdues comarques del Pallars.

Destaca especialment els mesos d'estiu en que fills i descendents pallaresos retornen al seu poble per passar les vacances. Tot plegat, comencen a arribar un seguit de persones procedents majoritàriament de Barcelona que pugen a estiuejar o a gaudir d'uns dies a una de les comarques. Aquests també cal afegir aquells que tot i no tenir cap relació amb el Pallars volen conèixer el territori.

La influència lingüística sobre la població autòctona per part dels nouvinguts és important. Molts han nascut al Pallars i més tard s'han desplaçat cap a Barcelona o una altra ciutat de Catalunya o Andorra per motius laborals o d'estudis. Tots ells solen conservar una part dels trets característics de la parla, però evidentment n'han eliminat aquells que resulten més peculiars i que criden l'atenció fora de la zona del Pallars, d'una manera més i menys inconscient. Per tant, el seu vocabulari acaba estant més format per paraules procedents del català estàndard que del pallarès.

Els fills d'aquets pallaresos que han emigrat a la ciutat passen l'estiu jugant amb els nens del país i s'expressen amb un accent i un vocabulari ben diferent al de la parla pallaresa. Al mateix temps, quan un pallarès parla amb algú de fora intenta dissimular o evitar les diferències més notables i pròpies del dialecte.

També cal fer referència a un altre grup de forasters, que tot i ser més reduït, té una certa influència sobre la població. Aquest és un grup format per joves que fugen de la ciutat comprant una casa vella a la muntanya, són coneguts amb el nom de neorurals i viuen de la ramaderia, l'elaboració de productes artesanals o d'un jornal de caràcter temporal. La major d'ells són catalano-parlants i originaris de Barcelona o la seva àrea industrial. El poble de Lleret, situat a la vall de Cardós, és un bon exemple de lloc on es produeix aquest fenomen. Aquest col·lectiu de joves és considerat per molts com una part molt important en el repoblament del Pallars.

9.4.1.3. El Despoblament

La població sempre ha estat un dels indicadors més importants per tal d'entendre el grau de desenvolupament d'un territori. En aquest cas, la disminució de la població ha estat un factor que a influenciat de manera notable a la pèrdua del dialecte.

L'obertura de les carreteres va suposar en molts casos la dispersió dels habitants dels pobles del Pallars, sobretot dels joves ja que aquest grup té un gran interès per conèixer món i anar a la recerca de noves oportunitats.

En els últims cent anys, el Pallars Sobirà ha perdut tres quarts de la població, mentre que els habitants del Pallars Jussà s'han vist reduïts a la meitat. Actualment, la població de tot Pallars és uns vint mil habitants aproximadament.

Un altre dels factors que ha tingut un paper força rellevant en la pèrdua del dialecte és la concentració de la població en les capitals de comarca i pobles més grans on la influència del turisme és més intensa. Tot això perjudica als petits pobles, en els quals les característiques pròpies dialectals es conserven millor.

9.4.1.4. Una població envellida

La piràmide d'edat del Pallars ens mostra una població d'allò més envellida, i, per tant, amb poques perspectives de futur. Bona part del dialecte es perdrà amb aquesta generació de gent gran.

Això és deu principalment al fet de que gran part de la joventut marxa a la ciutat per estudiar o a la recerca de noves oportunitats de feina. Els joves que s'instal·len a la ciutat de seguida agafen el parlar de Barcelona, que correspon amb el català estàndard, i per tant, poc a poc van perdent una part de la parla pallaresa. Els mots i expressions que perden ja no seran adquirits per la següent generació i en conseqüència aquesta coneixerà un nombre més reduït de paraules pròpies del dialecte.

D'aquesta manera la població restant del territori és gent gran. Aquesta és la que té un major coneixement del dialecte però si no tenen a qui inculcar-lo la vitalitat de la parla pallaresa no anirà a l'alça i moltes paraules, girs i frases fetes és perdran de manera irreversible.

9.4.1.5. Els mitjans de comunicació

Aquest és considerat un dels factors que ha tingut una major repercussió en la pèrdua de la vitalitat de la parla pallaresa. Dins d'aquest cal incloure l'automòbil i la televisió com a principals contribuents. La ràdio, per la seva banda, és troba en una posició secundària.

L'automòbil i la televisió han arribat a tots els racons. Avui en dia, no es pot parlar de comarques ni de valls aïllades ja que les barreres naturals que oferia la geografia pallaresa s'han anat vençant amb el pas del temps. Per aquest motiu, els diferents dialectes del català han anat minvant i alguns fins i tot han caigut en desús. En conseqüència el català estàndard ha anat guanyant territori ràpidament.

9.4.5.1. L'automòbil

Fa uns quants anys, recórrer la distància que separava un poble d'una ciutat era un llarg viatge. De Talarn a Barcelona, per exemple, tenies trenta-sis hores de trajecte mentre que avui en dia amb poc més de dos hores hi pots arribar gràcies a la gran quantitat de carreteres per les quals és pot accedir a la zona del Pallars.

La ràpida evolució de l'obertura de les vies de comunicatives del Pallars ha estat, sens dubte, un fet a destacar quan a la disminució de la parla pallaresa.

El primer desafiament al que l'home es va haver d'enfrontar va ser la pedra dels congostos de Tarradets, de Collegats i d'Erinyà. A continuació, es van obrir els ports de muntanya: Comiols, Bóixols i el Cantó, cap a la vall del Segre; Fígols i Perves, cap a la Ribagorça; la Bonaigua, cap a l'Aran. Gràcies a això, es van poder construir les rutes oficials que avui en dia la majoria utilitza.

A més, també existeixen una gran quantitat de pistes forestals i carreteres sense asfaltar amb les quals pots accedir perfectament a les comarques pallareses.

9.4.5.2. La televisió

La televisió va arribar al Pallars a finals dels anys seixanta gràcies al ministre Fraga Iribarne que va començar a regalar aparells destinats especialment als pobles més petits. Per aconseguir l'aparell només l'havies de sol·licitar i disposar d'un local públic, que esdevindria un *Teleclub*.

Anys més tard, es construeix una torre de televisió al cim del Pic de l'Orri i al costat l'antena de tevetrés. A causa d'això la televisió arriba a la vida dels pallaresos i pallareses de tots els pobles i comença a ser utilitzats en el dia a dia de la població

Actualment la televisió és un dels principals mitjans de difusió del català estàndard ja que l'existència de dialectes en aquesta és molt poca. Gràcies a aquesta molt parlants pallaresos s'estan influenciant cada vegada en una mesura superior per aquest català estàndard alhora que introduint-lo en el seu vocabulari habitual. Així, el pallarès queda arraconat en un lloc secundari.

9.4.1.6. La normalització del català

La normalització del català és considerada una de les causes de la disminució del dialecte ja que provoca l'augment de la semblança entre el pallarès i el català. Evidentment, es continuen conservant certs matisos de la parla, els més dissemblants respecte a la llengua comuna, però des de l'inici d'aquesta ràpida evolució, aquets cada vegada en són menys.

El català estàndard s'ha convertit en la llengua comuna, la qual s'ha pres com a referència, i els trets característics del parlar del Pallars s'han anat llimant amb el pas del temps. En conseqüència la semblança del dialecte pallarès al català és molt més alta que anteriorment.

El Pallars ha viscut una evolució al ritme de la resta de Catalunya però en aquesta cal remarcar tres dates especialment significatives⁴:

- 1962: Concili Vaticà II.

La reforma litúrgica que va tenir lloc en conseqüència. La traducció de la missa al català va tenir una gran incidència lingüística ja que les lectures religioses esdevingueren els únics escrits en català al abast de tothom. Gran part de la població pallaresa va aprendre a llegir la seva llengua amb la *Bíblia de Montserrat*.

- 1978: *Decret d'Ensenyament Obligatori del Català a l'Ensenyament Bàsic i Mitjà*.

Quan la llengua de l'escola era l'espanyol, el nen podia distingir entre la llengua d'estudi o la que parlava a casa o al carrer. Amb l'aparició del nou decret el noi comença a parlar a ambdós llocs la mateixa llengua i com és lògic el model escrit es va anar imposant per prestigi i coherència amb la grafia. En conseqüència el nen es va anar acostumant a llegir les paraules amb l'accent barceloní en comptes de amb el pallarès.

- 1985: *Inauguració del centre emissor de TV3 al Pic de l'Orri, el qual reparteix la senyal a tota la comarca*.

La influència social de la televisió comença a ser més forta que mai a partir d'aquest moment però a diferència del capellà i del mestre, els locutors de TV3 s'expressen en català oriental.

Des d'una perspectiva general, cal tenir en compte que el procés de normalització de la llengua no només perjudica el pallarès sinó tots els dialectes del català.

---

⁴ COLL, Pep: *El parlar del Pallars*, Barcelona, Empúries, 1991.

9.5. La vitalitat de la parla

La situació actual del dialecte no és la mateixa en tot el territori de parla pallaresa. La seva major o menor vitalitat està condicionada per diversos factors.

En primer lloc, la parla és manté més viva entre els habitants que resideixen a pobles més petits i aïllats que entre els que viuen a altres pobles més grans, destacant les capitals de comarca, ja que en les darreres les influències forasteres són majors.

En segon lloc, cal tenir en compte l'edat del parlant. Lògicament, en les persones grans és conserven millor els diferents trets dialectals. El seu parlar és molt més ric, tant en vocabulari com en accent, que el de la gent de mitjana edat o jove. La majoria de vells mantenen el dialecte ja que des de petits s'han expressat en pallarès. Al contrari, el parlar de la joventut, està influenciat per l'escola i la televisió. A més, una part dels joves només utilitzen el dialecte com argot o per fer gràcia. Les diferències generacionals són molt notables.

Per últim, cal fer referència a l'actitud que molts pallaresos adopten depenent de qui sigui el seu interlocutor ja que amb freqüència, un nombre significatiu de parlants, davant d'un foraster intenten dissimular al màxim els trets dialectals més dissemblants respecte el català estàndard.

10. PROPOSTES DIDÀCTIQUES PER A LA REINTEGRACIÓ DEL PALLARÈS EN LA SOCIETAT

En l'actualitat, existeixen una sèrie de iniciatives per tal de conservar, difondre i mantenir el pallarès. En aquest apartat esmentaré aquelles que s'estan duent a terme avui en dia i alhora en proposaré unes quantes per tal de col·laborar en la preservació del dialecte.

10.1. Propostes actuals

Aquest és un recull de totes les accions que actualment s'estan empenent amb l'objectiu de disminuir la pèrdua del dialecte i mantenir-lo viu. Tot i que els iniciatives són força diverses totes intenten complir l'objectiu esmentat anteriorment de la millor manera possible.

10.1.1. Associació Cambuleta

Cambuleta és una associació cultural sense ànim de lucre que treballa per promoure l'ús de la parla pallaresa, donar-la a conèixer i posar-la en valor. Aquesta associació considera el pallarès una part fonamental de la identitat de les comarques catalanes Pallars Jussà i Pallars Sobirà.

El seu objectiu principal és donar a conèixer el pallarès i fomentar-ne el seu ús en la societat actual. Aquest es basa en la defensa de la pròpia llengua catalana i de la riquesa de les seves especificitats geogràfiques.

Per aconseguir aquest objectiu, l'associació està treballant en diversos projectes que tot seguit explicaré detalladament.

10.1.1.1. Exposició Supo-supo

L'exposició *Supo-supo amb el pallarès* ha recorregut durant una sèrie mesos el Pallars Sobirà i Jussà. Ha estat a Sort, Esterri d'Àneu, la Pobla de Segur i Tremp i l'han visitat la majoria de nens i nenes de les dos comarques.

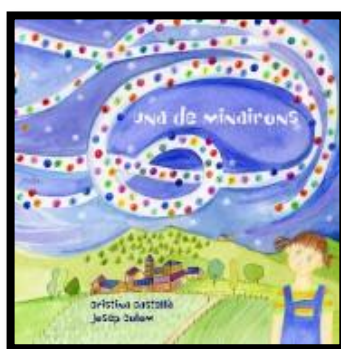
El nom de la exposició "Supo-supo" vol dir "trobar-se amb algú inesperadament". La seva finalitat és posar a la disposició de l'àmbit escolar i familiar l'aprenentatge d'aquesta parla tan rica de manera dinàmica i entretinguda.

En aquesta exposició nens i pares, alumnes i professors tenen la oportunitat de descobrir paraules, frases fetes o expressions pallareses. Alhora, els nens poden enriquir el seu vocabulari a través d'una sèrie d'activitats i jocs proposats.

10.1.1.2. Col·lecció de contes infantils Cambuleta

Cambuleta és una col·lecció de contes infantils escrits en pallarès. Aquets recullen mots i expressions pallareses i utilitzen la morfologia pallaresa. Així, els verbs, articles o les formes pronominals són en pallarès i no en català estàndard.

Els mots en pallarès i les formes pallareses s'identifiquen fàcilment ja que estan destacats en negreta i cursiva respectivament. A més, al final de cada conte hi ha un glossari, una guia de lectura i un CD amb la lectura interpretada del conte, també en pallarès per tal de facilitar la comprensió i l'aprenentatge del dialecte.

Tres dels contes de la col·lecció Cambuleta

10.1.1.3. Les samarretes

L'associació Cambuleta va pensar que una bona manera de promoure el coneixement del pallarès i de paraules pallareses era dissenyant unes samarretes amb mots en pallarès i la seva corresponent traducció. D'aquesta manera cada persona que en porta una es converteix en 'promotor/a' ambulant de la llengua.

Els beneficis de la venda de samarretes és reinverteixen en especial a la producció de l'exposició Supo-supò citada anteriorment

Samarretes creades per l'Associació Cultural Cambuleta

10.1.2. La web “Parlapallarès.cat”

Aquesta web és un projecte cultural sense ànim de lucre que vol fomentar l'ús de la parla pallaresa.

El projecte es basa en que totes les llengües són símbols i testimonis alhora de la cultura i del territori al que estan vinculades i en un món cada cop més globalitzat la defensa del pallarès no hauria de considerar-se com una actitud reduccionista sinó com un compromís amb el patrimoni cultural de la llengua.

El coneixement i l'ús del pallarès enriqueix tant a l'autòcton com al nouvingut per la seva autenticitat pirinenca i el seu arrelament al territori de muntanya. El reconeixement i la defensa dels trets d'identitat és la base de tot intercanvi cultural en una context cosmopolita.

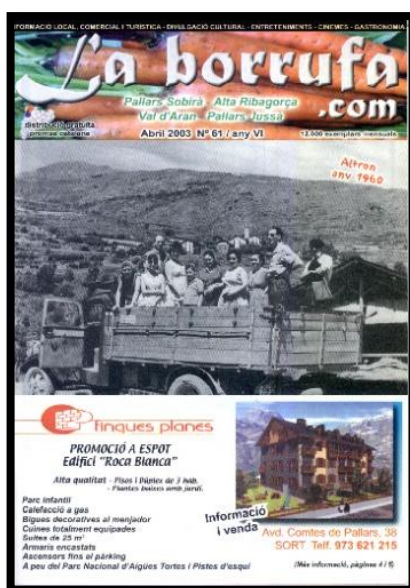
Parlapallares.cat és una iniciativa d'Espai Nòmada promoguda i finançada per l'associació Cambuleta.

10.1.3. La revista la Borrufa

La Borrufa és una revista gratuïta de les comarques del Pallars Sobirà, el Pallars Jussà, l'Alta Ribagorça, la Vall d'Aran i l'Alt Urgell on pots trobar tota la informació que necessitis sobre les comarques esmentades.

Aquesta revista no promou directament la utilització del pallarès però si el seu coneixement ja que et permet informar-te sobre el patrimoni, la fauna i la flora, les notícies, les festes i moltes altres coses del Pallars Sobirà i del Pallars Jussà.

D'aquesta manera la revista aconseguixen despertar en el lector l'interès pel coneixement d'aquelles coses que formen part del territori pallarès com ara el dialecte.

Exemplar de la revista borrufa

10.1.4. La periodista Marta Lluvich

Marta Lluvich, és una periodista del Pallars Sobirà que té una gran relació amb el tema del pallarès. Tot i que en els seus articles no escriu en pallarès ja que el dialecte no té un model estipulat d'escriptura sí que a través d'aquets defensa i promou el pallarès.

Així, podem trobar diferents articles de la periodista en què expressa la seva preocupació envers la pèrdua del dialecte donant a conèixer la situació en què es troba el dialecte.

10.1.5. Escriptors

En Pep Coll o la Maria Barbal són exemples d'escriptors de renom que introdueixen mots pallaresos en els seus llibres actualment.

Ambdós d'arrels pallareses, intenten mantenir d'aquesta manera el dialecte que han parlat des de petits al mateix temps que enriqueixen la lectura dels seus lectors amb mots i expressions pròpies del Pallars.

Al contrari del que alguns pensen, aquest fet no ha estat un obstacle rellevant a l'hora d'arribar a un públic ampli.

Gràcies al seu exemple una part dels mots han estat descoberts per aquells que els desconeixien o han tornat a ser emprats en zones del Pallars en que s'havien perdut amb el pas dels anys.

10.1.5.1. Pep Coll

El Pep Coll, escriptor català que introdueix en els seus llibres paraules i expressions pallareses per tal de mantenir viva la parla del Pallars.

En Pep considera necessari utilitzar certes expressions o paraules pallareses ja que algunes no poden ser expressades d'una altra manera. Molts mots del dialecte perden el seu significat si s'escriuen en català estàndard. Per aquest motiu, ell intenta no deixar d'utilitzar paraules com: "Mai tant!" o "Esquerar".

10.1.5.2. Maria Barbal

La Maria Barbal és un altre exemple d'escriptora catalana que fa servir mots típics de la parla pallaresa quan escriu els seus llibres.

Des del principi ha anat introduint paraules del vocabulari pallarès per donar forma a les seves obres i amb el pas del temps ha anat mantenint en la mesura que li ha estat possible aquets mots. Ella mateixa afirma que aquest és un parlar molt ric amb el qual se sent identificada.

10.1.6. Les samarretes de l'hotel Pessets

L'hotel de Pessets, situat Sort, a la capital de la comarca del Pallars Sobirà, és també propulsor de dialecte pallarès.

Recentment, la direcció va prendre la decisió que l'uniforme dels cambrers del seu restaurant seria les samarretes dissenyades per la ja mencionada associació Cambuleta.

Amb aquesta iniciativa, tant turistes com persones residents al Pallars poden aprendre paraules pallareses i conèixer una mica més el parlar del Pallars mentre gaudeixen de l'àpat.

En definitiva, una idea molt innovadora que afavoreix la vitalitat d'aquest parlar tan característic de la zona.

10.2. Les meves propostes

Seguidament mencionaré una sèrie de propostes didàctiques algunes de les quals he realitzat en la pràctica del treball. Aquestes estan pensades amb la intenció que en un futur puguin ser introduïdes en les escoles del Pallars.

10.2.1. L'escriptura d'un conte

La idea d'escriure un conte infantil va sorgir després de regalar un llibre escrit en pallarès de la col·lecció Cambuleta al meu germà petit per les festes de Nadal. L'objectiu principal de d'aquest projecte és aconseguir inculcar mots pallaresos quotidians als més petits a través d'una divertida història.

El conte que redactaria no només comprendria paraules pallareses sinó que també explicaria als infants que aquestes paraules estan desapareixent amb el pas del temps i que ells poden contribuir en la seva recuperació. D'aquesta manera els infants s'adonarien que la seva tasca de recuperació del dialecte és realment important i es preocupen per realitzar-la.

Gràcies a la lectura del conte aprendrien noves paraules i les ensenyarien a aquells amics i familiars que les desconeixen. En conseqüència, augmentaria el nombre de persones que coneix o utilitza mots pallaresos i que per tant parla el dialecte. A través d'aquest procés la vitalitat de la parla creixeria considerablement i la pèrdua d'aquesta parla seria menor.

10.2.2. Conta contes

Després d'escriure el conte vaig pensar que estaria bé representar-lo als nens de pàrvuls i als cursos de primària. Crec que aquesta seria una manera d'allò més dinàmica per a l'aprenentatge de la parla ja que podrien escoltar en primera persona com es pronuncia cada mot pallarès i es farien un tip de riure.

Aquesta idea esta adreçada als més petits ja que són ells els nous parlants que mica en mica podran anar integrant cada vegada més aquesta parla en la societat.

10.2.3. Llibret de passatemps

Una bona manera d'enriquir el parlar dels nens i nenes és un llibret d'entreteniment. Aquest els permet aprendre mentre passen una bona estona.

Els exercicis que conté són molt variats i distrets. Poden trobar des de mots encreuats a completar frases. Evidentment, hi ha exercicis més complexos que d'altres, però tots ells estan pensats perquè hom aprengui. Fins i tot els pares poden ampliar els seus coneixements ajudant els seus fills a fer-los.

Per últim, cal dir que el llibre esta pensat sobretot per als nens de primària.

10.2.4. Diccionari pallarès

La creació d'aquest diccionari va sorgir amb la idea de crear un mitjà bàsic d'aprenentatge del dialecte pallarès.

L'objectiu és aconseguir que tant nens com adults vagin descobrint i adquirint mots pallaresos. D'aquesta manera podran conèixer un parlar d'allò més ric i formaran una primera base del dialecte.

Les paraules que apareixen en el següent diccionari són un recull d'aquells mots que hom pot utilitzar en el seu dia a dia, paraules que poden sorgir en una conversa qualsevol.

Per últim, mencionar que és un recull de paraules tant del Pallars Jussà com del Sobirà que he realitzat amb la ajuda de les persones dels pobles de les dues comarques i d'alguns llibres especialitzats en el pallarès.

10.2.5. Vídeo publicitari

La intenció principal d'aquest vídeo seria donar a conèixer el parlar del Pallars. Així, podria mostrar al públic que el vocabulari d'aquest dialecte és molt ric i que el poden utilitzar en una conversa amb total normalitat.

També m'agradaria transmetre que el pallarès és una parla viva però que malauradament la majoria de parlants és gent gran. A més, amb aquest vídeo animaria a la gent a utilitzar aquestes paraules i a ensenyar-les a aquells que les desconeixen.

En el vídeo, cada persona diria una paraula pallaresa que li fes gràcia o especial il·lusió, paraules típiques del Pallars que han caigut en desús entre els més joves però que els ancians encara utilitzen.

Per últim, voldria difondre el missatge d'un avi o avia que transmet els seus coneixements al seus fills o néts ja que els avis sempre han estat visualitzats com a persones sàvies i al Pallars els avis i néts mantenen una gran relació. En aquest cas es demostraria que són grans coneixedors del llenguatge i que tenen una gran quantitat de sabers que poden inculcar.

10.2.6. Memory

Aprendre jugant sempre m'ha semblat una idea molt enginyosa per ampliar els teus coneixements. Per aquest motiu vaig decidir crear un memory de paraules pallareses.

El joc consta de 24 parelles de peces de fusta. L'objectiu del joc es emparellar cada paraula amb el dibuix corresponent o a la inversa. La persona que més peces aconsegueix aparellar guanya.

Aquest és un joc en què hom pot participar i passar-s'ho bé. Una manera d'allò més senzilla i entretinguda d'aprenentatge que et permetrà gaudir d'un temps fantàstic amb la teva família o amics.

10.2.7. Llibreta

Una altra de les idees que se'm va ocórrer per promoure el coneixement de nous mots palleosos va ser la compra d'una llibreta que cada alumne dedicaria a l'aprenentatge del palleós.

Aquesta mètode enfocat a l'escola primària variaria segons el curs. La utilització d'aquesta petita llibreta començaria a P5, quan els nens ja comencen a escriure i tenen una mica més de vocabulari, i acabaria a 6è, l'últim curs de primària.

Per tant aquesta es faria servir al llarg de 7 anys. Per cada any una llibreta i una activitat diferent que hauran de realitzar en aquesta:

- **P5:** Aquest seria el curs inicial. La tasca dels alumnes de pàrvuls consisteix en què cada setmana apuntin a la seva llibreta la paraula palleosa que la professora els escriurà a la pissarra i que la comentin a casa.
- **1er:** Al llarg del curs, els nens escriuriem a la llibreta la paraula que la professora posa a la pissarra i farien un petit dibuix per representar-la. Per tant cada setmana aprendrien un mot diferent.
- **2on:** En aquest curs l'alumnat escriuria cada setmana una frase amb la paraula donada per la professora.
- **3er:** Amb l'inici d'un nou cicle escolar, els nens i nenes no només escriuriem la paraula proposada per la mestra sinó que també buscarien el seu significat al diccionari i l'escriuriem al costat de la paraula.
- **4t:** Durant aquest any escolar, els nens passarien d'escriure paraules a frases fetes i comentarien el seu significat entre tota la classe.

- **5è:** Ja al cicle superior, els estudiants escriurien un text, conte o història, amb algunes de les paraules que han anat recollint al llarg dels cursos anterior. El resultat seria una redacció amb mots pallaresos que haurien de presentar al llarg del curs.
- **6è:** En l'últim curs de primària es realitzaria la mateixa tasca que a l'anterior per mentre en el curs anterior no havien d'introduir un mínim de paraules, en aquest n'hauran d'aparèixer un mínim de 10.

Com podem veure la dificultat de l'activitat creix cada any ja que els alumnes cada vegada amplien més les seves capacitats i poden realitzar exercicis d'un major grau de dificultat.

Aquesta és una manera didàctica i exemplar en què els nens poden aprendre el pallarès. Per una banda, el fet de que cada any es dugui a terme una activitat permet que el pallarès és continuï utilitzant i que els alumnes mantinguin una constància respecte a l'aprenentatge del dialecte. Per l'altra banda, davant la del descobriment de noves paraules i la novetat del coneixement d'aquest vocabulari, els nens explicarien a casa el que han après. Així, els alumnes revifarien la vitalitat de la parla entre el jovent i els adults.

L'adquisició d'aquesta llibreta desembocaria a un aprenentatge educatiu lent però constant que permetria el manteniment del dialecte en la societat en general i sobretot en els nous parlants.

10.2.8. Preguntar paraules a casa

L'última activitat que proposo perquè els alumnes realitzin, és que els nens preguntin a casa, als familiars, amics o coneguts mots pallaresos.

Els mots preguntats els posarien en comú a classe amb els seus companys. Així cada alumne aportaria el seu granet de sorra per fer possible l'ampliació del seu propi vocabulari.

De la mateixa manera el nen quan arribés a casa explicaria als seus pares i germans les noves paraules que ha après. Així, a mesura que avança el curs tant els alumnes com els seus pares i familiars adquiririen un coneixement més profund de la parla.

11. ENTREVISTES

Al llarg del treball he realitzat una sèrie d'entrevistes per tal de descobrir la opinió de diverses persones en vers el pallarès i altres qüestions relacionades amb aquest.

Els entrevistats són persones enteses en el tema que m'han proporcionat informació d'allò més interessant que he tingut molt en compte a l'hora d'extreure la conclusió final del treball.

La majoria de persones entrevistades són pallareses, i per tant, m'han donat el seu criteri tant com actuals parlants del dialecte com des de l'àmbit en que són especialistes.

He tingut el plaer d'entrevistar personatges tant destacats com l'actor Carles Canut, la periodista Marta Lluvich o els escriptors Pep Coll i Maria Barbal. Amb tots ells i molts més he pogut compartir fantàstiques converses debatent i estudiant amb profunditat la progressiva pèrdua del dialecte pallarès i la gran importància del manteniment d'aquesta parla tant rica del Pallars.

Tot plegat, he tingut la possibilitat d'escoltar i analitzar opinions ben diverses a l'hora que expandir i enriquir els meus coneixements.

11.1. Ramon Jordana

En Ramon Jordana, pallarès de tot a la vida i director de l' Institut de La Pobla de Segur des de ja fa uns vint anys, m'ha concedit una entrevista molt interessant on ens dóna la seva opinió vers les diferents qüestions presentades respecte el pallarès.

MARTA: Bona tarda, estem amb el Ramon Jordana, director de l' Institut de La Pobla de Segur. Estem aquí reunits per fer-li una sèrie de preguntes sobre el pallarès, la seva desaparició i com ha anat evolucionant amb el pas del temps.

RAMON: Bona tarda Marta! Com va?

MARTA: Molt bé! Si li sembla comencem l'entrevista.

RAMON: No, no, si us plau tracta'm de tu. Quan tu vulguis.

MARTA: D'acord. Bé, doncs comencem. Creus que el pallarès està desapareixent?

RAMON: El pallarès desapareix com moltes altres coses. Desapareix no només el pallarès, desapareix una forma de vida, una forma de ser del país. Com a llengua desapareix perquè cada vegada queden menys pallaresos, menys gent que viu al Pallars. Cada vegada ve més gent de fora i això fa que el català que es parla ja no sigui tan pallarès com era fa trenta o quaranta anys o quan nosaltres anàvem a l'escola.

MARTA: Per tant, diries que el seu ús a minvat força?

RAMON: Molt, molt. Avui, trobar una persona que parli pallarès és molt complicat. Jo per exemple el puc parlar, puc dir expressions pallareses i m'agrada mantenir-les. Fins i tot, les intento mantenir a classe i els alumnes ho saben prou bé, saben que les classes sempre les intento fer en pallarès. No les faig en català estàndard, però si ho em de corregir bé, ho fem en català estàndard. Però m'agrada fer-les amb pallarès.

Tot i això, em dol veure que moltes paraules es perden. I després em dol una altra cosa, que gent que fa dos o tres anys que van marxar ja no es recorden del pallarès perquè sembla que queda com a primitiu, saps?

MARTA: Llavors diries que els mots que es perden són una pèrdua del pallarès mateix?

RAMON: Sí. Perdre una paraula de pallarès és perdre país, és perdre. Un paraula que em va agradar molt quan vam fer un intercanvi amb alemanya va ser la paraula "heimat", que significa la terra, la nostra terra. I perdre una paraula és perdre aquella terra que és teva i que és on hem nascut i viscut. És una mica tot, no perds només una paraula, perds una identitat que tens. Et tornes una mica global.

MARTA: Penses que la pèrdua d'aquest dialecte és irreversible?

RAMON: Es difícil dir si la pèrdua serà irreversible però costarà molt de tornar a recuperar. Es faran estudis com el que tu estàs fent, i això és d'agrair. Per això estem aquí ara, per intentar salvar almenys el mínim que puguem del pallarès però serà molt complicat perquè estem massa globalitzats.

La mateixa televisió ens estandaritza. Hi ha un programa que em posa nerviós a la televisió que té molts adeptes a TV3 que és el Gran dictat. Quan sento parlar aquest català que no té en compte les variants dialectals em poso malalt. Jo reconec que pot ser un programa amb molta qualitat, pot tenir molt valor i tot el que vulguis però el veig massa estàndard.

MARTA: I quina solució proposaries per tal d'evitar la pèrdua del pallarès?

RAMON: La solució, vindria per part de les administracions ja que ara esta molt al dia el tema de la identitat, del país i de la independència.

Hi ha un moment que em preocupa tant el centralisme de Madrid com el centralisme de Barcelona. M'agradaria que la gent que està governant al nostre país, Catalunya, que tingués amb compte també tots aquets aspectes. Per exemple, a nivell d'ensenyament i d'educació, crec que s'haurien de tirar endavant campanyes no només del pallarès. Hi ha moltes variants del català i s'han d'intentar guardar totes, s'han d'intentar conservar. El pallarès n'és una i hem de lluitar per ella però jo crec que l'administració hi ha de fer molt, hi ha de treballar molt.

MARTA: Aleshores, creus que és possible evitar aquesta pèrdua?

RAMON: Jo vull creure que sí. Vull creure que la gent l'anirà guardant. Evidentment, les paraules evolucionaran però crec que es pot arribar a aconseguir guardar com a mínim aquella essència del català.

L'altre dia vaig fer una enquesta al diari *Ara* de les variants dialectals i vaig quedar molt content perquè quan vaig acabar de llegir vaig prémer la tecla de resultat final i va sortir que encara parlava un tan per cent molt elevat de pallarès. Penso que iniciatives com aquesta ajuden a conservar les coses.

MARTA: Creus que el pallarès tenia més salut quan no hi havia el català estàndard? És a dir, tenia més salut als anys 60 o 70 que actualment?

RAMON: Sí, però és una mica fruit de la comunicació. Mira, jo recordo que quan anava a estudi a Astell, la televisió no existia i en comptes de mira-la com fem avui en dia parlàvem amb els padrins. Ells, després de sopar, ens explicaven contes i històries de la guerra, dels maquis, de tot. Ara, el problema és que sopem amb la televisió engegada mirant les notícies o el temps. I és lògic, perquè tota aquella manera de parlar, d'explicar històries s'ha perdut.

Tampoc viatjàvem com viatgem ara. El meu pare m'explicava que per anar a Barcelona era un dia d'anar amb sis o set hores i un dia de tornar. Hi havia molts padrins que no havien sortit mai del Pallars. Els meus pares fins que no es van casar no van sortir pràcticament. Mon pare sí perquè havia anat a la guerra però ni això. I molta gent com ells. Per molta gent anar a Barcelona era anar de vacances gairebé. Aleshores, era lògic que el pallarès tingués més salut.

MARTA: Clar, ja t'entenc. Era més fàcil conservar-lo. Hi havia més facilitats per mantenir aquesta parla que actualment.

RAMON: Sí, sí, era més fàcil. No hi havia contaminació lingüística d'altres comarques.

MARTA: Aleshores, en un futur, creus que es podria mantenir la parla i reintegrar-la més a la societat?

RAMON: Mira, mantenir la parla depèn de les persones. Cadascú és com és. Hi ha gent que marxa d'aquí i agafa de seguida el barceloní i jo puc dir que no, que no m'hi he enganxat. No m'ha agradat mai. De totes maneres, l'entenc eh, el barceloní.

MARTA: Però prefereixes el pallarès, no?

RAMON: Sí, prefereixo el pallarès. És més bonic. Sempre diré que el pallarès té la bellesa de l'isard i el primitivisme del senglar, del porc fer. Per una banda, l'isard és molt àgil i molt bonic. D'altra banda, el porc fer és més "brutot". En la meva opinió, aquesta barreja dóna lloc al dialecte pallarès.

MARTA: Consideres que és important mantenir aquest dialecte? Per què?

RAMON: Sí, els dialectes s'han de mantenir tots. Jo com a professor d'institut sóc partidari que la gent aprengui en català, castellà, anglès, alemany, francès i tots els idiomes però dins del nostre país el dialecte és mantenir la diversitat. Mantenir el dialecte no és mantenir només una llengua, és mantenir uns costums i unes tradicions i si no lluitem per això d'aquí quatre dies serem tots iguals i la diversitat és la que ens fa millors.

MARTA: Segons el teu parer, diries que hi ha diferents variants del pallarès? Penses que el pallarès que es parla a La Pobla de Segur, a Tremp o a Salàs són diferents?

RAMON: Oi tant. No s'assemblen en res. És més, mira, t'explicaré que el pallarès que es parla a Astell i el que es parla aquí, a La Pobla de Segur, ja és diferent i només estem a dos kilòmetres de distància.

Això et dóna una idea de com de tancat estava el país fins que arriba el món de la comunicació. Fins aleshores, la gent estava en el seu cercle, el seu nucli, i allà tots parlaven d'una manera.

Tu vas a la Vall Fosca i la gent d'Espui parla diferent de la gent de La Torre. I ja no diem de la gent d'aquí el Nord del Pallars fins a la conca de Tremp.

MARTA: Diries que el que parla pallarès té un cert complex quan se'n va a la ciutat?

RAMON: Si ho preguntes per mi, no, no tinc cap complex ni crec que en pugui arribar a tenir mai. És més, t'explicaré una anècdota en relació amb aquest tema.

Jo vaig fer el batxillerat a Lleida i allà, a els que venien de la muntanya, ens deien els de poble i a vegades ens deixaven una mica de racó perquè érem els primitius de la muntanya. Més tard, però, vaig trobar un canvi molt gran quan vaig anar a estudiar a la Universitat de Barcelona. Allí, em vaig trobar molt a gust i inclús hi ha una experiència molt bonica que em va donar a entendre que realment parlàvem diferent.

Uns companys de la universitat una vegada em van dir: "Ramon, porta'ns un dia a dinar a Astell, a casa teva." Jo sempre parlava d'Astell, de la muntanya, dels corders i les vaques i els hi feia gràcia d'anar-hi. Van venir a casa i va arribar l'hora de dinar. Els hi vam fer una sopa, que ara rep el nom de vianda, no sé per què. Jo parlava amb els germans amb els pares i amb ells i a

l'acabar el dinar tots contents de com havia anat. Aleshores un dels amics va dir: "Escolta, hem dinat molt bé, ara la meitat de les paraules que heu dit no les hem entès." No sabien de què parlàvem. És clar, nosaltres parlàvem en pallarès. Els companys de la universitat ens veien com a persones autèntiques. Em vaig sentir molt ben tractat a la universitat, molt apreciat.

MARTA: Per què diries que a la televisió mai es fan doblatges amb pallarès?

RAMON: Senzillament perquè no ven. Quants pallaresos som? Encara que tots els pallaresos ens connectéssim, l'índex d'audiència no el podríem pujar de cap manera. Ni connectant-nos tots en un canal autonòmic d'aquí, no faríem pujar cap índex. Però estaria bé fer alguna pel·lícula en pallarès.

MARTA: Creus que la sèrie de televisió Gran Nord ha ajudat a donar a conèixer més el pallarès?

RAMON: No. Quan vaig veure l'anunci, vaig pensar que podria estar bé i vaig decidir veure el primer capítol però realment donen una imatge del pallarès que no és, ni molt menys. Ha donat conèixer el Pallars però la gent ja el coneixia.

A mi em va donar la sensació que la sèrie Gran Nord ens presentava els pallaresos com si fóssim una reserva d'indis, com si ens tinguessin aquí com en una espècie de reserva i la gent de fora vingués i digues: "mira: aquell és un pallarès". Com allò que passa a Rússia o al Canadà a les reserves d'indis on van els turistes a veure com ballen. Una mica hem va donar aquesta sensació. Vaig veure el primer capítol. No sé quants en van fer després, no en tinc la menor idea.

MARTA: Coneixes alguna organització o associació que treballi per la conservació del pallarès?

RAMON: No, que hi hagi una associació que treballi directament per conservar el pallarès, no, almenys a mi no em consta de que hi sigui.

Quan jo vaig arribar a l'institut de la Pobla de Segur fa uns 34 anys hi havia la revista "Escudella" que d'alguna manera intentava recollir una mica tota la tradició però després, d'una manera així ordenada no s'ha fet.

Hi ha algú que s'ha dedicat a escriure algun article però com a organització o associació en defensa del pallarès com a llengua, no. Com a país ja és una altra cosa però com a llengua no em consta.

MARTA: Creus que seria important que n'hi hagués alguna?

RAMON: Podria ser important però s'ha d'anar molt en compte i vigilar perquè a vegades aquestes associacions es mouen en un àmbit una mica massa teòric i tocar de peus a terra els costa una mica.

D'entrada haurien de ser lingüistes que coneguessin el català amb profunditat, que coneguessin les variants dialectals i que s'impliquessin amb la recuperació del pallarès. Tot això, que ho faci la gent del carrer, els pallaresos que vivim aquí, és molt complicat perquè per exemple els meus estudis no són de llengua. Jo he estudiat història, historia de l'art. El pallarès m'agrada però no puc fer un treball tècnic sobre el pallarès.

MARTA: Ara, com a director de l' institut de La Pobla De Segur, m'agradaria saber si des del departament de llengua catalana es fan accions per potenciar el vocabulari pallarès?

RAMON: Una mica, enllaçant amb el que t'he comentat abans, els professors que tinc al departament, són molt bons professors de català, però són gent que han vingut de fora. N'hi ha un que si que té arrels al Pallars ja que els seus pares eren d'aquí, però va estar estudiant i vivint molts anys a fora i ara aquets últims 8 anys ha vingut aquí.

Defensar el pallarès o fer actuacions per potenciar-lo, la veritat és que no s'han fet a l' institut. Suposo que això t'ha de sortir de dins, això no t'ha de venir com un projecte magnífic de fora perquè t'agradi. Ha de ser una situació, una qüestió personal. I per això una mica potser ho has de ser de pallarès per fer aquestes actuacions.

MARTA: Quin percentatge de professors són pallaresos?

RAMON: Pallaresos, podria ser un 20% aproximadament, gent que resideixen al Pallars molts més però pallaresos de tota la vida pocs, i de La Pobla, encara menys.

MARTA: Creus que això influeix en el fet que s'utilitzi menys aquest vocabulari?

RAMON: Sí, sí, i tant. A les classes ho veus. Tenim molts professors de Lleida i de la Conca de Tremp però aquets últims tampoc són trempolins del tot. A mi em sembla que pallarès de tota la vida, no és per presumir, però em sembla que només en parlo jo. I no ho dic com un si de distinció sinó perquè és així. Jo parlo pallarès perquè és el que sento, el que vaig aprendre de petit.

MARTA: Em podries dir tres mots pallaresos que et facin especial il·lusió?

RAMON: Defensem el pallarès.

MARTA: Esta ben pensat.

RAMON: N'hi ha moltes de paraules en pallarès. Així ara m'agafes en fred però una que m'agrada és "Carallot". Després, n'hi una altra que aquí té un significat i allà baix a l' Urgell en té un altre que és la paraula "Fato". Aquí té el significat de "ser ruc" i a l'Urgell significa "paquet". La tercera me la pensaré i t'he l'enviaré per correu.

MARTA: Moltes gràcies per la teva col·laboració! Ha sigut tot un plaer, una entrevista molt interessant.

RAMON: Agrair-te que hagis pensat en aquest treball i per un motiu afegit, pel fet que tu estant a Barcelona vulguis fer aquest treball de recerca, aquest projecte, de veritat que desitjo que hi hagués més gent com tu, que volgués seguir les tradicions. Fent aquets treball demostres que tu continues sent del Pallars i això a mi personalment m'omple moltíssim. Gràcies a tu!

Síntesi:

En Ramon afirma que el pallarès està desapareixent com conseqüència de la continua desaparició de la forma de vida pròpia del Pallars. També creu que l'emigració hi juga un paper important. Ell extreu la conclusió que actualment trobar una persona que parli pallarès és molt complicat ja que el seu ús ha minvat molt.

Per una banda no sabria dir si la pèrdua del dialecte és irreversible però si o ho és creu que costarà molt de recuperar ja que estem massa globalitzats perquè la mateixa televisió ens estandaritza.

Per ell la solució per evitar aquesta pèrdua vindria per part de les administracions, creu que s'haurien de tirar endavant campanyes no només del pallarès sinó de totes les variants del català, que no són precisament poques. També vol creure que serà possible evitar aquesta pèrdua i que el pallarès tenia molta més salt als anys 60 o 70 que actualment fruit de la comunicació bàsicament ja que no hi havia contaminació lingüística d'altres comarques.

En la seva opinió, mantenir la parla depèn de les persones i cal recordar que s'ha d'intentar mantenir tots els dialectes. A més, no se sent avergonyit de parla pallarès quan se'n va a la ciutat perquè considera que saber parlar un dialecte és un valor afegit.

El motiu pel qual pensa que no es fan doblatges de parla pallese és simplement perquè no sortiria a compte però ell seria el primer en veure'l si es realitza. Tot i això, la sèrie Gran Nord no li causa gaire bona impressió. Creu que aquesta va donar a conèixer un pallarès que ja es coneixia però donant una mala imatge de la gent del Pallars, una mica ridiculitzant-los.

No li consta cap associació que treballi per la preservació de la parla però creu que si ni hagués alguna haurien de ser lingüistes que coneguessin el català amb profunditat. Com a director de l'Institut de la Poble de Segur assegura que en aquest no s'hi ha fet cap actuació per potenciar el dialecte i afirma que el percentatge de professor pallaresos disminueix cada vegada més.

Per últim, dues paraules pallareses que li fan especial il·lusió són “Carallot” i “Fato”.

11.2. Carles Canut

En Carles Canut i Bartra és un actor català originari del Gerri de la Sal, situat al Pallars Sobirà. Començà la seva carrera artística l'any 1963 i des d'aleshores ja ha fet nombroses obres de teatre, sèries de televisió, cinema i doblatge. Ha estat membre de la Companyia Teatre Romea i director adjunt de la Fundació Romea per a les arts escèniques.

Destaca pels seus papers en el conegut programa *Vosté Jutja* on interpretava el “Jutge Rafeques” i en la sèrie de televisió *Lo Cartanyà*. En els dos casos anteriors el seu personatge s'expressava en pallarès.

És un dels actors que més ha treballat per a la difusió del dialecte pallarès ja que sempre que li ha estat possible ha mantingut el seu accent en les obres teatrals, sèries, etc. L'any 2008 va obtenir el *Premi Max* al millor actor de repartiment per plataforma.

MARTA: Bon dia, estem aquí reunits amb el Carles Canut, un important actor català de Gerri de la Sal per fer-li una sèrie de preguntes sobre el pallarès i la seva desaparició. Bon dia Carles!

CARLES: Bon dia tingueu!

MARTA: Quan vulguis comencem.

CARLES: Tu manes.

MARTA: Creus que el pallarès està desapareixent? Si no està desapareixent creus que ha minvat molt el seu ús?

CARLES: No esta desapareixent. En absolut. Hi ha molta canalla que el parla, sortosament. Tots els que viuen aquí evidentment parlen pallarès perquè la meva generació, la generació del meu germà petit i les anteriors l'han continuat parlant i encara hi ha vells que el parlen, evidentment, molt millor que nosaltres.

Vulguis o no com que treballem fora del Pallars ens contaminem, sobretot en llenguatge, en la pronunciació i això encara no, però en llenguatge ens contaminem. El que sí que esta desapareixent és el llenguatge típic dels estris, les eines típiques del camp perquè pràcticament ja no es fa servir. Però la parla pallaresa, no, no desapareix. A més, hi han autors molt bons com el Pep Coll o la Maria Barbal que el conserven.

Jo personalment no crec que desaparegui. Ara, de la mateixa manera que el català ha sofert la persecució constant per part del govern de Madrid, t'he de dir que el pallarès com les altres parles autòctones catalanes estan soffrint una persecució, no sé si conscient, però preferiria pensar que no, per part del centralisme barceloní que ho vol acaparar tot des de la normalització lingüística. Aquesta normalització, va ser una manera de fer anar totes les parles per un sol camí, de manera que només quedés el barceloní. Però no, no crec que desaparegui.

MARTA: Creus que és important mantenir aquest dialecte?

CARLES: Més que dialecte, jo diria que és el català que s'hauria de parlar a tot arreu perquè és un català molt més bonic aquest que no pas el que es parla a Barcelona. El dialecte és el Barceloní.

Tu observa una cosa a la vida, quan sentis parlar el català a unes persones i et recordi al francès, malament. Si et recorda a l'italià, que és com parlem nosaltres a Tarragona i ja no et dic a les Illes ja que el català de Ses Illes és una meravella, la cosa va bé. Fer català acadèmic amb dues-centes mil vocals fa fàstic. S'ha perdut la normalitat.

Aquesta normalització després de la mort del dictador va fer que la gent s'apartés del teatre completament. Hi va haver una temporada que enlloc d'escoltar textos, el que escoltaves eren classes de català. Els actors i les actrius tractaven de parlar amb totes les vocals exactes obrint i tancant la boca de la manera corresponent. Ara això s'ha calmat i bé, jo no el considero un dialecte.

MARTA: Penses que hi ha diferents variants del pallarès?

CARLES: N'hi ha, n'hi ha. Te'n vas a La Pobla i en lloc de dir-te "l'any que ve", et diuen "l'any que vi" o "això no et convi". Hi ha llocs on es diu "tenre" enlloc de "trendre" o "pujar" enlloc de "pujar". Cada poble és un món diferent del pallarès. Ara, ens entenem tots perfectament. Tampoc ho és tan de diferent. Són petites coses típiques de cadascun.

Com et deia abans, els estris agrícoles i totes les coses manuals gairebé a cada poble tenen un nom diferent que aquest "carallot" del Pompeu va tractar d'eliminar. Tot i això, no ho aconseguí perquè aquí es segueixen dient.

MARTA: Perquè diries que a la televisió mai es fan doblatges de parla pallaresa?

CARLES: Això ja obeeix a coses de tipus tècnic. Si tu has de doblar un Shakespeare, té sentit que allà el que és gal parli amb accent gal·lès i el que és escocès parli amb accent escocès però això obeeix a nacionalitats molt concretes que van sorgir en el moment que van formar el que ara és la Gran Bretanya.

Si la pel·lícula és als Estats Units passa el mateix, no parlen el mateix anglès a Oregon que a Oklahoma o que a Massachusetts m'entens? Però aquí no tindria sentit un Shakespeare on sortís de cop un volta el glogster i comencés a parlar amb pallarès perquè no s'entendria.

Jo entenc que en els doblatges la cosa estigui més normalitzada. De series autòctones de televisió en vam fer una en lleidatà i els lleidatans van ser els que van fer més pressió perquè la traguessin fins l'extrem que es va perdre que era "Lo Cartanya". Parlàvem com es parla exactament perquè el Xavi Bertran és de Balaguer, l'altre era de Linyola, etc. Tothom parlava com es parla. Però com que les històries eren absolutament de poble vam pensar que això disminuïa la importància dels lleidatans en el context català. I sobretot perquè en algunes ocasions eren absolutament blasfems.

MARTA: Coneixes alguna associació o organització que treballi per a la conservació del pallarès?

CARLES: Si existeix, no la conec. Que hi han esforços individuals com els escriptors que t'he mencionat abans i filòlegs, i tant, això evidentment que sí. Ara en tant que associacions, ho desconec.

MARTA: I creus que seria important que n'hi hagués alguna?

CARLES: Estaria molt bé. Però aquestes associacions s'acaben fent només quan alguna cosa està en perill d'extinció enlloc de fer-les quan la cosa encara està brillant per tal d'augmentar-la. Quan es veu perdre la cosa és quan es reuneix la gent però a vegades no s'arriba a temps.

MARTA: Les seves sèries televisives o obres teatrals han donat a conèixer el Pallars i el pallarès segons la seva opinió?

CARLES: He fet algun personatge parlant en pallarès. Com que el teatre és una convenció en la que assisteix gent molt més preparada que la que veu normalment la televisió, gent que està disposada a fer servir la seva imaginació per entendre les coses ja que en el món del teatre, les coses es suggereixen i no es plasmen com si fos una pel·lícula.

Jo he fet dos o tres personatges parlant amb pallarès però personatges de Albergo Berto. Una vegada vaig muntar amb el patrocini de "l'Ara Lleida" una obra que és deia *Catalans Salvatges* que era un afusellament, una comèdia nord-americana on tres personatges venien aquí al Pallars perquè hi havia una roca màgica que et tornava la potencia sexual que havies perdut per l'edat. Era divertidíssima.

Si, ho he fet. En el món del teatre, si hi ha l'oportunitat de col·locar-ho, jo ho col·loco de seguida i a més, la gent mai em diu que no. En el món de la televisió, quan surto en una entrevista parlo pallarès, el que passa és que encara que parli pallarès, aquest no acaba de ser el mateix que parlo aquí. Quan porto cinc dies aquí al Pallars torno a parlar el mateix pallarès de sempre, però arribo a Barcelona i em passa el mateix.

MARTA: Quina és la seva opinió sobre la coneguda sèrie de televisió Gran Nord?

CARLES: És una sèrie que ha tingut molt èxit on la parla pallaresa va quedar absolutament menyspreada per actors que no sent pallaresos tractaven d'imitar el pallarès. Allò es convertí en un híbrid sense gracia i desastrós.

Jo vaig explicar la baralla a TV3 que vaig tenir amb la directora, que de la mateixa manera que quan vaig començar el teatre hem va costar però ho vaig aconseguir de parlar el català de Barcelona, ara que tenia l'oportunitat de parlar en pallarès, van portar un actor de Girona. El mateix actor de Girona em va trucar dient que no entenia el que estava passant i perquè no ho estava fent jo enlloc d'ell o d'un altre. Va ser una, com diem aquí dalt, una puta vergonya, però mira aquest és el menyspreu que senten els de Barcelona per tot el que són comarques.

MARTA: Segur que hi ha algun altre actor originari d'aquí dalt. Creus que vigilen que no es noti la seva parla pallaresa perquè els és difícil trobar feina?

CARLES: Difícil trobar feina si ets bon actor, no. El que passa és el que t'he dit abans, en el teatre fora del que és el teatre purament escrit a Catalunya, és molt difícil convertir un en un comte angles o amb un executiu americà o francès en pallarès.

Aquí sobre de Sort, hi ha el Francesc Orella que quan està per aquí dalt sempre intenta parlar una altra vegada com parlava son pare, però com que ja va néixer a Barcelona parla el català de Barcelona com un fet natural, m'explico? Després hi ha un actor de Tremp, l'Eduard Muntada que aquest si que parla pallarès fins la medul·la i l'Anabel Castany també, però que si els exigeixen parlar català de Barcelona doncs també ho fan. Jo també eh. Quan a l'obra veig que necessàriament s'ha de parlar un català neutre, ho faig i em quedo tan tranquil.

MARTA: Al llarg de les teves obres has mantingut el teu accent o l'has anat modificant?

CARLES: Quan el puc conservar el conservo. No és que el vaig modificant, és com si parlés dos idiomes, més ben dit tres amb el castellà. Si ho haig de fer en castellà, ho faig en castellà, en català de Barcelona, doncs en català de Barcelona, en pallarès, doncs en pallarès. No em cal modificar res, són tres xips diferents que els aplico quan és necessari i cap problema.

MARTA: Creus que és important realitzar sèries o obres teatrals amb una parla diferent al català estàndard?

CARLES: Hauria de ser obligatori sota de càstig de presó per tota la vida o decapitació pública dels que no ho facin. Si la riquesa de Catalunya, tant que ens omplim la boca parlant, sobretot els socialistes, dient que Espanya és un país plural amb una riquesa cultural brutal i quan obres la televisió només veus que ballar flamenc o el Rajoy posant a parir a Catalunya.

Aquí, el dia que siguem independents, si no anem en compte passarà exactament el mateix, obriràs la televisió i sentiràs només parlar de Barcelona. Sortirà la Sagrada Família però no el monestir de Sort i així mil coses. Hauria de ser obligatori que ara passes una cosa a Gadesa i que la fessin actors de Gadesa. Fins a la vall d'Aran me n'aniria jo a fer la punyeta. Hauria de ser obligatori.

MARTA: Alguna vegada la gent s'ha burlat de com parla vostè durant la seva carrera com a actor?

CARLES: No, en el món del teatre la gent es bastant liberal i admet la diversitat sense problemes. Els hi fa gracia perquè dic alguna bestiesa de tant en tant però cap problema, menys s'atrevirien, ja t'ho dic.

MARTA: Fa uns anys va fer un important programa televisiu en català anomenat *Vostè Jutja* en el que va fer el paper de "Rafeques". El seu accent va ser un problema perquè el triessin o al contrari, va ser el que el va donar a conèixer?

CARLES: El meu accent és el que va decidir en Puyal que fos jo i no un altre l'elegit. Havia quedat un altre finalista, un actor ja mort, en Biel, que era mallorquí i per tant parlava mallorquí. Vaig tenir la immensa sort que l'ideòleg era de Tremp, era en Jordi Mill. Per altra banda, el productor del programa, el Ramon Fusté, era d'Oliana.

Jo estava a l'oficina i el Ramon Fusté va ser el que em va portar. Jo parlava amb el Puyal amb el català de Barcelona pensant que ho havia de fer però a la vegada amb els altres dos parlava pallarès, en lleidatà més que pallarès, i el Puyal al·lucinava perquè veia la facilitat amb la que anava canviant d'idioma. Aleshores em va dir: "A vostè l'importaria fer el personatge amb pallarès?". Jo vaig respondre que a bodes em conviden, que m'encantaria fer-ho.

En aquell moment, encara no havia sortit mai per televisió un accent que no fos el normatiu. Vaig anar a casa i a la nit em trucà el Ramon Fusté dient que el paper era meu. En aquell moment tampoc ningú tenia consciència que aquell programa adquiriria aquella dimensió i que el personatge adquiriria la dimensió que va assolir, ningú. Però gracies a la meua manera de parlar, els refranys i les expressions típiques pallareses que anava afegint el Jordi Mill als textos que escrivia el Jaume Cabré es va convertir en un personatge molt important. Des de la humilitat pallaresa més gran crec que no hi ha hagut mai un personatge amb la transcendència que a Catalunya ha tingut en "Rafeques". Jo tampoc l'he tornat a tenir.

MARTA: Per últim em podria dir tres mots pallaresos que li facin especial il·lusió?

CARLES: El que més il·lusió em fa és el "mai tant". Quan sento un que diu el "mai tant!", dic: " Aquest és del Pallars". A més, és una expressió intraduïble. Va venir una amiga a visitar-me aquí, va sentir això de "mai tant" i em va preguntar com diria això ella en castellà i jo doncs " nunca tanto" o "no exageres" o "que me vas a decir" però realment no trobo un expressió castellana del "mai tant". Aquesta és la meua preferida, però de paraules n'hi moltes. Se me n'acudeixen cent i no sabia quina triar. Per exemple, la "ratasia" que seria la ratafia en català central. I l'altra, fato. "No siguis fato!" o "No siguis fata!" Aquestes són tres paraules meravelloses del Pallars perquè jo "mai tant" no l'he sentit enlloc més.

MARTA: Moltes gràcies per l'entrevista! Ha estat un plaer!

Síntesi:

En Carles pensa que el pallarès no està desapareixent en absolut perquè afortunadament encara hi ha molta canalla que el parla actualment. Per una banda, és conscient que les generacions anteriors parlen molt millor el pallarès que la generació actual ja que nosaltres quan sortim del Pallars ens contaminem lingüísticament. Per l'altra banda, afirma que el que si que està desapareixent són mots que corresponen a objectes que ja no s'utilitzen com les eines del camp.

Tot i així, ell creu que la parla pallesea, tot i que està sofrint una persecució del centralisme barceloní, continua sent una parla d'allò més viva gràcies als actuals parlants o escriptors com Pep Coll i Maria Barbal que la conserven. En Canut pensa que es d'allò més important mantenir el dialecte i que hauria de ser aquest el que es parles a tot arreu en lloc del Barceloní. Per ell les varietats del dialecte pallarès són inevitables ja que pensa que cada poble és un món diferent del pallarès.

Entén que no es facin doblatges de parla pallesea ja que per diferents qüestions com ara el fet d'arribar a un públic més gran i no coneix cap associació que treballi per la preservació del dialecte però creu que estaria molt bé que n'hi hagués alguna.

En el món del teatre, sempre que hi ha l'oportunitat de fer una obra en pallarès s'hi apunta en un tres i no res. És la seva manera de donar a conèixer el pallarès i el Pallars. La seva opinió respecte Gran Nord no és gaire positiva ja que considera que en aquella sèrie la parla pallesea va quedar absolutament menyspreada per actors que no sent palleseos tractaven d'imitar el pallarès.

Com a actor sempre que pot conserva el seu accent i creu que és de vital importància realitzar més sèries i obres teatrals en una parla diferent al català estàndard ja que considera que en el món del teatre la gent és força liberal i admet les diversitats de parla sense problemes. Per ell, parlar pallarès no és en absolut un obstacle sinó que fins i tot ha aconseguit grans papers com ara el personatge d'en "Rafeques" al famós programa "Vostè jutja".

Tres dels seus mots palleseos preferits són "Mai tant!", "Ratasia" i "Fato/a".

11.3. Pili Oliveres

La Pili Oliveres Solé, resident a Bretui, poble del Pallars Jussà, és una traductora intèrpret i titular d'una acadèmia d'idiomes a La Pobla de Segur i a Tremp. També és una col·laboradora activa en l'associació Cultural Cambuleta i en diverses associacions lúdiques del Pallars.

MARTA: Bona tarda, estem aquí amb la Pili Oliveres, traductora intèrpret i resident del Pallars que té molta experiència en el tema del pallarès ja que resideix a la comarca. A més, al ser traductora té un gran coneixement de les llengües.

PILI: Bona tarda Marta!

MARTA: Diries que el pallarès està desapareixent ?

PILI: Bé, jo dono la meva opinió personal, en representació de ningú ni de res. Jo crec que desapareixent, no. S'estan emprenent algunes accions i algunes iniciatives per assegurar que continuarà viu i que el que els nostres padrins o avis i pares han parlat amb tota normalitat nosaltres podem continuar fent-ho sense sentir que estem parlant malament el català ni molt menys, sinó com una riquesa més i per això promovem que es parli, que es parli sense por.

El pallarès és una riquesa, no un problema amb el català estàndard. És la manera de parlar d'aquí, la manera d'entendre la nostra realitat i per això tenim unes paraules que no existeixen en altres llocs, perquè aquí hi ha coses que no existeixen en altres llocs. Hi ha coses que és fan aquí i en d'altres llocs no és fan i per això sorgeix un vocabulari i una manera d'expressar-se que es pròpia d'aquí i que és molt maca.

MARTA: Diries que l'ús del pallarès ha minvat per la influència del català estàndard?

PILI: Mira, passa una cosa. Jo tinc fills i visc aquí, ho puc viure una mica d'aquesta banda. Aquí al col·legi i a casa, els nens parlen el que senten, hi ha professors que vénen de molt llocs diferents i no passa res, és tot positiu. Però sí que és veritat que el material que s'utilitza, com les cançons del col·legi, està en català propi de Barcelona.

Aleshores és quan els nens i nenes aprenen a cantar cançons amb aquest accent i es fa molt estrany perquè ells no parlen així. Sí que es veritat que possiblement seria bo que tot fos més diversificat a tota Catalunya. I que així, com aquí som capaços de reproduir el que diuen a altres llocs, a altres llocs també el que diuen aquí i tot no seria tan estrany.

Tampoc s'hauria d'uniformitzar tant la parla perquè aquí realment es parla pallarès però en un altre lloc es parla una altra cosa. A més, el pallarès d'aquí mateix és molt diferent d'un poble en un altre. No és el mateix pallarès el que es parla aquí que el que es parla a Sort i no cal dir al Sobirà. En molt dels pobles, fins i tot de Pobla a Tremp, hi ha molts trets en el parlar dels pobletans de cada indret que detectes i amb els quals pots distingir que aquella persona no és de Pobla sinó de Tremp i això és molt curiós i és graciós, és maco.

MARTA: Diries que el que parla pallarès i se'n va a la ciutat té un cert complex de ridícul o de parlar diferent als altres?

PILI: Jo penso i vull pensar que de cap manera, i clar ho puc dir per mi mateixa, que en aquest cas no ha sigut mai així.

Penso que es pot fer un paral·lelisme amb el fet de viure en un poble i anar-te'n a estudiar ja que si volem cursar estudis superiors hem de marxar. Tu portes amb tu tot el teu bagatge com a vivència i la parla i jo crec, que al revés del que la majoria de gent pensa, és un valor afegit que tens perquè a més, això no t'impedeix comunicar-te, no hi ha un problema de comunicació.

Tot i que de seguida es nota qui és d'on, això no implica cap limitació. Fa trenta o quaranta anys la gent de poble potser es sentia una mica poca cosa al anar a la ciutat però ara això ha canviat completament perquè s'ha globalitzat tot i aquí viu gent d'aquí i d'allà. La gent d'aquí ha marxat, ha tornat, ha pogut viatjar molt més i conèixer molt més. Que una persona d'una ciutat es rigui de tu ja no té cap sentit ara, al contrari, fins i tot hi ha gent que et diu: " m'agrada molt com parles" i li fa gràcia.

MARTA: Quina és la teva opinió respecte la influència que té la televisió sobre els diferents dialectes?

PILI: Jo penso que el seu recolzament és totalment insuficient perquè està tot molt uniformitzat. Tu poses la televisió i quasi sempre sents el mateix accent. Si sents un accent diferent et sobta una mica fins i tot.

Jo crec que potser hi ha una mica més de presència dels diferents accents, no només del pallarès, sinó potser del català que és parlat a les terres de l'Ebre o de Girona, que fa uns anys. Que és totalment insuficient? I tant! Perquè catalans ho som tots però crec que es pot fer molta feina des d'allà. Tot depèn dels diferents punts de vista.

Tens sèries com Gran Nord per exemple. Jo la veritat no puc opinar perquè vaig veure un capítol i ni sencer però perquè no acostumo a mirar sèries, però a mi em van arribar opinions molt diferents, una mica extremes. Hi va haver gent a qui li agradava bastant i gent a la que no li agradava gens. Per una banda, una part de la població, trobava que s'estava ridiculitzant el pallarès i tractant malament la llengua pallaresa. Amb això hi anava associat la vida al Pallars i el tracte de gent de poble i d'analfabets als seus residents. Per l'altra banda hi havia gent que deia no i que pensava que estava molt bé per riure d'un mateix i que satiritzar una mica està bé.

En la meua opinió depèn de com et prens la vida en general. És donar-li la importància que té al final. Suposo que està bé que es sentin dialectes d'altres llocs, fora del que és el centre de Barcelona i voltants. Tota la resta és positiu si tu prens amb humor.

MARTA: Com a traductora intèrpret, et sembla bé es faci alguna traducció en un dialecte diferent al català estàndard?

PILI: Clar, però això sempre presenta un problema i és que els dialectes en principi són molt orals i tothom els parla. Jo parlo una mica diferent que tu i tu parles diferent d'un altre però a l'hora d'escriure sempre hi ha molts dubtes perquè clar no hi ha una normativa i per tant és complicat.

Ja es fan coses aquí i en d'altres llocs. Hi ha associacions que treballen per donar a conèixer als nens petits sobretot, paraules que s'han perdut perquè han desaparegut objectes o feines del camp. Ja hi ha traduccions i es fan concursos de poesia però sempre hi ha el això o escrivim d'aquesta manera o de l'altra? És complicat.

A l'hora d'escriure predomina molt el català estàndard i és bastant lògic perquè no hi ha estipulat un model d'escriptura en el cas del pallarès i aleshores pots trobar diferents opcions. No és fàcil però tot el que es faci per potencia-ho i donar-ho a conèixer sobretot als mateixos parlants, és positiu.

MARTA: Creus que en un futur la parla pallaresa es podria tornar a utilitzar més del que s'utilitza ara?

PILI: Mira jo penso que és com tot, és com si ho trasllades al català. Es perdrà el català? Mentre el parlem no es perdrà. Quan el veus una mica amenaçat fas coses per protegir-lo però al final, fins i tot en moments molt durs per a la història d'aquest país en que el català ha estat molt amenaçat, a les cases la gent ha continuat parlant molt català, l'escola no ha pogut i ara sí que podem.

Personalment, em sembla que tot és molt més positiu que fa uns anys i pel pallarès penso que també. S'ha perdut, però no només s'ha perdut la parla, s'ha perdut la vida aquí i les coses que es feien i per això s'han perdut les paraules. S'han perdut les paraules que abans designaven coses que ara ja no hi son i per això ja no les diem. Les podem recordar, podem recordar com es vivia però clar que això s'anirà perdent, es perdrà com es perdrà la paraula "safareig". Potser un dia el "safareig" desapareix dels pisos de les cases i dels pobles. Potser desapareixeran coses que ara semblen impossibles però continuarem parlant català i cadascú el continuarà parlant en funció del lloc on visqui i sobretot sense cap vergonya, al contrari.

MARTA: Creus que hi ha diferents variants del pallarès? Em podries dir quina és la raó i posar-me un exemple?

PILI: Jo crec que l'aïllament dels pobles ha fet que en pobles molt propers però al seu moment mal comunicats per camins provoqui que d'un poble a l'altre només amb 5 o 6 km de distància es parli diferent, i això en cara es manté.

Et puc posar un exemple d'aquí Pobla mateix. Ara penso en la conjugació d'un verb. En l'imperfet del verb voler per exemple. Doncs aquí pobla sentiràs que ho diuen d'una manera, a la Pobleta, que es principi de Vall Fosca, d'una altra i a Bretui o Montcortès, que està 5 km més amunt, d'una altra.

No és una gran diferència però tu només sentir això detectes d'on és una persona, et dona una informació només amb la manera d'expressar d'aquesta paraula. Són coses curioses. Aquí juguem amb això, riem i fem broma amb aquests temes.

MARTA: Em podries dir tres mots pallaresos que et facin especial il·lusió?

PILI: Tres? Em costarà seleccionar, en dic quatre o cinc.

MARTA: Els que tu vulguis.

PILI: N'hi ha un molt bonic que m'encanta que és "esporret o esporreta" que és: "anar lleuger de roba", "vaig esporret o vas esporreta". Aquesta és una paraula molt divertida. Després n'hi ha un que és diu a una persona esquerpa que és "furro". Després de verbs hi ha "fargar, fargar la roba", que és posar-la dins dels pantalons o la faldilla o fargar els llençols a dins del llit. "Farga't, ets un desfargat" i tots els derivats. O per exemple estirar els cabells a algú és xinar. I altres paraules que com dèiem abans, com que han desaparegut com els objectes o feines que dèiem abans.

Ara penso en la paraula fustegal per exemple. Això jo explico al meu fill que és però ja no existeix. És amb el que abans portaven l'aigua de la font amb dos ferrades, no dos galledes, dos ferrades i les posaven a punta i punta d'un bastó que tenia com una mica de guia perquè no caiguessin, i això era el fustegal. Aquestes sí que desapareixen perquè desapareix l'objecte. Després, expressions i adverbis com "Anar a plaeret", que fins i tot a nivell de sonoritat són molt boniques i que només se senten aquí. I clar això no s'ha de perdre, perquè és propi d'aquí.

MARTA: Moltes gràcies Pili per la teva col·laboració que segur que enriquirà molt el meu treball!

PILI: Gràcies a tu! Un potxó i sort Marta!

Síntesi:

La Pili, per una banda, creu que el pallarès no està desapareixent ja que actualment s'estan emprenen algunes accions i iniciatives per assegurar que continuarà viu. Per l'altra banda, ella pensa que el seu ús ha minvat molt a causa del procés d'uniformització del català.

En primer lloc, destaca sobretot la influència d'aquesta uniformització a les escoles ja que com a mare veu com els seus fills aprenen a cantar o contar amb català estàndard. En segon lloc, fa especial referència a el recolzament insuficient de la televisió en vers els dialectes. I per últim, afirma que una factor clau per el qual s'ha perdut força la parla en els darrers anys és la desaparició de paraules que abans designaven coses que ara ja no hi són com en el cas de la paraula "safareig". Tot i això, veu amb bons ulls el futur del pallarès. Per ella el pallarès és una riquesa, un dialecte amb una gran quantitat de variants a causa de l'aïllament dels pobles, que s'ha de mantenir.

Des del seu punt de vista, l'entrevistada pensa que fer traduccions en un dialecte diferent al català estàndard és d'allò més positiu però que presenta un gran problema, tots els dialectes són molt orals i un mateix dialecte té moltes variants. Per tant, a l'hora d'escriure és lògic que predomini el català estàndard. Tres de les seves paraules pallareses preferides són: "esporret", "farga't" i "xinar".

11.4. Cisco Farràs

En Cisco Farràs és un conegut historiador, antic professor i col·leccionista de béns de consum quotidià ("botigues museu de Salàs de Pallars") que actualment resideix a Salàs, al Pallars Jussà. Ha estat professor de geografia i d'història als instituts de la Pobla de Segur i Tremp durant més de 40 anys. Actualment és divulgador de l'evolució del comerç tradicional mitjançant successives exposicions.

MARTA: Bona tarda, estem aquí amb en Cisco Ferràs, professor de l'institut de la Pobla de Segur i de Tremp durant 35 anys i gran amant de la història.

MARTA: Creus que el pallarès està desapareixent?

CISCO: Bé, a lo millor ens hauríem de fer una altra pregunta: creus que el català pot desaparèixer? I jo no parlaria tant del pallares sinó que potser parlaria del que podríem dir, el català occidental. S'ha de diferenciar possiblement tres nivells. Per una banda el català, per una altra el català occidental i per una altra el pallarès.

MARTA: Creus que els mots que es perden són una pèrdua del pallarès mateix?

CISCO: No, jo penso que les paraules, determinades paraules no es perdran, el que si que es perdrà d'alguna manera és el pallarès des del punt de vista fonètic, morfològic i sobretot de sintaxi però les paraules, no.

Fins hi tot hi ha un moviment ara per part de determinada gent per reivindicar determinades paraules pallareses. No se si t'ha fixat que venen unes samarretes on hi ha una paraula a on és reivindica el pallarès. Per tant, el pallarès podria acabar sent una llengua, un català esquitxat de paraules pallareses. Aleshores no sé si seria ven bé el pallarès o quina mena de mestissatge hi hauria amb això.

MARTA: Quina solució proposaries per tal d'evitar la pèrdua del pallarès?

CISCO: Realment és molt difícil. No la sé, perquè sobretot amb un món global on s'està imposant a tot arreu per una banda l'anglès i per una altra el castellà, que són les dues llengües dominants a tot arreu, una llengua minoritària com és el català, amb 7'5 milions de parlants, i dins d'aquesta llengua un dialecte molt minoritari parlat per 20.000 o 25.000 persones, realment és difícil.

Una proposta seria aquesta que et comentava, que determinada gent del país que reivindica algunes paraules pallareses. No és només la reivindicació de la paraula sinó reivindicar alguna cosa més que la paraula, com pot ser la identificació amb una determinada terra, amb una zona rural, amb una zona pirinenca, etc.

MARTA: En un futur penses que es podria mantenir la parla i reintegrar-la a la societat?

CISCO: El tema de les llengües és molt complicat. Diuen que hi ha 5.000 o 6.000 llengües però evidentment hi ha 4 o 5 llengües majoritàries que es menjaran a totes les altres.

És molt difícil sobretot per una raó, que és la diferència entre la llengua estàndard, és a dir, la llengua escrita i la llengua parlada, i aquesta és una dificultat que ens trobem tots els que parlem el dialecte. Aquest és el problema de que quan escrius ho has de fer amb la llengua estàndard, que està fet per Pompeu Fabra a partir de l'estàndard del català oriental. Aleshores aquesta contradicció entre una llengua que escrius d'una manera i parles d'una altra, és un problema molt greu. Jo m'hi he trobat fent classes.

A vegades saps perfectament com es diu una paraula amb català culte o amb català escrit però et sembla pretensions dir-la i la dius d'una altra manera i et surt algun de jove que et rectifica i et diu que això no es diu així i que es diu d'una altra manera. Aleshores clar estàs constantment entre aquesta contradicció, entre la llengua parlada per una banda i la llengua escrita per l'altra i això provoca unes incoherències molt complicades. Com té dit al principi de tot, jo crec que es salvaran moltes paraules, moltes expressions, moltes frases fetes però que el pallarès des del punt de vista aquest fonètic i morfosintàctic, és complicat.

MARTA: Penses que hi ha diferents variants del pallarès? Penses que el pallarès de Salàs, de La Pobla de Segur o Tremp és diferent?

CISCO: Sí, sí, això és evident. A Salàs mateix, hi ha una paraula que només diem aquí mateix: "bealtes", que són els pèsols, és a dir, és una paraula específica de Salàs. Entre Tremp i Pobla nosaltres estem una mica al mig ben bé. Si aquí hi ha diferències notables ja no diguem a l'alta muntanya, a les valls d'Àneu, etc.

MARTA: Sabries identificar aquestes diferències per exemple en una conversa telefònica?

CISCO: És possible. Tremp i Pobla depèn molt de la generació, és a dir, és un problema de generació. La generació dels padrins possiblement, la vostra no ho sé.

MARTA: Creus que el que parla pallarès té un cert complexa quan se'n va a la ciutat?

CISCO: Mira, t'explicaré una anècdota molt divertida. Jo passava tots els estius a Barcelona a casa d'uns tiets meus que tenen una granja molt coneguda al carrer Petritxol, la Dulcinea. No sé si hi heu anat a fer algun cafè. Doncs jo arribava i al parlar deia "anguet", normalment és diu "aguet" però jo no sé perquè deia "anguet" i aleshores tot el personal que hi havia allà, que era com una tertúlia, se me'n fotia i quan em veien baixar, jo era un nen de 9 o 10 anys, em deien: "Ja baixa l'anguet!". Jo aleshores vivia una mica acomplexat, era un nen més aviat tímid i vivia acomplexat. El meu malnom que diguem que em deien a la ciutat era "l'anguet" i realment vaig odiar aquella gent. La veritat em vaig sentir acomplexat pel tema aquest.

Per tant en determinats moments sí, però ara no. Fins i tot en determinats moments és al revés. Ara hi ha gent que pot portar amb orgull parlar el pallarès o dir determinades expressions o frases o paraules. Fins i tot, pots retornar a aquell menyspreu que t'havien fet dient "els que maco" o "els pixapins". Ara, és fins i tot un element d'identificació, però abans sí, abans sí.

Amb aquest sentit sempre dic que és un problema de generació. Aquí hi ha tres o quatre generacions per entendre'ns. Hi ha dues generacions que tenen un conflicte amb la llengua brutal. Una d'elles és la generació dels meus pares. La generació dels meus pares són gent que a l'escola aprenen a llegir i a escriure amb castellà i parlen en català i aleshores els hi passa una cosa eventualment raríssima i que no té possiblement cap altra llengua. Aquesta és que saben escriure i llegir en castellà però tenen dificultats el parlar-lo i al revés amb el català. Parlen en català i tenen dificultat a l'hora d'escriure. Aleshores, aquesta és una generació amb un problema molt greu.

La nostra generació se'n va a la universitat en uns anys en què el català no s'ensenyava i aleshores et trobes donant classes amb una inseguretat absoluta. L'aprens de manera autodidacta. En aquell temps, escrives a vegades amb una certa inseguretat perquè no dominaves la llengua. Fins a la generació dels teus pares no es normalitza el català, però venim d'on venim i això crea inseguretats, uns certs complexos. Jo no diria tan complexos pel pallarès sinó per no dominar, no controlar l'idioma parlat. Jo sóc una mena de transició.

El resum seria que s'ha revertit el tema. Quan jo era petit, era de poble i parlava una cosa raríssima. I clar, anaves allà a baix i se te'n fotien i ara és al revés, ara els que puguen de Barcelona, tu te'n fots una mica de l'accent aquell que tenen. Depèn també de en quins àmbits. Clar, si estàs en un àmbit acadèmic doncs possiblement el que intentes és ajustar una mica la parla a la llengua estàndard.

Jo penso que amb la llengua tenim aquest gran problema d'una certa incoherència, saps com és diuen determinades paraules o determinats girs però en el moment en que els dius dubtes i segons l'auditor o qui tens al davant utilitzes una expressió o una altra. Això ens passa no?

MARTA: Per què diries que a la televisió mai es fan doblatges de parla pallaresa?

CISCO: La primera raó és per un motiu econòmic, és a dir, si costa tantíssim fer doblatges en català que som 7'5 milions de parlants, imaginat fer-ho en una llengua de 25.000 persones. Sortiria caríssim.

MARTA: Al llarg de la teva trajectòria professional com has potenciat el pallarès?

CISCO: No ho sé, no en tinc ni idea. Intentant parlar amb normalitat allò que havies après. Però sobretot, torno a dir, amb una contradicció permanent entre una llengua que no has après a l'escola, que per la teva feina t'has vist obligat a ser autodidacta i l'has hagut d'aprendre doncs a través dels llibres, a través d'estudiar-ho pel teu compte una mica, etc.

També amb la contradicció que els mitjans de comunicació amb un determinat moment imposen la llengua estàndard, en el seu llibre el Pep Coll ho explica bé no? El que són aquets aspectes sociolingüístics de la llengua no? Hi ha quatre o cinc elements que van fer que el català d'alguna manera s'imposés, bàsicament el català es va començar a utilitzar quan el Concili Vaticà II va fer les misses en català. Amb això que sembla una tonteria, es va passar d'una llengua que no entenia absolutament ningú, que era el llatí; tu anaves a missa i un senyor es girava i deia unes paraules que ningú entenia, al català. Per tant l'església en aquells moments va ser important en aquest aspecte.

L'altre element importantíssim és que amb la democràcia, els mitjans de televisió, la primera la ràdio, TV3 i bàsicament l'ensenyament esdevingueren grans eixos. La televisió ha fet més per la normalització pel català encara que segueixo amb les contradiccions de sempre, és a dir, podies veure gent gran que quan veien pel·lícules d'aquestes clàssiques traduïdes al català no les entenien. La meva mare és una senyora gran que no ha sortit mai d'aquí i que té dificultats al escriure en català perquè no l'ha après ni res. Al principi el català aquell que parlaven a la televisió era com una llengua estranya i la gent es reien de que un actor que sempre l'havien sentit en castellà parles en català no? Aleshores, si parlem del català imaginat el pallarès.

MARTA: Coneixes alguna associació o organització que és preocupi per la conservació del pallarès?

CISCO: Bé, hi ha aquestes noies dels muntanyanes que van fer una exposició que és interessant. Van fer una exposició sobre gent del Pallars que expliqués anècdotes relacionades amb la seva relació amb el pallarès. Aquesta exposició estava a l'ecomuseu, a Esterri, no fa massa i seria interessant, estaria bé que hi contactessis amb aquestes noies. És una mena d'empresa, de dinamització cultural i econòmica que és diu muntanyanes.

També estaria bé que et passessin aquest material perquè hi ha anècdotes divertides. La que ho porta és la Vanessa i la que t'ho pot explicar bastant bé és la periodista Marta Lluvich. Aquesta gent ha treballat bastant. Aquesta seria una vessant. Després hi hauria gent, sobretot a la Ribagorça, que també, però és més de cara al català. També hi hagut altres iniciatives, però més de caràcter individual.

El Pep Coll, evidentment ha fet moltíssim per la recuperació del pallarès i l'ha posat inclús a les seves novel·les. El que fa de tant en tant és introduir a les seves novel·les algun gir, alguna frase feta o paraules sempre dins de la llengua aquesta del català normatiu. Ha anat introduint elements que jo penso que són un gran potenciador del pallarès. Però clar, és pot considerar pallarès això?

En definitiva, la conclusió que diria seria que el pallarès mantindrà alguns petits girs, algunes frases fetes i paraules però el que podríem entendre com a dialecte, l'accent possiblement també, això es perdrà. Jo penso que es perdrà per la gran barreja que hi ha per els grans mitjans de comunicació, per la uniformització en tots sentits que hi ha, lingüística, cultural, etc. Si el català és llengua minoritària, imaginat el pallarès.

MARTA: Diries que la sèrie de televisió Gran Nord ha fet justícia al pallarès?

CISCO: A mi, Gran Nord, no parlo tant des del punt de vista lingüístic, no em va agradar. I des del punt de vista televisiu penso que havia de ser més còmic, més salt gruixuda, és a dir, no van aconseguir trobar el to ni des del punt de vista televisiu ni des del punt de vista lingüístic.

Era una cosa estranya, és notava molt que els actors feien un gran esforç per parlar un pallarès que grinyolava. Jo no em sentia identificat amb la majoria d'ells amb l'accent aquell que tenien no? Crec que era una gran idea però amb uns resultats més aviat deficients. La idea era bona, la idea era interessant.

MARTA: I per últim em podries dir tres mots pallaresos que et facin especial il·lusió?

CISCO: “L’anguet” i “xinar” m’agraden molt i ja que és aquesta paraula que és exclusivament de Salàs, doncs “bealtes” que són pèsols. Jo sempre deia que aquí Salas volia fer una samarreta amb un eslògan que digues “bealtes, a Salàs bealtes” i posar-hi dos punts: al bosc, l’embassament, a tots els bolets, al bar, a la barberia, a totes les botigues, etc. Tot una sèrie de paraules que duguessin la lletra “b”.

MARTA: Moltes gràcies per la teva col·laboració, ha sigut tot un plaer.

CISCO: Gràcies a tu!

Síntesi:

El Cisco creu que el pallarès està desapareixent però que determinades paraules, girs i frases fetes no és perdran ja que actualment existeixen diverses iniciatives per a la seva preservació. Pensa que evitar la pèrdua és complicat ja que si el català en si ja és una llengua minoritària el pallarès encara més. Per ell una possible solució és que la gent del país és reivindiqui a través de iniciatives o que més escriptors segueixin l'exemple de Pep Coll introduint en les seves novel·les mots pallaresos.

Des del seu punt de vista, la reintegració del dialecte en la societat actual té dos gran problemes. En primer lloc, la contradicció existent entre la llengua escrita i la parlada. Atribueix l'origen d'aquest problema a l'obligació d'escriure d'una determinada manera, seguint les normes de Pompeu Fabra, i parlar d'una altra. En segon lloc, l'afavoriment de determinats factors com els mitjans de comunicació i bàsicament l'ensenyament al procés de normalització del català.

Les variacions existents del dialecte entre poble i poble creu que són més o menys notables depenent de la generació. Un altre punt al que fa especial menció és a com ha canviat el significat de "ser de poble". Abans quan una persona anava d'un poble a una ciutat se solia avergonyir de ser-ho ja que alguns se'n feien burla, mentre que actualment s'ha girat la truita i ara els mateixos pobletans es mofen una mica dels barcelonins.

El fet de que no es facin doblatges de parla pallaresa no el sorprèn degut a que no és econòmic. A més, la sèrie de televisió Gran Nord no li va acabar de fer el pes ja que ell, com a pallarès, no és sentia identificat amb l'accent forçat dels actors. Per últim, tres paraules pallareses que li fan una il·lusió especial són: "anguet", "bealtes" i "xinar".

11.5. Marta Lluvich

Nascuda a Altron i actual resident de Sort, la Marta treballa de periodista des del Pallars. Tot i que no és un fet habitual en una comarca poc representada als mitjans, ella està encantada de tenir aquesta oportunitat.

Des de fa uns vuit anys i juntament amb altres joves de la comarca van crear l'Associació Cultural Cambuleta, primer com un projecte per escriure contes per nens en dialecte pallarès i després com un projecte que busca conservar la parla pallaresa en altres nivells. Recentment, han realitzat una exposició anomenada "Supo-supò" per la preservació i la difusió del pallarès, sobretot de cara als més joves.

MARTA: Bon dia, estem aquí reunits amb la Marta Lluvich, presidenta de l'associació Cambuleta i una gran periodista.

MARTA LL: Hola, bon dia Marta!

MARTA: Creus que el pallarès està desapareixent?

MARTA LL: Jo crec anem a passos lents, però cap a la seva desaparició perquè hi ha diferents factors que ens porten cap aquí.

Primer que a l'escola, la majoria de professors ja no son d'aquí. Per tant, els nens petits pallaresos surten cantant, contant o parlant una llengua que no és la que parlen els seus pares. D'uns pares pallaresos pot sortir un nen que no parla igual que ells. Després, els mitjans de comunicació tampoc ens ajuden gens perquè no hi ha ningú que parli aquesta llengua. Per últim el fet de marxar a estudiar a fora influeix perquè tu de seguida canvies de dialecte ja que durant molts anys aquest dialecte va estar molt mal vist. Els pocs parlants s'avergonyien de parla'l perquè estava relacionat amb les feines del camp, amb la pagesia, amb el món rural, etc.

Jo crec que això esta canviant, per això dic que si acaba desapareixent, que espero que no, serà de manera molt més lenta del que podíem pensar fa 20 anys però clar el volum de parlants és poc i cada vegada som menys. Per això em fet una associació. Per intentar que això no passi i lluitar per conservar la parla. I amb els que hem incidit de manera més especial és amb els nens que han de ser els nous parlants.

MARTA: Creus que els mots que es perden són una pèrdua del pallarès mateix?

MARTA LL: I tant. Amb cada paraula que perdem, perdem una mica de patrimoni. Com una església del romànic que amb cada pedra que cau, es perd una part d'aquell patrimoni. Doncs amb el pallarès passa el mateix. I no perdem tan paraules, que aquestes lluitant una mica igual les pots conservar, sinó la parla en si.

MARTA: Diries que la pèrdua del dialecte reversible?

MARTA LL: És molt complicat de dir però cada dia que perds un parlar i no en recuperes un altre, el perds.

MARTA: Quina solució proposaries per tal d'evitar la pèrdua del pallarès?

MARTA LL: Nosaltres des de l'associació Cambuleta estem fent diverses alternatives per intentar minimitzar la seva pèrdua. Vam començar editant contes infantils perquè són els nous parlants, el públic que hem d'incidir per tal que coneguin el dialecte i que l'utilitzin. Tots els contes tots van acompanyats d'un CD perquè no n'hi prou amb que el llegeixin sinó que també han de sentir com és la parla d'aquí.

Després hem fet una altra iniciativa que ja és per un públic molt més ampli i no solament públic del Pallars. Hem fet unes samarretes amb una paraula, que al darrera porten diferents paraules, en pallarès. La idea és intentar ni que sigui conservar una paraula, intentant que aquella no és perdi. I més tard, vam fer l'exposició Supo-supò de cara un públic més familiar i escolar perquè els pares puguin jugar també amb els nens a conservar-lo.

MARTA: Creus que el pallarès tenia més salut quan no existia el català estàndard, és a dir, als anys 60 o 70 que actualment?

MARTA LL: Sí, i tant! Primer perquè el Pallars estava força més aïllat que actualment i per tant no tenien la contaminació o el contagi d'altres parles. Per tant ningú estava influenciat per un català estàndard. A mesura que aquest aïllament es va reduir i començà a vindre molta gent de fora o que la gent d'aquí marxava fora i després tornava, això també va influir.

Dels meus padrins, als meus pares, a jo, als meus nebots, a cada generació, s'està perdent un tan per cent que no et sé dir però que és elevat, de pallarès, tant de pronúncia com de parla.

MARTA: En un futur penses que es podria mantenir la parla i reintegrar-la a la societat?

MARTA LL: Desitjo que sí però crec que s'ha de fer de manera natural, no es pot forçar ningú a que parli una parla. Ara està integrada a la societat, a la societat del Pallars. Més enllà d'aquí, doncs no. En els mitjans de comunicació no està integrada.

Com moltes vegades, ens trobem escriptors de renom que intenten introduir-la en llibres, però clar quan tu vols arribar a un públic molt ampli doncs has de renunciar a determinades expressions o paraules perquè precisament aquest públic no les entendre. Jo vaig treballar molts anys a Catalunya Ràdio i clar el meu dubte era utilitzo aquesta paraula o no la utilitzo? Clar, jo com a Marta Lluvich l'hagués utilitzat per fomentar una parla però tu vols arribar als parlants de tot Catalunya i si utilitzes una paraula concreta que des de les terres de l'Ebre o Girona no l'han d'entendre, doncs no estàs fent una funció de comunicació. Per tant, hi ha la lluita aquesta.

MARTA: Creus que és important mantenir aquest dialecte?

MARTA LL: Sí. Un dialecte o una llengua és una riquesa patrimonial com qualsevol altra, per tant si ens el deixem perdre estem perdent una part del nostre patrimoni i de la nostra identitat.

MARTA: Penses que hi ha diferents variants del pallarès, és a dir, que el pallarès que es parla a La Pobla de Segur, a Sort o Tremp és diferent?

MARTA LL: És molt diferent. La diferència ja és molt gran d'un poble a un altre. A Llessui es parla d'una determinada manera i tenen unes paraules concretes que segurament si baixes al poble de sota, a Seurí o Altron ja no les tenen. Un exemple molt concret és següent: a Llessui, als capgrossos els diuen "agullers", que jo crec que és un dels pocs pobles que els hi diuen així, i baixes al de sota, i els hi diuen "culleretes". I la pronúncia d'Esterrí d'Àneu amb la de Tremp no té res a veure.

MARTA: Diries que el que parla pellarès té un cert complex que quan se'n va a la ciutat?

MARTA LL: Jo crec que ara no, però uns anys enrere sí perquè estava associat a gent gran, a feines del camp, a viure al món rural. En canvi, jo crec que ara això està canviant. Saber parlar pellarès és una riquesa i un tret d'identitat d'un determinat lloc del que tu te'n pots sentir orgullós.

En canvi, parles amb la generació dels meus padrins i quan parlen amb algú de Barcelona no intenten canviar perquè no saben parlar barceloní però fins i tot s'avergonyeixen una mica de com parlen, però les generacions més joves jo crec que han fet el canvi ja.

MARTA: Per què diries que a la televisió mai es fan doblatges de parla pellaresa?

MARTA LL: Per poca voluntat. Mira, quan van fer la sèrie *Les veus de Pamano*, al llibre Jaume Cabré hi havia personatges amb diàlegs en pellarès. Van fer la sèrie a la televisió i ho van fer tot en català estàndard. Nosaltres vam enviar una carta a TV3 preguntant el motiu d'aquest fet i que trobàvem a faltar el pellarès que hi havia originalment al llibre. I ells ens van respondre que era per falta de temps perquè als actors els costa més aprendre el pellarès que no aprendre'l i per falta de diners. Nosaltres vam contestar que és per falta de voluntat perquè si un actor pot aprendre a parlar andalús també pot aprendre a parlar en pellarès i amb la sèrie *Gran Nord*, s'ha vist que el poden aprendre.

MARTA: Creus que la sèrie de televisió *Gran Nord* ha fet justícia al pellarès?

MARTA LL: Podrien parlar millor o pitjor el pellares però la voluntat de fer-ho ja és important. Ara tots els que vam veure la sèrie saben que nosaltres aquí parlem d'una altra manera i per tant ja han posat sobre la taula un dialecte que potser molts desconeixien. El fet de fer-ho millor o pitjor ja és un altre tema però la voluntat és important i és el que compta. I fins ara no s'havia fet.

MARTA: Al llarg de la teva carrera has escrit alguna article periodístic en pellarès?

MARTA LL: Escriure no. Primer perquè és un dialecte que no està arreglat i per tant jo no sé si el que puc escriure és correcte o no ho és. Quan treballava a la ràdio la meva pronúncia era la que és i no la puc canviar perquè si la canviés seria artificial. La pronúncia era pellaresa però a l'hora de fer servir paraules de lèxic que jo utilitzo de manera habitual pràcticament les treia totes per intentar arribar al gran públic. A més, treballo en uns mitjans nacionals, si treballes en uns mitjans locals jo crec que si que és factible escriure en pellarès, però amb mitjans nacionals no.

MARTA: Em podries explicar quina és la tasca de l'associació Cambuleta i la teva relació amb aquesta?

MARTA LL: L'associació va néixer perquè som un grup de joves amb inquietuds culturals i pel territori que fa molts anys vam fer una revista de notícies del Pallars que es va deixar de fer per uns motius concrets i ens van quedar uns diners i vam dir que en fem d'aquets diners? I va sorgir l'associació.

Començarem amb el primer conte i vam decidir contes per nens perquè son els futurs parlants i per tant si aquets nens és queden amb quatre paraules que surten a cada conte ja ens donem per satisfets. I amb això vam començar a fer diferents accions.

Dels contes van venir les samarretes, bàsicament per finançar una exposició que volíem fer. Una exposició itinerant pels diferents pobles del Pallars que poguessin visitar les escoles i a la qual poguessin anar els pares amb els seus fills. Com que van tenir molt èxit les seguim fent. I fem qualsevol cosa que tingui a veure amb la divulgació de la llengua.

MARTA: Ha estat difícil la tasca, és a dir, començar des de zero una associació per la conservació del pallarès?

MARTA LL: No, perquè en aquest cas teníem diners de bon començament, tenim finançament. El més complicat potser és el fer-ho bé perquè som un grup joves que ens dediquem a feines molt diverses, que ningú té molta relació amb la llengua, sinó que ve de les nostres pròpies inquietuds. Per tant necessitàvem assessorament i aleshores va manar a buscar l'assessorament d'un lingüista de la universitat de Lleida però al seu un llenguatge no arreglat i ha moltes dides molt diferents.

El problema va sorgir a l'hora descriure el conte. Com l'escrivim? L'escrivim tal qual parlem o l'escrivim tal qual s'ha descriure? Ell ens deia no, que no podem escriure tal com parlem. Nosaltres vam estirar una mica la corda. Un altre problema és quan utilitzem una paraula. Qui diu que és pallarès solament o que també es parla a la Noguera? O si el que es parla a la Noguera és per influència del pallarès o és perquè també es parla a les terres de l'Ebre? Aquest és el major problema que tenim.

MARTA: I per últim em podries dir tres mots pallaresos que et facin especial il·lusió?

MARTA LL: "Cambuleta", que és el nom de l'associació, i després les dues primeres de les que vam fer samarretes, que si van ser les dues primeres va ser per alguna cosa i que van ser "furro" que vol dir esquerp i "potxó" que vol dir petó.

MARTA: Moltes gràcies per la teva col·laboració, ha estat tot un plaer!

MARTA LL: Gràcies a tu Marta!

Síntesi:

La Marta creu que anem a passos lents, però cap a la desaparició del pallarès perquè hi ha una sèrie de factors que ens porten cap aquí. El primer factor és l'escola ja que la majoria de professors que exerceixen el càrrec no són del Pallars i per tant parlen un català estandaritzat. El segon factor són els mitjans de comunicació que no contribueixen en mantenir viu el dialecte. Per últim, el fet de que molts pallaresos marxen a estudiar a les ciutats i comencen a parlar el barceloní.

Des del seu punt de vista la recuperació del dialecte és força complicada ja que amb cada paraula que és perd, és perd també una mica de patrimoni. Per aquest motiu des de l'associació Cultural Cambuleta l'entrevistada juntament amb els seus companys emprenen diverses iniciatives per minimitzar la seva pèrdua. Entre aquestes destaquen la creació de contes, el disseny de samarretes o la exposició Supo-supò.

La conclusió que extreu és que el pallarès està desapareixent de generació en generació, tant de pronúncia com de parla. Evidentment pensa que quan no existia el català estàndard el dialecte tenia una major salut que actualment. Atribueix aquest fet a l'aïllament dels pobles que permetia que no hi hagués contaminació d'altres parles.

Respecte al manteniment del dialecte i el seu futur en la societat actual ella pensa que és de gran importància perquè considera que saber parlar pallarès és una riquesa i un tret d'identitat d'un determinat lloc del que te'n pots sentir orgullós. També diria que les diferents variants dialectals que té cada poble són força grans i que el fet de sentir-se acomplexat per parlar pallarès és cosa del passat ja que creu que la generació dels seus padrins quan mantenien una conversa amb algú de Barcelona intentaven canviar la seva manera de parlar però que la generació d'avui en dia ja ha fet el canvi.

En vers el motiu pel qual creu que no es fan doblatges de parla pallaresa és per poca voluntat perquè afirma que si un actor pot aprendre andalús també pot aprendre a parlar en pallarès i perquè en la recent sèrie Gran Nord s'ha demostrat que és pot fer, deixant de banda el resultat. Quan treballava a la ràdio parlava pallarès però li va ser difícil conservar la parla ja que el públic al que és dirigida era molt ampli i per tant, a vegades, havia de deixar d'utilitzar certs mots pallaresos. "Cambuleta", "Furro" i "Potxó" són tres dels mots que formen part del seu vocabulari pallarès.

11.6. Pep Coll

Josep Coll i Martí, més conegut com a Pep Coll, és un escriptor català originari de Pessonada. El seu món vital i literari són els Pirineus, que ha convertit en un univers llegendari. Les seves obres han estat traduïdes al castellà i a l'èuskar.

A més d'escriptor, ha estat professor de llengua i literatura catalanes a l'Institut de la Pobla de Segur, i és un gran amant de la muntanya. També ha col·laborat amb els diaris *Segre*, *El Periódico* i la revista *Descobrir Catalunya* en nombroses ocasions.

MARTA: Bona tarda, estem aquí reunits amb el Pep Coll, escriptor i professor català i bon coneixedor del pallarès.

PEP: Hola, benvinguts.

MARTA: Creus que el pallarès està desapareixent?

PEP: Sí, però ja és el tracte aquest, és a dir, el miracle és aquest hagi sobreviscut fins al segle XXII. En condicions normals ja hauria desaparegut abans, és a dir, almenys determinats trets, determinades característiques. Jo trobo com una cosa normal aquesta unificació, aquesta globalització amb la llengua amb el català estàndard.

MARTA: Creus que els mots que es perden són una pèrdua del pallarès mateix?

PEP: Jo distingiria entre mots, no? És a dir, una cosa és una forma morfològica o fonètica i una altra seria ja un concepte. Donaria més importància als conceptes com ara la paraula "esquerar" o "esquerar-se" ja que expressa un concepte que en català no hi és i que per tant, hauries d'expressar amb altres paraules. Aquesta sí que em sap greu, o bé expressions i frases fetes. Ara entre roig i "roi" no tant. Si que et sap greu, a veure tota pèrdua et sap greu, sobretot quan ets una mica gran, no? Però la trobo normal, és a dir, si el català hagués sigut una llengua normal, que s'hagués ensenyat a l'escola i als mitjans, ja haurien desaparegut abans, ja no hauria arribat tan tant lluny. I aleshores clar, d'aquí a que arriba TV3, o el català normal a l'escola, també hi ha un procés en que es van llimant diferències.

MARTA: De les causes de la desaparició del pallarès que esmentes al teu llibre *Lo parlar del Pallars*, quina creus que és la més influent en la pèrdua del dialecte?

PEP: Per què es perd el dialecte, vols dir?

MARTA: Sí, exacte.

PEP: A veure, és una qüestió generacional, és a dir, en les noves generacions, els més joves, doncs ja us sembla més habitual una determinada llengua estàndard que trobeu a l'escola o que sentiu als mitjans de comunicació. L'escola i el carrer és més important o més decisiu per la parla mentre que abans ho era més la família, o bé, la gran família, és a dir, els padrins i els pares.

Cada vegada la llengua l'apreneu més fora de l'escola, fora de casa, diríem que no pas a la casa com era abans. Per tant, aquest procés i aquests canvis, sobretot dins de la globalització d'avui, el que està en perill o que a casa ens ha d'alarmar és el català més que no pas el pallarès, al meu entendre.

N'hi ha que no ho entenen així, que els hi sembla que perdre el pallarès és qui sap quina pèrdua, què ho és, no? Ara al pagès li pot saber greu doncs que ara en comptes de llaurar amb les mules doncs que és llauri amb tractor i que es perdin uns determinats mots però cal tenir en compte que els instruments que feia servir abans ell, ara no serveixen per res. Per tant, és molt lògic que es vagin perdent. A mi el que em dol és que es perdin expressions vives actuals i que et serveixen per alguna cosa més que no pas aspectes potser més fonètics o morfològics.

MARTA: Creus que la pèrdua d'aquest dialecte és irreversible?

PEP: De moment sí, històricament no ho sé. D'aquí a vint o trenta anys no ho sé, no pots dir com serà el món. Fa uns anys no existia el Internet i de cop ha aparegut. Ara de moment sí, és a dir, de moment sí que sembla que el món cada vegada és més petit, i per tant Catalunya també cada vegada és més petita i la gent. Abans la gent passava totes les seves vacances en un poble i ara, doncs vas a cinquanta mil llocs, no estem mai quiets, i et comuniquen molt també. Vas llimant diferències amb aquest sentit. A vegades també els exageres, eh!

MARTA: Sí, sí.

PEP: De fet a vegades no s'utilitzen diferents trets del pallarès perquè no sàpiguen que ets d'aquest lloc, com ara jo a vegades. Et pots avergonyir i intentar utilitzar més la manera de parlar de l'altre.

MARTA: Quina solució proposaries per tal d'evitar la pèrdua del pallarès?

PEP: Bé, doncs jo ja dic, no gastaria gaires esforços en conservar aspectes fonètics i morfològics. Amb altres aspectes sí, amb assumptes més semàntics o bé expressions i frases fetes. Això, qui ho haurien de treballar molt són gent que té una certa dimensió pública.

Abans eren els capellans els que dictaven com era la llengua, ara serien més els polítics. Per tant són els polítics els que realment s'hi ha d'interessar i utilitzar més expressions i mots. També ho hauríem de fer els mitjans de comunicació actuals.

A mi em sembla que sempre que tingui un aire actual, hem d'intentar revifar paraules com ara les que s'utilitzaven amb una cultura agrícola que ha desaparegut, tot i que a mi em sembli inútil ja no existeix i per tant, aquell nen ja no ho ha vist. Nosaltres ho hem viscut i encara ens fa molta gràcia però amb aquell nen ja no li diu res i per tant cal parla-li de coses actuals, és a dir, amb el llenguatge actual, no? Lògicament crec que l'escola també és important, però sempre cal dóna-li una mica aquest aire, com a sistema d'expressió actual. Per tant parla-li en pallarès però de coses actuals, de cotxes, de sèries de televisió o altres coses i no de vaques ni de cultura tradicional, que amb aquets nen ja no li diu res això.

MARTA: Creus que el pallarès tenia més salut quan no hi havia el català estàndard, és a dir, als anys seixanta o setanta que actualment?

PEP: Com tots els dialectes. Era una situació determinada, és a dir, tenia salut perquè el català no en tenia ja que no hi havia un model de llengua ni de "salut" perquè la gent tampoc el valorava. La gent, també més o menys d'una manera inconscient, tenia la idea de que allò que parlava servia per estar per casa, pels corrals, pels animals i per la família perquè si veien un foraster ja li parlava en castellà i intentava despistar i amagar totes aquelles diferències pallareses. La "salut" si que és relativa en aquest sentit. La llengua havia canviat molt poc amb els segles, i ara, doncs en molt poc ha canviat.

MARTA: Diries que és important mantenir el dialecte?

PEP: Bé, en alguns aspecte jo penso que sí, a veure, el dialecte de fet no deixa de ser una mica com un paisatge del territori, no? Per tant està molt bé que hi hagin uns trets dialectals, però hi has de dedicar molts esforços, i segons quins trets a mi em semblen inútils. En aquest sentit, de fet, jo penso que el català és la unió de diverses aportacions i el Pallars hi aporta diversos elements.

MARTA: Penses que hi ha diferents variants del pallarès? Creus que el pallarès que es parla a la Pobla de Segur, Tremp i Pessonada és el mateix?

PEP: A veure, a cada poble hi ha variants. El que passa amb el Pallars és que és una comarca, una zona molt definida. Els dos Pallars tenen uns límits molt determinats.

La vall de la Noguera pallaresa amb Tarradets, és una frontera i els Pirineus, una altra. Als laterals hi ha valls bastant delimitades i la banda occidental queda difosa cap a la Ribagorça on hi ha molts trams concrets comuns. En canvi, amb l'alt Urgell, segurament perquè queda més lluny, no tants. Amb la Ribagorça estaves al costat i això vol dir que l'intercanvi era molt més humà, molt més viu segurament que amb l'Urgell. Per això probablement molts trets es comparteixen més amb la Ribagorça.

També era important l'intercanvi a través de les dones, és a dir, la dona era la que habitualment, al casar-se, canviava de lloc i per tant hi havia molts hereus casats amb dones que vivien al Pallars Sobirà o de la Ribagorça. Així, és norma tenir uns trets que es comparteixen.

MARTA: El que parla pallarès diries que te un cert complex quan se'n va a la ciutat?

PEP: Depèn de qui. Hi ha parlants i parlants. Depèn de l'edat que tinguin i depèn amb qui parlin. També se'n pot enorgullir segons amb qui parla. Hi ha diverses postures personals amb això.

Clar, per pallarès, pallarès, depèn del que entens. Que digui una paraula de tat en tant és molt relatiu en aquest sentit. Hi pot haver gent que es senti orgullosa perquè últimament sembla que el ser de poble és una marca i abans no ho era. Quaranta anys enrere ningú deia que eres de poble. En canvi, ara hi ha gent que puja a una casa d'un poble com Bretui potser un dia a l'any i ja diu que és d'allà.

MARTA: Per què diries que a la televisió mai es fan doblatges de parla pallaresa?

PEP: Això no es fa en cap llengua i no té per què fer-se. Cada llengua té el seu estàndard. Si veus una pel·lícula en castellà, no dius: com és que no parlen com a Andalusia? Eh que no? Vull dir, hi ha un castellà estàndard que entén tothom i això no vol dir que estiguin marginats els dialectes, vol dir que les llengües normals funcionen així. També la llengua normal ens ha de semblar normal. Això no vol dir que una història o sèrie que passi aquí dalt en la que no hi hagi un personatge que parli pallarès sigui una burrada. El que passa de vegades és que la gent es sent molt tocada i diu: "oh, no hi ha cap pallarès!" Però escolta, si no hi ha cap asturià en una pel·lícula, perquè un pallarès hi ha de ser?

MARTA: Creus que la sèrie de televisió gran nord ha fet justícia al pallarès?

PEP: Bueno, va ser una sèrie, una sèrie que tampoc tenia perquè fer justícia. És una història com una altra de la qual el que atreia era la part còmica, que intentava mostrar un lloc peculiar de la ciutat sempre tenim com a referent la ciutat, que és on hi ha els espectadors. És a dir, has de tenir en compte també on va adreçada, eren llocs molt diferents i peculiars de la ciutat.

A mi em sembla que era una sèrie, dintre de les seves imitacions, prou digna amb aquets sentit. No té perquè fer justícia. Era una sèrie com una altra i per tant tenia unes limitacions i uns objectius. Perquè escriguis o facis qualsevol obra d'art, em sembla que no tens perquè plantejar-te si fas justícia o no en fas. Tu fas una certa creació i ja està no? A mi em sembla que era prou digna, jo també hi vaig col·laborar però quan col·labores en coses d'aquestes, doncs és molt diferent d'escriure un llibre on tu ets el responsable. En aquesta sèrie jo vaig aportar uns elements i altres n'aporten uns altres però el guionista o director és el que mana. Va sortir com va sortir, hi ha aspectes que em van agradar i altres que no.

MARTA: Coneixes alguna organització o associació que es preocupi per la conservació del pallarès?

PEP: Conec a aquests de Sort que he dit abans, a l'associació Cambuleta, però no hi tinc molta relació tampoc. Bé, els conec, els valoro, penso que fan una obra positiva, però n'estic una mica al marge ara de la qüestió lingüística, estic més per aspectes literaris.

MARTA: Al llarg de la teva trajectòria professional com has potenciat el pallarès?

PEP: A mi em sembla que utilitzant-lo en les històries més que no pas potser en l'estudi del meu llibre *Lo Parlar del Pallars*. Vull dir, les paraules les fas vives quan les utilitzes però també les utilitzes d'una manera, no per fer veure que les utilitzes sinó perquè les necessites, i per tant si necessites una determinada paraula o expressió perquè fa més expressiva una frase a mi em sembla que potser amb això si que hauré fet un cert servei, no ho sé, això ja ho diran.

MARTA: Des de el principi introdueixes paraules pallareses als teus llibres?

PEP: Al principi molt però després he anat afluixant amb aquest sentit. Als primers sí perquè en aquest sentit ho tenia molt més clar, però el pallarès també era molt més viu, és a dir, quedava tota una generació de lector que encara els hi deia molt totes aquestes expressions i potser ara ja no hi són. Han passat anys i vaja, inclús als primers llibres posava un glossari al final de paraules i d'expressions, però després potser m'ha interessat més que el pallarès diria el nord-occidental, és a dir, l'altre marc. Utilitzo paraules que realment fan falta en la redacció, no perquè soni d'una manera o d'una altra, és a dir, no buscar diferències.

A veure, la llengua és per comunicar-te, per tant a no ser que ho necessiti estrictament en un diàleg directe que és més expressiu d'una determinada forma no les utilitzo perquè el dialecte en sí no m'interessa, almenys pensant en un lector que sigui de Catalunya, no?

MARTA: Quan escrius una obra vols arribar al públic més gran. Utilitzar mots pallaresos suposa un fre per aconseguir aquest objectiu?

PEP: A veure, si les utilitzes per diferència, és a dir, perquè sí, jo penso que no té sentit utilitzar-les. Ara, si penses només en lectors de la comarca i d'una determinada edat, llavors no. Però si penses amb un lector català i fins i tot que l'obra estigui traduïda, llavors el problema és també al traduir aquestes expressions. En definitiva no m'interessa gaire buscar diferències a no ser que es necessitin per a l'expressivitat del text i perquè tingui significat.

MARTA: Alguna vegada t'has plantejat canviar algun mot pallarès al català estàndard perquè pensaves que el públic no l'entendria?

PEP: Sí, alguna vegada sí. Si volen dir exactament el mateix, sí, perquè llavors ja no té sentit posar el pallarès, a no ser que sigui amb un diàleg directe i que sigui amb una persona molt del territori, que llavors serà més expressiu, no? Si no hi ha aquestes necessitats no tens perquè i més pensant amb un lector global, amb un lector català.

MARTA: Per últim em podries dir tres mots pallaresos que et facin especial il·lusió?

PEP: Bé, mots o expressions com ara l'expressió "Mai tant!", que m'agrada molt, és molt peculiar, de dir "Mai tant!". També el "Esquerar", m'agrada molt. I no sé quina altra et diria, sí que m'agraden també aquests noms diferents, sobretot escatològics dels excrements dels animals, alguns encara es conserven, com gallines, "gallinassa". Bé, el fem dels corders i les ovelles, quan esta xafat, també en diuen "Xerri".

MARTA: Bé, doncs moltes gràcies per aquesta entrevista tant enriquidora.

PEP: Molt bé, que vagi bé el treball i que et donin bona nota, que t'ho mereixes.

Síntesi:

En Pep creu que el pallarès avui en dia està desapareixent de manera irreversible però aquesta pèrdua no li és estranya. Ell considera que és un miracle que aquest dialecte hagi sobreviscut fins al segle actual i que el procés de globalització de la llengua amb el català estàndard és del tot normal. L'entrevistat afirma que la seva desaparició és deu a una qüestió generacional, al fet de que les noves generacions estan més habituades al català estàndard de l'escola o dels mitjans de comunicació. Des del seu punt de vista ens ha de preocupar més la desaparició del català que no pas del pallarès tot i que li dol veure com es perden moltes de les expressions vives actuals.

La solució que ens proposa per tal d'evitar la progressiva pèrdua de la parla pallaresa és la conservació dels aspectes semàntics i de significat. En aquesta conservació el paper principal segons el seu parer el tenen els personatges que tenen una certa dimensió pública o l'escola. Aquets en serien dos grans propulsors que haurien d'intentar revifar paraules de caire actual, és a dir, que és puguin utilitzar actualment. Com tots els altres dialectes pensa que el pallarès tenia més salut quan el català estàndard no existia. Atribueix aquesta major salut al fet de que el català estàndard no la tenia.

Considera que el dialecte té variants a cada poble com a conseqüència d'uns límits molt definits de la comarca. Un altre aspecte que destaca és la manera en que ha canviat el significat de ser de poble. Anys enrere quan algú anava a la ciutat no acostumava a mencionar que era de poble mentre que actualment ser de poble és com una "marca".

Des del seu punt de vista, no és fan doblatges de parla pallaresa perquè no és necessari ni es fa amb cap alta llengua. Com a col·laborador de la sèrie Gran Nord pensa que dintre de les seves limitacions era prou digna encara que hi ha aspectes que no li van acabar d'agradar.

Valora positivament l'emprenedora tasca de l'associació Cambuleta però està més implicat amb el dialecte en aspectes literaris. Ell diria que ha potenciat més el pallarès utilitzant-lo en les seves històries que amb el seu llibre *Lo Parlar del Pallars*. Des del inici de la seva carrera professional ha anat introduint mots i expressions pallareses però reconeix que el nombre de paraules ha anat disminuint. "Mai tant!", "Esquerar" i "Xerri" són alguns de la gran quantitat de mots pallaresos que coneix.

11.7. Jaume Subirana

Jaume Subirana i Ortín és un escriptor de llengua catalana en prosa i vers que signa les seves publicacions com a Jaume Subirana.

És professor a la Universitat Oberta de Catalunya des de 1988, on va iniciar l'anomenat projecte LletrA, dedicat a la literatura catalana. Va ser professor a la Universitat Pompeu Fabra i director de la Institució de les Lletres Catalanes. Ha estat també un mestre visitant a diverses universitats estrangeres.

Ha traduït al català poesia d'autors de renom com Seamus Heaney, Berta Piñán, o R. S. Thomas, i les novel·les *Fahrenheit 451* de Ray Bradbury i *Yann Andréa Steiner* de Marguerite Duras.

MARTA: Bona tarda, estem reunits amb en Jaume Subirana, escriptor i doctor en filologia catalana i professor d'Universitat.

JAUME: Bona tarda.

MARTA: Tens coneixement de l'existència del pallarès o del català nord-occidental com a dialecte?

JAUME: En tinc coneixement perquè com has dit sóc llicenciat en filologia catalana i quan estudies llengua catalana una part de la formació de la carrera és un coneixement bàsic o sumari dels dialectes. En tinc més coneixement per això, que per experiència perquè jo sóc barceloní i per tant el meu dialecte és el barceloní de la part de Sant Gervasi si ho fem el més petit possible.

MARTA: Creus que el català estàndard s'acabarà menjant tots els dialectes?

JAUME: Jo crec que no, no sóc gaire catastrofista. La prova és que hi ha gent que es queixa per l'altra banda de què el català estàndard no s'acaba d'imposar i que la gent no acaba d'aprendre el català estàndard. Es queixen que la suma de l'escola, la televisió i la ràdio no ho acaben d'aconseguir.

Els estudis diuen que des que arriba l'escolarització en una llengua i després als mitjans de comunicació massius, bàsicament la ràdio i la televisió, això fa que avancin molt els estàndards. Ha passat en francès, anglès, italià i en el català tot i que en aquest últim cas ha arribat molt més tard a l'escola, a la televisió i a la ràdio.

Però tot i així jo crec que el català és una llengua en la qual la força dels dialectes és gran, és important, perquè és una llengua que és viscuda com una cosa que té a veure amb la nostra identitat, amb el nostre ser. Hi ha un vincle molt fort entre parlar la llengua i sentir-se català i en aquest cas, sentir-se català és sentir-se català de cada lloc. Per tant, hi ha raons perquè les varietats dialectals continuïn funcionant independentment de què la gent parli l'estàndard.

La diferència entre ara i fa 50 anys és que fa 50 anys la gent només parlava el dialecte de casa seva, de la seva vall o de la seva comarca i ara en canvi la major part de la gent parla la seva llengua amb els seus amics, amb el seu poble o la seva família. A més, ara són capaços de parlar amb altra gent d'altres llocs o si han de trucar a la ràdio i semiestandaritzar-ho, però només semi, diria.

MARTA: Quina diries que és la influència dels mitjans de comunicació i dels models d'educació envers la conservació d'aquest dialecte?

JAUME: Per la conservació no gaire malauradament. Cada llengua té la seva història. El català, com que venim d'una situació molt precària, el que s'ha hagut de fer ha estat generalitzar la llengua per establir-la a l'escola i als mitjans. Jo crec que s'ha insistit molt en la qüestió de l'estàndard en detriment del que serien les varietats. Em sembla lleig parlar dels dialectes. Ens hem passat la vida dient que el català era un dialecte respecte a l'aranès, l'alguerès o el valencià,... M'agrada parlar de varietats. Per tant hi ha hagut i encara hi ha una pressió amb l'estàndard a l'escola, a la televisió i això em sembla que no ha ajudat a la pervivència de les varietats. Crec que seria l'hora de dir que la gent que sap català ja en sap i seran uns quants més, però tampoc vindrà d'aquí i en canvi sí que estaria molt bé introduir el màxim de varietats en els mitjans, a TV3, a Catalunya Ràdio,...

Un altre aspecte que considero molt important és trencar el conflicte amb València. Per trencar la dialèctica Catalunya - València seria bàsic que hi hagués molta més parla occidental a la ràdio i a la televisió i que la gent s'acostumés a sentir més català occidental i oriental i fins i tot que els valencians poguessin escoltar que es parla valencià. Així veurien que la diferència entre un lleidatà i un valencià és mínima. Es pot entrar en qüestions de vocabulari, però són diferències ridícules.

MARTA: En la teva feina com escriptor, penses que emprar dialectes és bo o que limita molt el públic?

JAUME: Per la mena de literatura que escric jo, jo escric assaig i poesia, per aquests dos gèneres el dialecte no és important per mi. Tots tenim el nostre dialecte, jo escric d'una manera molt semblant al que seria el català estàndard. Si jo em dediqués a l'assaig o al guionatge per exemple, o em dediqués a escriure narrativa, si tingués un personatge que ha nascut a Menorca, sí que inevitablement m'hauria de plantejar amb quin registre social i territorial el vull fer parlar. Però en el meu cas concret, no té gaire importància.

El que passa és que sí que conec molta gent que s'ha hagut de plantejar el tema o bé perquè són de parla oriental o pseudoestàndard i han hagut d'escriure sobre personatges que parlessin com... o a l'inrevés, escriptors que per exemple són d'Ampostà i quan han d'escriure una novel·la han de triar quines formes verbals fer servir, si les que fan servir a casa seva o les formes verbals del català estàndard. Aquesta és una de les coses a les que s'afronta un escriptor, ha d'escollir. Però els cuiners també han de decidir si faran servir oli més àcid o menys i els pintors si fan servir oli o aquarel·la. Tothom ha de prendre decisions que tenen a veure amb l'enfocament o les tècniques i aquesta tria és una de les que han de fer els escriptors.

MARTA: Creus que un dialecte té possibilitats de reintegrar-se i mantenir-se en la societat actual?

JAUME: No ho sé, també depèn molt de què entenem per dialecte. Si entenen dialecte com a parla d'una comunitat molt petita i tancada, jo crec que és difícil, poc viable. Però el català occidental és un dialecte com ho és l'oriental, en aquest sentit no veig cap raó perquè no es mantingui. Si fins ara hi ha hagut raons perquè es donés una divisió dialectal forta no veig cap raó perquè no es mantingui.

El que crec que acabarà passant és que hi haurà un estàndard que serà el més homogeni possible. Nosaltres tenim la gran sort que tots els que parlem català ens entenem entre nosaltres, cosa que no passa amb el basc o que no passa en aquests moments amb l'occità. Entre la gent que parla occità molta gent té problemes d'intercomprensió. La nostra diferència és fonètica, de música i una diferència mínima de vocabulari. Per tant només patiria per aquelles parles que són molt localitzades, molt circumscrites com alguerès. La situació de l'alguerès és molt peculiar, o hi ha un esforç i un canvi de polítiques públiques i la relació amb la identitat i la localitat o l'alguerès acabarà desapareixent.

Si no és per això, la parla dialectal diversa de l'estàndard, no té perquè desaparèixer.

MARTA: Consideres important mantenir els altres dialectes?

JAUME: Una de les gràcies que tenen les llengües i en aquest cas el català són aquestes diversitats. Si estem a favor de la diversitat de les espècies animals, de la diversitat artística, de tot tipus,... s'ha de ser una mica bèstia per no estar a favor de la diversitat lingüística.

Jo no m'imagino el català com una llengua sense variants. El que passa és que fins ara, per una sèrie de raons, els catalans i les catalanes catalanoparlants tenim un coneixement molt baix de les nostres pròpies variants. A mi em fa vergonya de vegades que les meves pròpies filles em diuen que hi ha persones que no les entenen. Però això és degut a què la nostra exposició al parlar de d'altres persones ha estat molt baixa. Si posem TV3 l'exposició a altres variants del català és anecdòtica, però per exemple la presidenta del parlament que parla una mica diferent està molt bé perquè ens referma la riquesa de la nostra llengua.

Aquesta manca d'exposició a altres variants, per desconeixença, fa que hi hagi gent que pensa que el valencià és una altra llengua. Però si es paren a pensar en què diuen els valencians, ràpidament s'adonen de què els poden entendre.

Per tant, hi hauria d'haver un esforç i un orgull per conèixer i identificar les diferents maneres de parlar el català. Però també penso que això em passa a mi perquè sóc filòleg, però fora dels que ens dediquem a la llengua no hi ha aquesta actitud o aquest interès, més aviat es veu com una cosa estranya.

MARTA: Creus que les organitzacions que defensen l'existència d'aquests dialectes tenen un paper rellevant?

JAUME: Si és per parlar de l'existència del dialecte per ser, no ho sé. Crec que una mica s'ha de girar el discurs, hem de girar el mitjó. No ha de ser perquè volem defensar el dialecte perquè és exaltació de la diferència, sinó perquè veiem que és molt més rica una llengua que pot dir patata de vuit maneres diferents i que es diguin normalment, que no una llengua que té una manera única i que fa que tots els que no parlen d'aquella manera se sentin gent inculta o pagesa. Al llarg de la història ha passat de diferents maneres.

S'ha de fer un treball d'enorgulliment de la diferència. Hi ha moltes maneres de parlar el català i totes hi caben dins de la mateixa llengua.

Tot això ve, com he dit al principi, de què venim i encara ens trobem en una situació tan precària, tan feble que s'està fent un esforç per dir tot alhora i tots junts. I quan hi ha algú que pensa que s'hauria de dir d'una altra manera se'l mira malament.

A mi també em fa una mica de vergonya el grau de desconeixement o l'ús equivocat dels tòpics.

MARTA: Quina solució proposaries per evitar la pèrdua d'un dialecte?

JAUME: Jo no em dedico a la política lingüística. Però per exemple a mi que m'interessa la literatura, jo crec que és bo que en literatura hi hagi gent que quan escriu una novel·la o una pel·lícula, si els seus personatges són d'un lloc determinat, no han de fer veure que no són d'aquell lloc o que parlen d'una manera que no correspon.

Per una altra part als mitjans de comunicació, la ràdio i la televisió s'haurien d'introduir locutors que de manera natural parlin una variant del català. Als Estats Units o Anglaterra hi ha molts accents i una mateixa persona et pot dir que una paraula es pot pronunciar de diferents maneres.

Aquest mateix esforç s'hauria de fer a les escoles i també l'haurien de fer els personatges públics. Si escoltem al Puyol o a la presidenta del Parlament faran que la gent que són de la seva contrada es vegi reconeguda i que les persones que parlen un català més estàndard també s'adonin de què hi ha altres maneres de pronunciar que són igual de correctes que les seves.

MARTA: Molt bé Jaume, moltes gràcies per la teva col·laboració, ha estat tot un plaer.

Síntesi:

En Jaume té coneixement del pallarès, també anomenat català nord-occidental, com a dialecte, ja que és llicenciat en filologia catalana. Ell és de la opinió que el català estàndard no s'acabarà menjant tots els dialectes ja que els seus defensors es queixen de que aquest no s'acaba d'imposar. Pensa que en el català la força dels dialectes és molt gran perquè tenen a veure amb la nostra identitat i manera de ser però que malauradament els mitjans de comunicació i els models d'educació no ajuden gaire a la pervivència d'aquestes varietats del català.

L'entrevistat creu que un dialecte es pot mantenir en la societat actual sempre i quant no entenem aquest com a una parla d'una comunitat molt petita i tancada, perquè aleshores seria molt difícil. Des del seu de vista mantenir els dialectes és molt important ja que un de les gràcies que tenen les llengües i en aquest cas el català, són aquestes diversitats. Ell no s'imagina el català com una llengua sense variants però alhora diria que els catalanoparlants tenim un coneixement molt baix d'aquestes degut a que la nostra exposició al parlar d'altres persones ha estat molt poca.

També pensa que hi hauria d'haver un esforç i un orgull per conèixer i identificat diferents maneres de parlar del català i que s'ha de treballa molt en vers aquest aspecte. Al mateix temps hem de voler defensar el dialecte no per exaltació de la diferència sinó perquè una llengua que pot dir patata de vuit maneres diferents és molt més rica que una que no té sinó una manera.

Ell considera que per tal de evitar la pèrdua del pallarès s'haurien d'introduir als mitjans de comunicació locutors que parlin de manera natural una varietat del català i que el mateix esforç s'hauria de fer a les escoles i per part dels personatges públics.

11.8. Maria Barbal

La Maria Barbal i Farré és una escriptora catalana nascuda a Tremp, a la comarca del Pallars Jussà. Tot i que resideix a Barcelona des dels anys seixanta, el món literari dels primers treballs de l'autora se centra en el Pallars de la infantesa i l'adolescència, un entorn rural vist, però, amb perspectiva crítica. La seva primera novel·la, *Pedra de Tartera*, va rebre una acollida esplèndida per part del públic i lectors. Les obres que ha realitzat posteriorment descriuen paisatges més urbans. També és autora de narracions breus, novel·les per a joves i d'una obra de teatre.

La seves obres han estat traduïda a llengües com l'alemany, l'aranès, l'asturià, el castellà, l'italià, el francès, i el portuguès, entre d'altres i la seva tasca literària ha estat reconeguda amb la Creu de Sant Jordi.

MARTA: Bona tarda, estem aquí reunits amb la Maria Barbal, escriptora catalana originària del Pallars que encara avui en dia introdueix mots pallaresos en els seus llibres.

MARIA: Bona tarda Marta.

MARTA: Creus que el pallarès està desapareixent?

MARIA: Sí, jo penso que sí. Ja fa anys que està desapareixent encara que he tingut notícia d'una mica d'intent de recuperació.

MARTA: Creus que els mots que es perden són una pèrdua del pallarès mateix?

MARIA: Clar, els mots es perden, es perden en part perquè la realitat s'ha perdut, és a dir, com que hi ha uns feines que ja no existeixen o que ja no és fan o que és fan d'una manera minoritària, van perdent-se. Per tant la pèrdua de la realitat fa que les paraules també vagin desapareixent. Per una altra banda, hi ha paraules que desapareixen perquè són ocupades per paraules estàndard que s'introdueixen a través de l'escola, de la televisió, és a dir, dels mitjans que arriben en general a la gent i a la societat a través d'actuacions que afecten a grups, al grup escolar, a tot el grup de població que escolta la ràdio i veu la televisió, etc. Hi ha causes diverses per un resultat semblant.

MARTA: Diries que la pèrdua d'aquest dialecte és irreversible?

MARIA: A veure, això és molt difícil de dir perquè tant una llengua com un dialecte, perquè en realitat un dialecte és una llengua, és un parlar viu. La llengua estàndard només existeix com un element mental i fixat per les gramàtiques, pels diccionaris. Si es perd un dialecte és al llarg de molts anys, com una llengua.

En definitiva el que penso és que no es pot posar data a la desaparició d'una llengua ni d'un dialecte. Almenys jo no ho puc fer i tampoc crec que un lingüista molt assabentat ho pugui fer. Ara, sí que és cert, que la tendència ha estat fer un dialecte general que és el que anomenem llengua catalana i que correspondria una mica al que és parla a través dels mitjans. Després, en particular a cada banda, hi ha diferències que són diferències fonètiques, diferències lèxiques i també a vegades morfosintàctiques.

Per tant, el pallarès existeix com aquests dialectes però com que té una població en descens des de la postguerra i anys seixanta especialment, és un dialecte més fràgil, i en aquest sentit podríem dir que més proper a desaparèixer que d'altres.

MARTA: Quina solució proposaries per tal d'evitar la pèrdua del pallarès?

MARIA: És molt difícil perquè tant la llengua com el dialecte, que venen a ser el mateix, són com organismes vius.

Aleshores, buscar una solució que vingui de dalt com una imposició de dir per exemple que ara a les escoles del Pallars no només parlarem pallares, que suposo que es deu fer almenys en un tant per cent important, sinó que a més a més hi escriurem, jo crec que seria desencertat perquè aleshores allà anirien per una banda i a la resta de Catalunya anirien per una altra i això a la llarga podria suposar fins i tot una escissió i no interessa.

El dialectes han d'estar reunits a sota el paraigua de la llengua i que la llengua faci les seves funcions i els dialectes les seves. Aquí, la realitat és que aquestes funcions del pallarès s'han anat perdent al llarg dels anys. És força difícil buscar solucions d'aquesta mena, ara, és podria fomentar alguna protecció cap a aquest dialecte. Això penso que sí que és pot fer.

MARTA: Creus que el pallarès tenia més salut quan no existia el català estàndard, és a dir, als anys seixanta o setanta que actualment?

MARIA: Clar, tenia una salut oral molt bona perquè no hi havia influència de res pràcticament. Es parlava en castellà a tots els organismes públics i de difusió, al telenotícies, la ràdio i els diaris. Tenies el dialecte, que era la llengua parlada, i tenies el castellà, llengua escrita i oficial, de relacions serioses amb l'administració, els bancs, les escoles, etc. Bé, per tenir aquesta salut més val morir-se.

En resum, oralment sí. I de fet encara hi havia més població que actualment, tot i que hi ha hagut un retorn d'algunes persones originàriament pallareses també i ha hagut retorn de població d'arreu, potser d'altres bandes de Catalunya o potser d'altres zones de l'estat Espanyol. En aquest sentit, la recuperació del dialecte és molt baixeta. Parlo de l'actualitat perquè encara que s'hagi recuperat població considero que és una població que moltes vegades no aporta més salut al dialecte.

MARTA: Creus que és important mantenir el dialecte?

MARIA: El dialecte jo el veig com una cosa viva que sorgeix d'una terra determinada i que explica moltes qüestions d'aquella terra, és a dir, explica la manera de viure, sobretot l'economia, les relacions humanes, les relacions afectives de tota mena, la tradició, etc. Per tant, és una gran riquesa. Hi ha la riquesa general de la llengua catalana que està formada per petites riqueses dialectals. Aleshores, perdre'n una és perdre una part molt important. Per la gent que vivim o som d'allà això és tristíssim.

MARTA: Creus que hi ha diferents variants del pallarès? Diries que el pallarès que és parla a la Pobla de Segur, a Tremp o a Salàs és diferent?

MARIA: Jo suposo que hi ha petites diferències. Entre els dialectes passa el mateix. Sobretot en determinades qüestions com poden ser els bolets, el menjar, objectes i coses d'aquesta mena que tenen noms diferents d'un poble a l'altre, a vegades a molts pocs quilòmetres de diferència.

Bé, això no deixa de ser riquesa i varietat però que dificulta la estandardització de l'escriptura i gramatical. Per exemple jo, a *Pedra de Tartera* introdueixo paraules dialectals, tant del Pallars Jussà com del Sobirà. Clar, això és una cosa que potser les persones que hi entenen molt no ho acaben de veure clar perquè potser em dirien que hauria d'haver estat molt més precisa però normalment un escriptor no s'ho planteja tant això, perquè tu vius allà, en una zona gran que la qual viatges i travesses tota i vas agafant una paraula d'aquí i una paraula d'allà sense cap problema. Això diríem que té un reflex en la literatura. Probablement a altres autors els ha passat el mateix. Els canvis de mots són molt propers i en qüestions de morfosintaxi també. A molt poca distància trobes canvi.

MARTA: El que parla pallarès diries que té un cert complexa quan se'n va a la ciutat?

MARIA: Abans segur perquè de seguida et detectaven. Primer eres de Lleida i després, si n'hi havia un altre de Lleida deien que no sabien si ho eres perquè un deia això així i l'altre ho deia d'una altra manera. Sí, perquè hi havia un sentiment de que parlaves una llengua no prou valorada, una llengua d'alguna manera rebaixada o de poble que et configura o et classificava també a tu com a persona que provenia d'un ambient senzill o de poble contraposat a la ciutat, que era un element més modern i cosmopolita. Jo crec que abans sí i ara no tant.

Curiosament ara hi ha una recepció molt més bona dels dialectes. Les persones en general no fan tants escarafalls i això pot ser fins i tot graciós. No sé, si per exemple, a l'hora d'un contracte seriós com llogar a una persona per una botiga que parlés un dialecte del català, posem per cas, pallarès, a un lloc centric de Barcelona, no sé si seria un element negatiu això. És a dir, mentre la llengua es fa servir només com a vehicle de comunicació només, jo crec que ara això no té gaire importància. Em puc equivocar però és la meva opinió, la meva percepció. En canvi, quan hi ha una implicació professional, no sé el que passaria, vull dir que és una cosa interessant que es podria preguntar a botiguers.

MARTA: Perquè diries que a la televisió mai es fan doblatges de parla pallaresa?

MARIA: Clar, jo entenc que si hi ha una sèrie que passa al Pallars i s'ha fet amb l'accent i les paraules vistes aquí provoca com una certa gràcia. Fa gràcia perquè queda molt estrany, molt grotesc a vegades no? I això fa riure. Aleshores no sé si és la millor situació o inclusió del dialecte dins de la societat catalana. Jo crec que no hauria de ser així, hauria de ser més per l'altre nivell que dèiem, que hi hagués més valencians, més mallorquins, més pallaresos, més de tot, sobretot als usos formals de la llengua, és a dir, a la gent que ens dóna les notícies, a la gent que fa programes a la televisió o a la ràdio, etc. Aquesta varietat hauria d'estar molt present. Això jo crec que afavoriria molt al llenguatge i enriquiria la llengua en general.

MARTA: Creus que la sèrie de televisió Gran Nord ha fet justícia al pallarès?

MARIA: La veritat és que no puc respondre perquè he vist dos trossets. No m'agraden les sèries en general. No ho sé, però els trossets que vaig veure no em van agradar. No sabria dir exactament per què però tot el conjunt em sonava a una cosa molt rara. Aquestes coses s'han de fer amb molta delicadesa. Clar, ho no ho fem en pallarès i decidim que al Pallars es parla estàndard i s'ha acabat o ho fem molt bé.

Per exemple, quan *Pedra de Tartera* es passa a teatre va ser una dificultat número u, una dificultat molt gran. Finalment, se'n van adonar i van agafar una dialectòloga i a les actrius. Tot i així, es va filtrar alguns errors, però s'entenia que s'havia fet un esforç molt gran i que es necessitava més temps perquè fos perfecte o perquè fos molt millor. La gent del Pallars, en general estava contenta d'aquesta qüestió i això és importantíssim, i a la gent d'aquí li havia agradat. Hi havia un esforç gran i l'esforç gran es va fer en els últims dies. Això va fer patir molt. Per tant, jo suposo que el que una mica va passar amb aquesta sèrie. Jo el que vaig veure ho vaig trobar una mica grotesc.

MARTA: Coneixes alguna associació o organització que és preocupi per a la conservació del pallarès?

MARIA: Sí, el que no sabré dir ara com és diuen. Hi ha un grup, que sobretot em sembla que esta situat entre Sort i rodalies que publiquen llibres infantils en pallarès.

MARTA: Sí, l'associació Cambuleta.

MARIA: Sí, en tinc dos o tres llibres. He col·laborat amb ells alguna vegada que m'han demanat definicions de paraules pallareses i així i sé que ells o elles hi estan treballant. Em sembla que hi ha la Vanessa Freixas i la Lluvich, originària d'Altron que em sembla que viu a Sort.

MARTA: Sí, sí.

MARIA: Les conec mínimament, només una mica. Els contes són molt graciosos.

MARTA: Al llarg de la teva trajectòria professional com has potenciat el pallarès?

MARIA: Jo crec que no l'he potenciat. El que passa és que com una persona del Pallars que hagi escrit arguments situats al Pallars era inevitable que aparegués el pallarès com a idioma i sobretot com a lèxic. Jo l'he fet aparèixer moltes vegades en forma de paraules que diuen els personatges o que diu la veu narrativa i no tant tota l'estructura del dialecte.

Quan escrius, si vols reproduir exactament un dialecte ho has de fer molt bé i ha de ser al 100%. Ara, si escrius i fas parlar a una persona que representa que és part d'aquest dialecte, jo entenc que pots introduir un estàndard amb elements dialectals. La cosa per mi ha estat plantejada així. Aquí ens trobem sempre el mateix. El dialecte en principi és llengua viva, és oralitat. Aquesta llengua aporta també estructures i sentits, en el sentit de significacions a la llengua general, però és veritat que sempre que et poses escriure amb un dialecte estàs transgredint la norma. Aleshores que fas? Clar, tu estàs escrivint. No estàs enraonant. Estàs escrivint pel conjunt d'habitants del país, que ja és.

Després arriba a 4, a 400 o a 4.000, no ho sabem. Aleshores, que és important? Doncs que detectin que aquells personatges d'aquella història són d'un lloc determinat i ho poden detectar a través d'un seguit de trets que tu has anat introduint. Clar, això no és una cosa perfecte, és molt difícil de fer-ho molt bé. Hauries de tenir un criteri lingüístic extraordinari per fer-ho molt bé.

Ara, directament escriure dialecte es pot fer però faria que aquella obra quedés empentida i molta gent no la llegiria o no la podria llegir.

MARTA: Des del principi introdueixes paraules pallareses als teus llibres?

MARIA: Sí.

MARTA: Quan escrius una obra vols arribar al públic més gran. Utilitzar mots pallaresos suposa un fre per aquest objectiu?

MARIA: En certa manera sí. És veritablement aquest el cas. Per exemple, jo quan escric *Pedra de Tartera* no em platejo tota aquesta sèrie de coses. Escric com em surt i per tant no hi ha tot aquest plantejament lingüístic i intel·lectual que plantejàvem abans però sí que hi ha l'instint per part meva de fer una obra que es pugui llegir en general. El meu instint és aquest. Jo en aquell moment era professora de llengua i literatura catalanes i per tant sabia molt bé que era la norma i que era el dialecte. Per tant, aquest instint em porta a escriure així. Ara, una vegada escrit que passa? Quan parles amb lectors, clubs de lectura i escoles fins i tot, molta gent et diu que surten paraules molt difícils, algunes de les quals buscaven al Fabra i no hi eren. Aleshores et pregunten perquè fas això, volent dir: per què ens fas la vida impossible? Doncs mira, ho faig perquè els meus personatges viuen amb aquesta terra, i en aquesta terra el català que és parla té unes característiques determinades i jo n'hi he posat algunes, tot i que ells és pensen que les hi he posat totes. Sí, et pot restar lectors.

Per exemple, a *País Íntim*, a l'inici, hi ha tota una sèrie de paraules que la mare diu a la filla i són totes dialectals, sinó totes, un tant per cent molt alt. I és veritat que són paraules complicades de trobar el significat si tu ets un lector de Cornellà posem per cas, i llegeixes el català mitjanament bé, i de sobte et trobes amb paraules com "carnús". Això ho pots buscar i "carnús" ho trobaràs. No sé si ho entendràs però pots entendre que no es una floreta precisament. D'altres no les trobaràs. És una barrera que tu li has posat en aquell lector però jo crec que la persona que escriu no s'ho planteja això perquè per damunt d'aquest fet l'interessa crear una obra que sigui adequada al que ell vol dir, a la zona de la qual vol parlar i al personatge sobretot. Si el personatge és del Pallars dirà aquestes paraules i si no les trobeu al diccionari doncs mala sort. No us agrada tant el llibre després d'això? No entrareu al llibre després d'aquesta pàgina? És una resta que tu mateix ets conscient que et pots estar fent. L'altra part és més important.

MARTA: Alguna vegada t'has plantejat canviar algun mot pallarès al català estàndard perquè pensaves que el públic no ho entendria?

MARIA: No, és una mica el que hem dit abans. Ara també hi ha una altra cosa. Jo a vegades he escrit utilitzant el català estàndard i dins d'aquest estàndard he col·locat paraules del Pallars, és a dir, paraules que no són usals aquí però que es poden trobar al diccionari i que es podrien entendre perfectament. Per exemple: "arrasserat". Doncs jo tranquil·lament poso aquesta paraula. A més, estic escrivint en tercera persona, no estic fent parlar un personatge que és d'aquí, tot i que jo penso que un personatge d'aquí ho podria dir també perquè està en el seu dret i no és una paraula específicament pallaresa.

Els dialectes fan una tria, de tota la riquesa de la llengua n'agafen una part. Aleshores una cosa que aquí direm d'una manera, allà ho direm d'una altra. I m'agrada molt introduir paraules pallareses dins dels meus llibres normals que no estan ambientats al Pallars perquè penso que és una riquesa també. Qualsevol lector que la llegeixi pot entendre les paraules pel context. No cal anar al diccionari constantment, és ridícul.

MARTA: Per últim, em podries dir tres mots pallaresos que et facin especial il·lusió?

MARIA: Molts, n'hi molts. Especial il·lusió? Doncs "carallot" que és una paraula molt simpàtica. Més aviat se m'ocorren paraules no gaire correctes. "Arresserat" també en seria una, tot i que no és específicament pallaresa. Després n'hi ha una que m'agrada molt. En comptes d'escanyolit, com ho diem? Que és una persona que neix una mica poca cosa. Hi ha una paraula que m'agrada molt però que ara no em sortirà. També acaba en -it.

En tinc moltes i a més, en tinc moltes de recollides a través de llenguatge i així però clar em preguntes tres i just no se m'ocorren. "Alpis" per exemple, una altra paraula que no s'usa, que és com menjar. Ja les he dit no?

MARTA: Sí, sí, perfecte. Doncs, moltes gràcies per concedir-me l'entrevista i per tota la informació que m'has aportat amb aquesta!

Síntesi:

La Maria pensa que el pallarès està desapareixent tot i que recentment ha tingut notícia d'algun intent de recuperació per part de determinades associacions com la Cambuleta. Un dels motius pel qual opina que el dialecte està desapareixent és per la constant pèrdua de mots de feines que ja no existeixen o que es fan de manera minoritària. L'altre motiu, és la introducció de paraules estàndard que ocupen el lloc dels mots pallaresos a través dels mitjans.

Per ella, el pallarès és un dialecte més proper a desaparèixer que d'altres ja la seva població va en descens des de la postguerra i els anys seixanta. Saber si la pèrdua del dialecte és irreversible és difícil ja que aquest és una llengua viva però per tal d'evitar la pèrdua del dialecte fomentaria alguna protecció cap a aquest. Des del seu punt de vista, el pallarès dels anys seixanta o setanta tenia una salut oral molt més bona perquè no rebia cap influència externa.

Per l'entrevistada és de vital importància que es mantingui el dialecte perquè és una gran riquesa. També considera que el pallarès té petites diferències de parla d'un poble a un altre i que la recepció actual del dialecte és molt més bona actualment. Abans, en canvi, hi havia un sentiment de que parlaves una llengua no prou valorada que et classificava com a persona que provenia d'un ambient senzill i rural.

Respecte el tema dels doblatges de parla pallaresa considera que si es fan s'han de realitzar molt bé i que per tant entén que no se'n facin gaires. En el cas de Gran Nord és de l'opinió que la sèrie era una mica grotesca. El que si que considera que s'hauria de dur a terme és la utilització de més dialectes en els usos formals de la llengua.

Ella creu que no ha potenciat el pallarès al llarg de la seva trajectòria professional però si que l'ha fet aparèixer en les seves novel·les des del principi de la seva carrera professional encara que considera que en certa manera la utilització de paraules pallareses suposa un fre per arribar a complir l'objectiu d'arribar a un públic el més gran possible. Tot i així, la Maria no s'ho planteja d'aquesta manera ja que en els seus llibres quan creu convenient utilitzar mots pallaresos ho fa perquè molts dels seus relats estan ambientats al Pallars. Al contrari que molts escriptors, mai s'ha plantejat canviar algun mot pallarès per un del català estàndard per por a que el públic no l'entengués.

Li grada molt introduir paraules pallareses als seus llibres perquè pensa que és una riquesa. Tres mots pallaresos que li fan gràcia són "arresserat", "alpis" i "carnús".

11.9. Conclusions entrevistes

La majoria de les persones entrevistades afirmen que existeix una pèrdua progressiva de la parla pallaresa com a conseqüència de determinats factors que hi juguen un paper força rellevant. Cadascun d'ells ha citat els que considera més important. Els entrevistats que consideren que el pallarès no s'està perdent justifiquen la seva opinió amb el fet de que actualment s'estan emprenent accions i iniciatives per assegurar que continuarà viu. Tot i això, són conscients que estan desapareixent un nombre significatiu de mots característics del Pallars.

Els factors que provoquen la pèrdua de la parla i que cal destacar són: el recolzament insuficient dels mitjans de comunicació en vers els dialectes, la introducció del català estàndard a través de les escoles, la ràdio i la televisió, l'emigració, la manca de dialectes en els usos formals de la llengua, el despoblament o la pèrdua de mots que abans designaven coses que ara ja no hi són com és el cas de mots utilitzats en determinades feines que ara ja no es realitzen.

Molts arriben a la conclusió que es tracta d'una qüestió generacional ja que consideren que les noves generacions estan més habituades al català estàndard de l'escola o dels mitjans de comunicació i per tant de generació en generació disminueix el nombre de mots. En conseqüència la vitalitat de la parla també es veu afectada.

Tot i els diferents punts de vista, tots estan d'acord en que cal actuar amb rapidesa per frenar aquest empobriment del pallarès i veuen amb bons ulls la creació d'iniciatives per a la seva conservació i difusió ja que aquesta és una possible solució al problema. Una altra solució que uns quants han proposat és la introducció de diversos dialectes en els usos formals de la llengua ja que d'aquesta manera aquests estarien més presents en el dia a dia de la població.

Un punt en el que tots coincideixen és en que el pallarès és un dialecte amb variants notables a cada poble de la zona del Pallars que tenia millor salut als anys seixanta o setanta, és a dir, quan no existia el català estàndard ja que no aleshores no hi havia cap tipus de contaminació lingüística d'altres comarques. També comparteixen opinió en el sentiment d'inferioritat que el parlant pallarès tenia anys enrere a causa de que aquesta parla anava lligada al fet de ser de poble i per tant s'associava amb les feines rurals i la vida senzilla. Actualment però la situació ha fet un gir força gran ja que saber parlar un dialecte és considera un valor afegit i una riquesa.

L'opinió respecte a perquè no es fan doblatges en pallarès i quina és la impressió que provoca als entrevistats la sèrie de televisió Gran Nord ja és més variada. En el cas dels doblatges les opinions són especialment variades. Per una banda, uns diuen que aquets no es realitzen simplement perquè no seria econòmic, altres perquè creuen que és molt complicar dur a terme el doblatge d'un dialecte de manera que capti el interès del públic, un nombre reduït d'entrevistats consideren que és per poca voluntat i per últim, certes persones pensen que això és deu al fet de que els resultats obtinguts en series de parla pallaresa no han estat molt bons i en més d'un cas els propis parlants s'han vist ridiculitzats. Aquesta última opinió és la que tenen la majoria de entrevistats en vers la recent sèrie Gran Nord. Ben pocs creuen que fou una sèrie positiva per donar a conèixer el pallarès tot i que alguns d'ells valoren l'esforç.

La manera de potenciar el pallarès que han dut ha terme individualment cadascuna de les persones també és força variada:

- Els escriptors com Maria Barbal o Pep Coll han difós el dialecte a través de la introducció de les paraules característiques de la parla en els seus llibres. D'aquesta manera aquest vocabulari ha arribat a les mans d'un públic molt extens i no només específic de la zona del Pallars.
- La periodista Marta Lluvich dóna a conèixer aquesta parla a través de l'Associació Cultural Cambuleta que treballa per la seva preservació mitjançant diverses iniciatives com la creació de contes escrits en pallarès o el disseny de samarretes amb mots propis de la parla.
- En Carles Canut, com a actor català manté viva la parla pallaresa introduint-la en els personatges que interpreta sempre que li és possible.
- En Ramon Jordana, director del institut de la Pobla de Segur i professor, conserva la parla en les seves classes. Així, vetlla perquè els joves del Pallars enriqueixin el seu vocabulari.
- En Cisco Farràs realitza una tasca laboral pedagògica de conservació dels comerços típics del Pallars permetent la conservació de les paraules específiques de cada ofici. A més, també fa nombroses conferències sobre el pallarès en si i la seva cultura i història.
- La traductora intèrpret Pili Oliveres transmet el dialecte a les persones que l'envolten i col·labora activament amb la ja esmentada Associació Cambuleta.

En definitiva tots consideren que el coneixement del dialecte pallarès és una riquesa amb una gran quantitat de variants d'un poble a un altre, que tenia més salut quan no existia el català estàndard i que s'està perdent amb el pas del temps. També pensen que és de gran importància mantenir la parla amb la major vitalitat possible en la societat actual i intenten mantenir-la i potenciar-la en la mesura que poden per tant de contribuir en la disminució de la pèrdua d'aquest parla tan característic de les comarques del Pallars.

12. ENQUESTES

Aquestes enquestes han estat contestades únicament per persones pallareses o que resideixen al Pallars per tal de descobrir si els mots pallaresos seleccionats formen part del seu vocabulari actual i en quin grau.

Així, cada enquestat ha respòs a una sèrie de deu preguntes en que havia de transcriure el mot pallarès al català estàndard per demostrar que n'era coneixedor.

12.1. La mostra

El conjunt d'individus representatius de la població que he estudiat són persones compreses entre les edats de 15 i 75 anys del Pallars, tant Jussà com Sobirà.

La grandària de la mostra, és a dir, la quantitat d'individus que en formen part, són 100 persones i el mitjà utilitzat per a la difusió de l'enquesta ha estat la xarxa social Facebook. La mostra és representativa del conjunt de la població tenint en compte una sèrie de factors. En primer lloc, la tècnica utilitzada és el mostreig aleatori, per tant, les persones enquestades no han estat prèviament seleccionades però si que havien de disposar d'aquesta xarxa social per tal de poder respondre el qüestionari. A aquest fet cal afegir que la població del Pallars és caracteritza per ser una població envellida, la major part de la qual no sol utilitzar xarxes socials. En conseqüència, el nombre de persones grans enquestades és el menys representatiu. En segon lloc, també cal mencionar que la joventut resident al Pallars és escassa i que per tant el grup d'enquestats també reduït alhora que significatiu ja que són els que més utilitzen les xarxes socials. D'aquesta manera el grup més nombrós és el format per els adults.

Tot i així, la mostra generalitza a tota la població els resultats obtinguts de manera significativa.

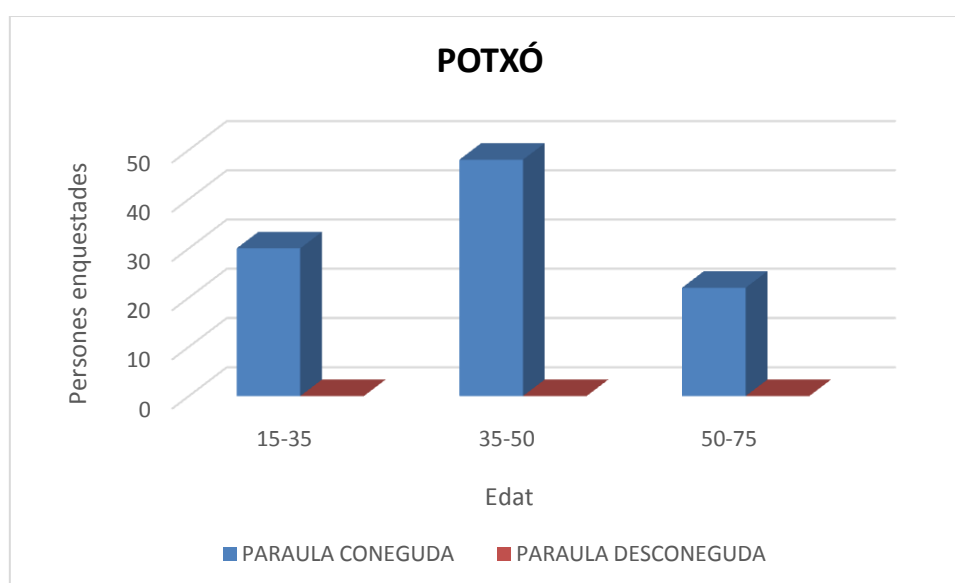
12.2. Resultats

Cadascuna de les persones enquestades havien de transcriure 10 mots pallaresos al català estàndard per demostrar que eren coneixedors d'aquests.

Els resultats obtinguts en l'enquesta han estat diversos i representatius del total de la població. Fins i tot es mostren alguns resultats positivament sorprenents en el grau de coneixement de mots pallaresos per part del total d'individus enquestats.

12.2.1. Potxó

POTXÓ	PARAULA CONEGUDA	PARAULA DESCONEGUDA
15-35	30	0
35-50	48	0
50-75	22	0
Total	100	0

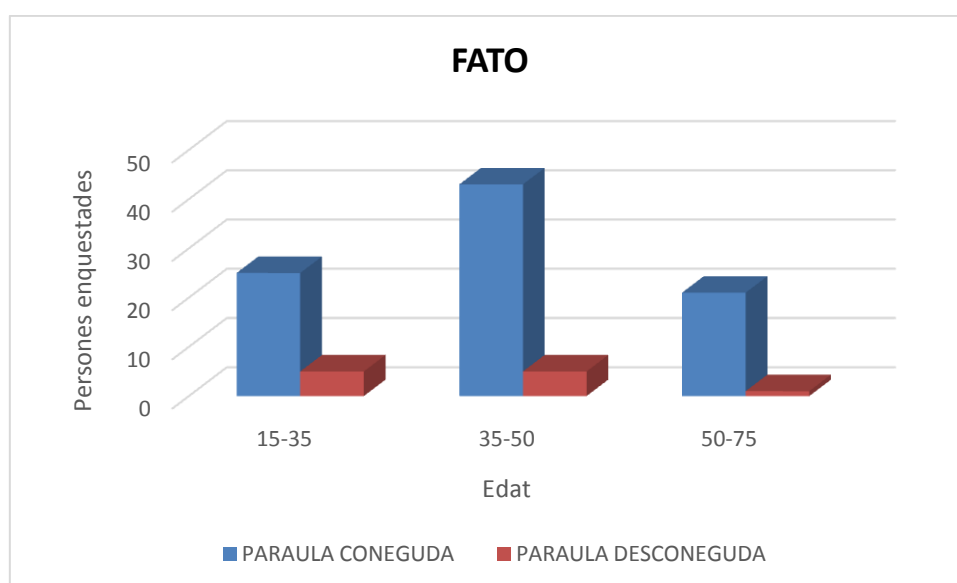
Conclusió:

El 100% dels enquestats han respost correctament a la pregunta. El mot pallarès “potxó” ha estat l’únic conegut per el total d’enquestats.

Tot i que no és una de les paraules més estranyes del qüestionari realitzat és sorprenent que dins dels tres grups d’edat en que estan classificats els participants no hi hagi cap resposta errònia. D’aquesta manera podem intuir que aquesta és una de les paraules més utilitzades actualment pels parlants del Pallars.

12.2.2. Fato

FATO	PARAULA CONEGUDA	PARAULA DESCONEGUDA
15-35	25	5
35-50	43	5
50-75	21	1
Total	89	11

Conclusió:

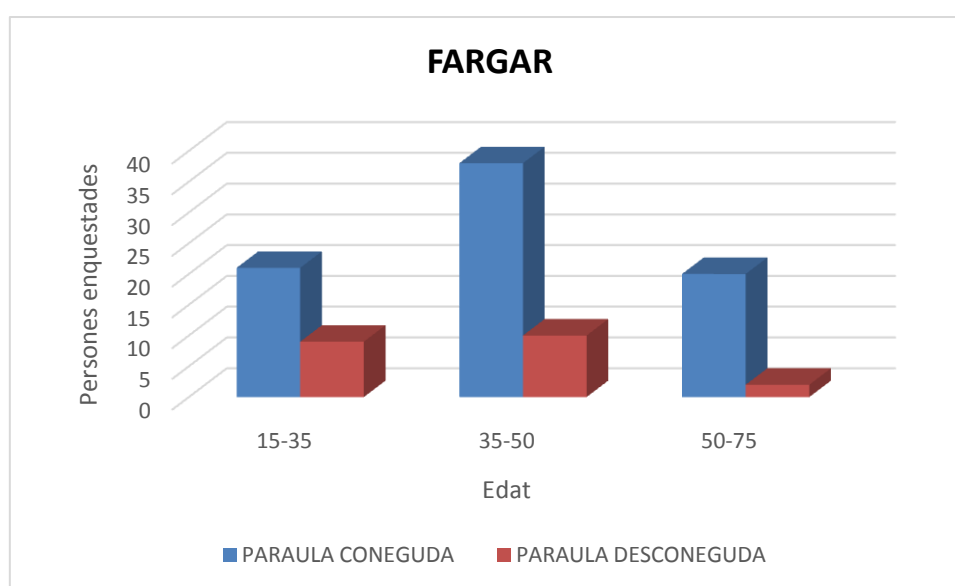
El grau de coneixement de la paraula “fato” entre la població pallaresa és força alt. El fet curiós és que tant en el grup d’edat més jove com en el grup mitjà el nombre d’errors ha estat el mateix. Tot i el resultat obtingut, cal tenir en compte que el grup mitjà és molt més nombrós que l’anterior ja que els joves són un grup més aviat reduït com a conseqüència de la característica població envellida del territori.

En l’últim grup només una persona no coneixia la resposta correcta. Aquesta última dada no és la més destacada ja que el grup esta format per una part de la població que a viscut la seva infantesa immersa en la oralitat del dialecte i que per tant utilitzava paraules com l’esmentada diàriament.

En els tres casos el percentatge de respostes equivocades ha estat relat relativament baix respecte les respostes totals.

12.2.3. Fargar

FARGAR	PARAULA CONEGUDA	PARAULA DESCONEGUDA
15-35	21	9
35-50	38	10
50-75	20	2
Total	79	21

Conclusió:

En els tres grups d'edat representats en la gràfica i en la taula és pot veure clarament que el nombre de persones que saben el significat d'aquest mot és molt elevat.

Així, en les tres franges d'edat domina el coneixement d'aquesta paraula. Això significa que tot i que "fargar" és una de les paraules més específiques de la parla pallaresa continua sent utilitzada avui en dia tant per gent jove com per gent gran.

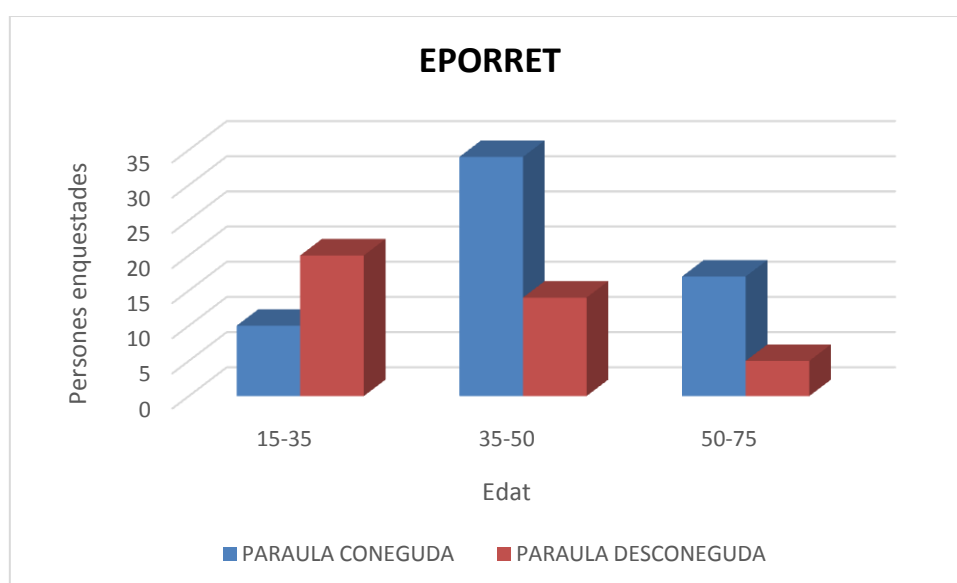
El fet de que es mantingui una paraula com aquesta afavoreix el manteniment del dialecte en un grau determinat. En aquest manteniment els joves hi tenen un paper clau ja que són ells els que hauran de transmetre aquest vocabulari en la generació posterior.

En definitiva, el resultat donat en el primer grup indica que el joves encara tenen un cert interès en mantenir la seva parla: el pallarès.

12.2.4. Esporret

ESPORRET	PARAULA CONEGUDA	PARAULA DESCONEGUDA
15-35	10	20
35-50	34	14
50-75	17	5
Total	61	39

Conclusió:

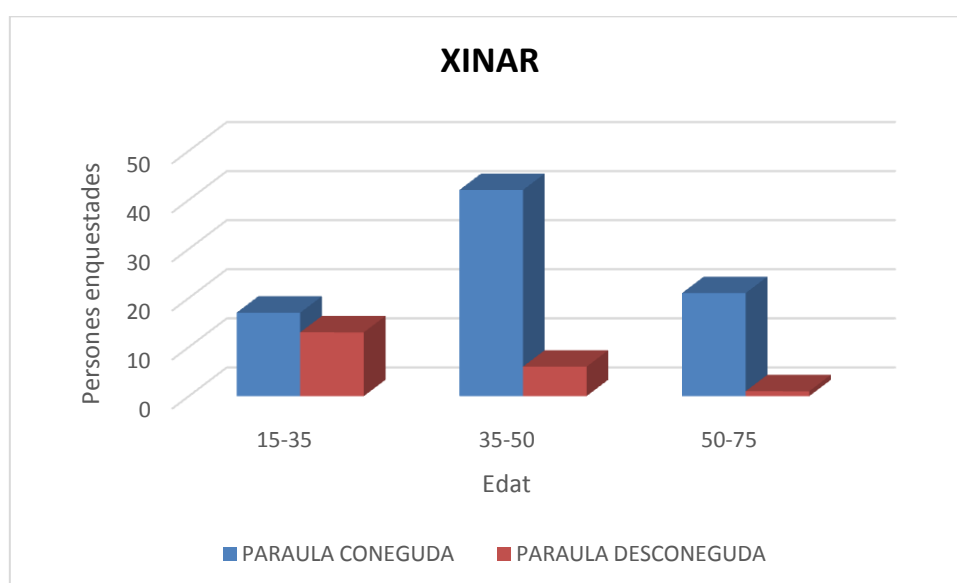
El grup de 15 a 35 anys ha realitzat un major nombre d'errors que d'encerts. Exactament, el nombre de respostes errònies és el doble que el nombre de respostes correctes. Això ens mostra que aquesta és una paraula no gaire viva en el vocabulari actual dels individus que formen part d'aquesta franja d'edat.

En el segon grup podem observar uns resultats inversos als anteriors. Domina el nombre d'encerts per sobre del d'errors. En conseqüència, els resultats equivocs són pocs respecte el total.

En el cas de l'últim grup, el nombre d'errors es redueix a 5. Aquesta darrera xifra és força petita i per tant afirma que a partir dels 50 anys la paraula "esporret" encara s'utilitza amb freqüència.

12.2.5. Xinar

XINAR	PARAULA CONEGUDA	PARAULA DESCONEGUDA
15-35	17	13
35-50	42	6
50-75	21	1
Total	80	20

Conclusió:

En la taula de dades anterior podem observar que en les tres franges d'edat els encerts superen als errors de manera força notable.

En primer lloc, la franja de 15 a 35 anys és la que té un nombre major de respostes incorrectes però deixant de banda aquest fet el nombre de parlants compresos entre aquestes edats que utilitza aquest mot és notable.

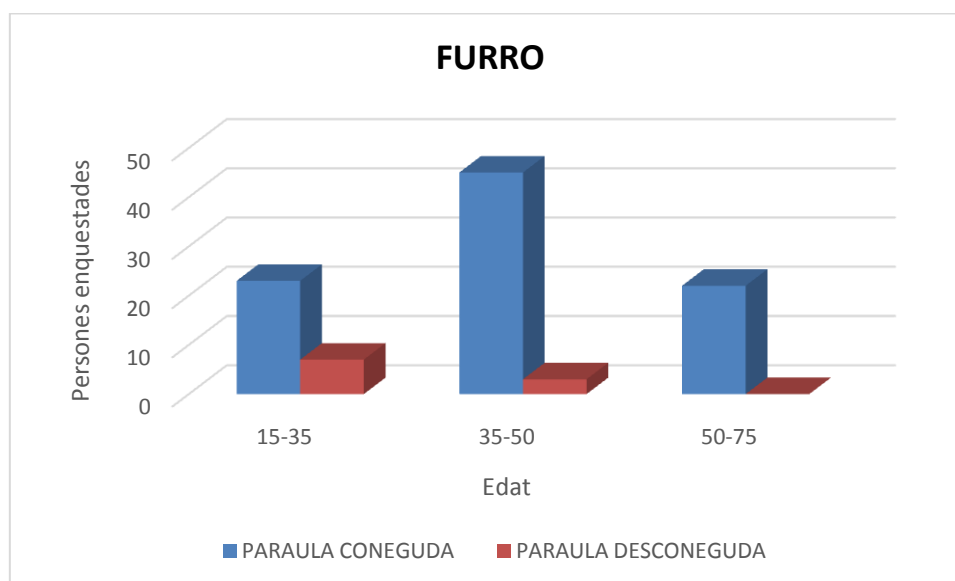
En segon lloc, en la franja de 35 a 50 anys el nombre de persones que coneixen la paraula és destacadament superior al nombre de persones que no la coneixen. Aquest resultat és d'allò més positiu ja que demostra que aquest mot se segueix utilitzant.

Per últim, la franja de 50 a 75 anys és la que conté menys respostes errònies. En conseqüència extraiem la conclusió que aquest grup és el que utilitza en un grau superior la paraula.

També podem observar com la pèrdua de coneixement d'aquesta paraula a cada franja d'edat és progressiva però no de manera excessiva.

12.2.6. Furro

FURRO	PARAULA CONEGUDA	PARAULA DESCONEGUDA
15-35	23	7
35-50	45	3
50-75	22	0
Total	90	10

Conclusió:

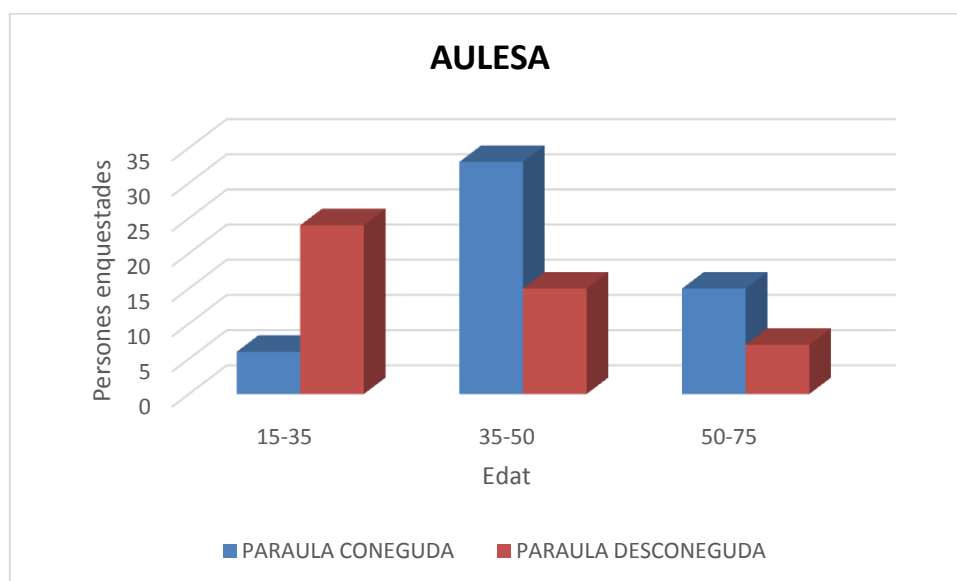
El nombre de persones que tenen coneixement de la paraula és més elevat que el nombre de persones que la desconeixen en els tres grups en que estan classificats els individus enquestats.

En els dos primers col·lectius les respostes equívokes són molt inferiors a les respostes correcte i en el tercer col·lectiu hi ha un 100% d'encerts. Aquests resultats són una bona senyal ja que significa que "furro" és una paraula que encara avui en dia està present en la vida palleasa.

També cal destacar que la generació que coneix més aquesta paraula és la formada per el grup de 50 a 75 anys.

12.2.7. Aulesa

AULESA	PARAULA CONEGUDA	PARAULA DESCONEGUDA
15-35	6	24
35-50	33	15
50-75	15	7
Total	54	46

Conclusió:

En el primer grup les persones que tenen coneixement de la paraula "aulesa" són un nombre molt reduït. Així, podem veure que la quantitat de persones que la desconeixen són més del doble que les que la coneixen.

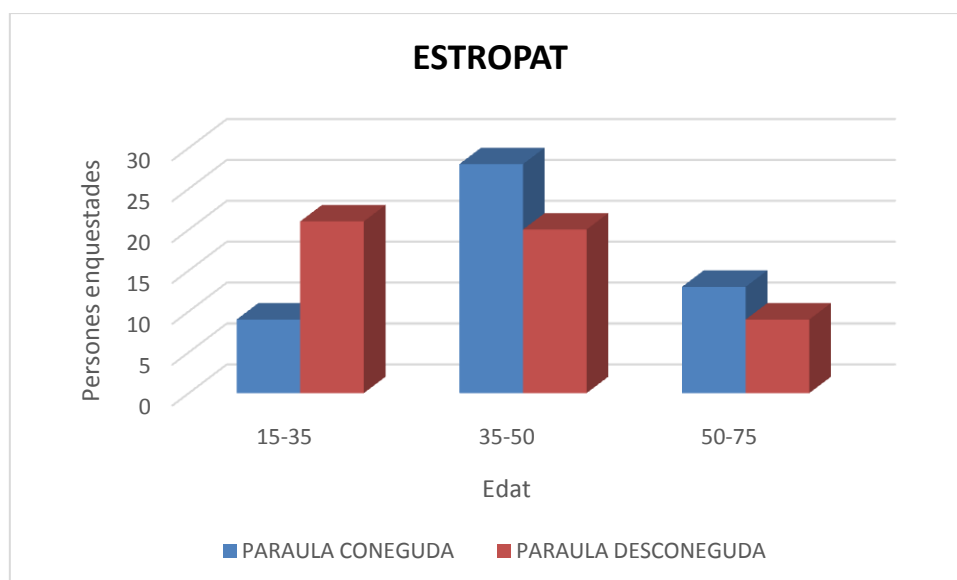
En el segon grup és dóna una situació inversa al cas anterior. Tot i això, el nombre de persones que no coneixen la paraula és força elevat i per tant una mica preocupant.

En el tercer grup la situació és la mateixa que en el segon. En aquesta gairebé una tercera part dels enquestats no coneixen el mot.

D'aquesta manera observem com cada vegada, començant des del grup que ocupa el tercer lloc en la taula, hi ha un augment de les persones que no saben el significat de la paraula.

12.2.8. Estropat

ESTROPAT	PARAULA CONEGUDA	PARAULA DESCONEGUDA
15-35	9	21
35-50	28	20
50-75	13	9
Total	50	50

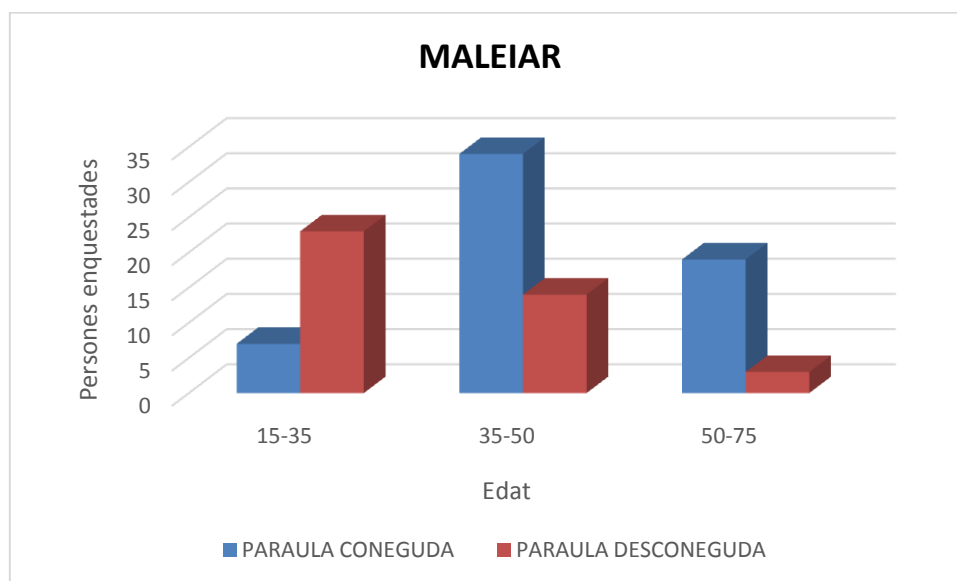
Conclusió:

En aquest cas en particular els resultats són força sorprenents. Del total de persones enquestades la meitat coneixent la paraula “estropat” i en saben el seu significat. L'altra meitat la desconeix o en posseeix un significat erroni. Aquets resultats mostren que el mot s'està perdent amb el pas del temps ja que el nombre de persones que no coneixen la paraula és major en el grup dels 35 als 50 anys que en el dels 50 als 75 o dels 15 als 35 que dels 35 als 50.

En aquest cas, ens trobem davant d'una paraula que està desapareixent del vocabulari dels pallaresos a un ritme més elevat que moltes de les que em analitzat anteriorment.

12.2.9. Maleiar

MALEIAR	PARAULA CONEGUDA	PARAULA DESCONEGUDA
15-35	7	23
35-50	34	14
50-75	19	3
Total	60	40

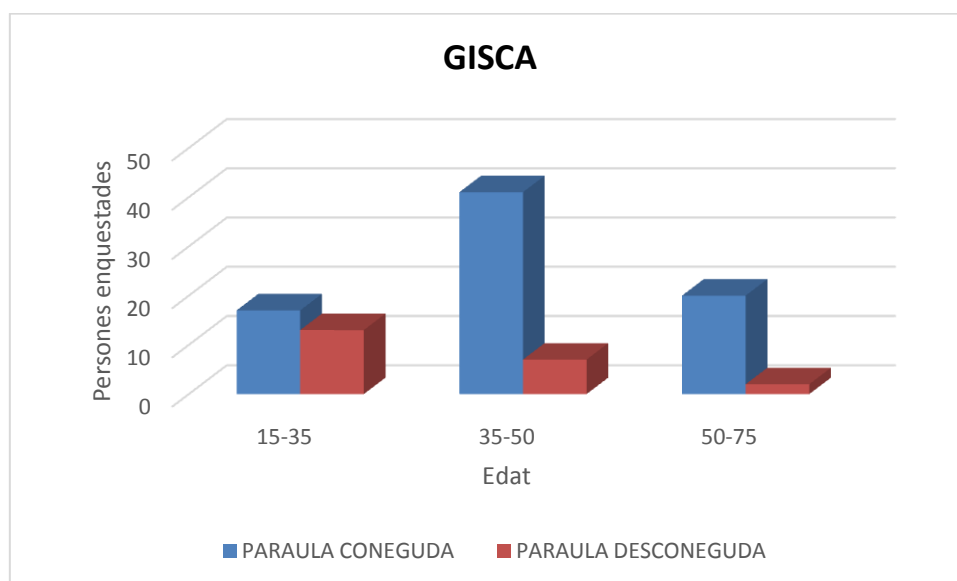
Conclusió:

Com podem observar en la gràfica i en la taula anteriors el nombre de persones que han afirmat que coneixent la paraula és una mica més de la meitat. Tot i així, cal mencionar que el nombre de persones que neguen conèixer la paraula és també elevat sobretot en el grup dels més joves, en el qual només 7 persones han estat capaços de respondre correctament. Aquesta última dada és alarmant ja que ens ve a dir que aquest és un mot que en cada generació s'utilitza menys i que per tant té un risc cada vegada més alt de desaparèixer.

En definitiva, podem extreure la conclusió que el mot pallares "Maleiar" és una de les paraules menys freqüents en la parla de les persones del Pallars.

12.2.10. Gisca

GISCA	PARAULA CONEGUDA	PARAULA DESCONEGUDA
15-35	17	13
35-50	41	7
50-75	20	2
Total	78	22

Conclusió:

Els resultats extrets de l'enquesta en el cas de la paraula "gisca" no són extremadament negatius. Podem veure com la paraula s'utilitza cada vegada menys a mesura que descendim en la franja d'edats però en contraposició a aquesta observació cal mencionar que el nombre de persones que han respòs correctament és molt alt.

En els tres grups el nombre d'individus que han encertat la qüestió és destacadament superior a la quantitat d'enquestats que no l'han encertat. "Gisca" continua sent una paraula molt utilitzada entre la segona i tercera franja, és a dir, entre els adults i la gent gran. En el cas dels joves el marge d'error és una mica més amoïnant ja que augmenta considerablement respecte als dos grups restants.

12.3. Conclusió enquestes

En les conclusions extretes i els resultats obtinguts respecte el nombre d'encerts i errors de cada paraula en particular, cal tenir en compte que per una banda, el grup de joves, és a dir, el grup de 15 a 35 anys és reduït ja que la població del Pallars es caracteritza per ser una població envellida. D'altra banda, la franja de persones compreses entre els 50 i els 75 anys és igualment reduïda ja que el mitjà de difusió de l'enquesta ha estat el Facebook. Tenint en compte que aquest grup no sol utilitza les xarxes socials és normal que les persones que han donat resposta a l'enquesta siguin escasses. Tot i això, els resultats obtinguts són representatius del total de la població.

Els resultats adquirits de cadascuna de les preguntes de l'enquesta ens permeten fer-nos una idea o ser conscients del grau de pèrdua dels diferents mots del dialecte, i per tant, també del dialecte en si.

Com hem pogut comprovar en els gràfics anteriors, la pèrdua del pallarès de generació en generació és progressiva. Algunes paraules estan més presents que altres en el parlar actual del territori però moltes d'elles es troba en una situació de risc. La causa principal és deu al fet de que els joves són els que coneixen un nombre inferior de mots respecte a les franges d'edat restants. Això no seria un problema sinó fos perquè són ells els que han de transmetre aquets mots als seus fills i per tant els que més viva han de mantenir la parla per evitar la seva pèrdua. Si ells no utilitzen paraules característiques del dialecte pallarès, la següent generació, és a dir, els seus fills, encara n'utilitzaran menys i el mateix procés s'anirà repetint amb el pas del temps.

Tot i així, no tots els resultats obtinguts són d'allò més preocupants. Destaca el cas de la paraula “potxó” que significa “petó”. Aquesta ha estat coneguda i correctament transcrita pel 100% de les persones que han participat en aquesta enquesta. La dada anterior ens demostra que som capaços de mantenir paraules típicament pallareses en l'actualitat i que aquest és l'exemple que hem de seguir si volem aconseguir una major vitalitat de la parla i per tant la disminució de la seva desaparició.

En definitiva, les dades de l'enquesta realitzada demostren que cal una actuació ràpida si no és volen perdre determinats mots. De no ser així, la constant pèrdua d'aquest parlar tant ric continuarà existint.

13. CONCLUSIÓ

Després d'analitzar amb profunditat el dialecte a través d'aquest estudi, puc concloure que el pallarès no està desapareixent però sí que existeix una pèrdua progressiva dels mots propis del dialecte.

Les causes d'aquesta pèrdua obeeixen a una sèrie de raons d'allò més variades. Algunes d'elles afecten més que d'altres a l'empobriment d'aquesta parla tan característica del Pallars però totes hi contribueixen d'una manera o d'una altra. Aquestes han estat esmentades al llarg de tot el treball i desemboquen bàsicament en un problema generacional ja que les actuals generacions estan molt més habituades a un món cada vegada més globalitzat per el català estàndard. En conseqüència cada generació manté un nombre més petit de girs, paraules i expressions pallareses que la generació anterior.

Evidentment, cal primer fer referència als diversos factors existents que afecten en la pèrdua del dialecte. Aquets són: l'escàs recolzament dels mitjans de comunicació i el model d'educació en vers el dialecte, el despoblament del territori del Pallars, la influència del turisme, la transformació i mecanització del camp, la població envellida i la normalització del català. Cap dels elements mencionats afavoreix en cap sentit la seva parla sinó al contrari.

La realitat és que trobar una persona que actualment parli només el pallarès és molt complicat ja que el seu ús ha minvat molt. Relacionat amb l'aspecte anterior, cal dir que una de les principals dificultats que m'he trobat a l'hora de fer aquest treball és contactar amb persones que continuessin parlant el pallarès sense influències del català estàndard. Només en els pobles més petits i aïllats es va donar l'oportunitat de conversa amb elles. A través d'aquest fet, podem veure com només les persones grans de determinats indrets aïllats mantenen una parla totalment pallaresa.

Així, en les generacions més grans aquest encara és manté viu en un nivell força elevat però l'empobriment del lèxic i la poca expressivitat del la parla pallaresa és cada vegada més alarmant entre les generacions més joves. Gràcies als llibres de l'escola, als contes i als programes de televisió, la canalla del Pallars cada dia fan més petons, però menys potxons i paraules que abans semblaven insubstituïbles ara han desaparegut de la vida pallaresa.

Per altra banda també he de mencionar que en l'actualitat el sentiment pallarès encara està molt arrelat i que moltes persones estan disposades a emprendre iniciatives i a col·laborar en el que sigui necessari per tal de promoure la seva parla. Em de ser conscients, però, que la normalització de la llengua catalana està molt present en el nostre dia a dia. En conseqüència la recuperació d'un dialecte minoritari no es pot fer d'un dia per l'altre sinó que cal actuar poc a poc però amb constància i decisió. Un projecte com aquest demana un grau de dedicació molt elevat i la implicació per part de tota la població.

Entre aquestes iniciatives, destaquen especialment unes quantes. En primer lloc, la tasca de l'Associació Cambuleta és una de les més importants ja que ha empres moltes accions per lluitar contra la disminució del dialecte. Ha creat una col·lecció de contes infantils, organitzat una exposició per la divulgació del pallarès i dissenyat samarretes amb paraules pallareses, entre d'altres. En segon lloc, la introducció de mots pallaresos en els seus llibres per part dels escriptors Pep Coll i Maria Barbal també és una gran mètode per donar a conèixer el dialecte dins i fora de les fronteres del Pallars. Per últim, la creació d'una web dedicada exclusivament al coneixement del pallarès, ha afavorit molt la introducció d'aquest entre la joventut.

Així he arribat a comprendre que cal emprendre projectes o iniciatives per a la preservació del dialecte, per tal d'evitar que aquest continuï disminuint ja que els mots que formen la parla pallaresa són la manera de comunicar-se d'una cultura i per tant amb la pèrdua de cada paraula, desapareix una mica del patrimoni del Pallars.

Per últim, cal dir que aquest treball m'ha sensibilitzat a col·laborar amb aquestes iniciatives que estan treballant amb tanta dedicació en vers al manteniment del pallarès. La seva visió de la situació actual de la parla em va fer obrir els ulls i animar a seguir treballant per evitar que el dialecte segueixi disminuint. D'aquesta manera, també espero que les propostes per a la conservació del pallarès que he realitzat en aquest treball és puguin aplicar en un futur a les escoles del Pallars per tal de contribuir en la recuperació de la parla ja que considero que el pallarès és un llegat cultural antic i molt ric que cal preservar, valorar i recordar en el futur.

La Pobla de Segur, desembre del 2.014

14. BIBLIOGRAFIA

Llibres

ABELLA, Jordi; BANERIA, Manel. *Collegats*. Edita: Gasineu edicions, 1992. ISBN 84-88294-04-2

BERNADÓ, Jordi; CASTILLÓ, Arcadi; LÓPEZ, Francesc; MALUQUER, Salvador; MATEU, Xavier; PLANS, Antoni; VIVES, Carles. *El Pallars Jussà. Estructura socio-econòmica i territorial del Pallars Jussà i de l'Alta Ribagorça*. Barcelona: Caixa d'estalvis de Catalunya, 1981. ISBN 84-500-4962-8

CASTILLÓ, Arcadi; PLADEVALL, Antoni; PÀGES, Montserrat. *Gran Geografia comarcal de Catalunya. El Pallars, la Ribagorça i la Llitera*. Edició: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1984.

COLL, Pep. *El parlar del Pallars*. Barcelona: Empúries, 1991. ISBN 84-7596-278-5

FEBRER, Víctor; BRINGUÉ, Laura. *Vallferrera. Lo parlar i molt més*. Àreu: 2007.

GASIA, Joan. *Una conversa inesperada*. Rialp: 2012. ISBN 978-84-616-0150-9

LLUÍS, Joan. *Històries i llegendes del Pallars*. Barcelona: Selecta-Catalònia, 1988. ISBN 84-7667-033-8

PLADEVALL, Antoni. *Catalunya Romànica*. Edició: Enciclopèdia Catalana, 1993.

RAMONEDA, Rosa; ANGLADA, Rosa M.; FO, Elena; GELATS, Assumpta; ISUS, Ester; JOVÉ, Carme; MESTRE, Anna; MUR, Pilar; ORTEU, Gemma. *Aïna. Vocabulari temàtic el dialecte pallarès*. Edició: Grup d'Estudis de Llengua i Literatura Ponent i del Pirineu, 2007. ISBN 978-84-611-6843-9

Bibliografia digital

Arxiu Comarcal del Pallars Jussà

<http://cultura.gencat.cat/arxius/acpj>

Consell comarcal del Pallars Sobirà

<http://www.pallarssobira.cat>

Gran Enciclopèdia Catalana

<http://www.enciclopedia.cat>

Idescat: base de dades estadístiques de Catalunya

www.idescat.cat

Institut d'Estudis Catalans

<http://www.iecat.net>

Memòria digital de Catalunya

<http://mdc1.cbuc.cat/>

Portal oficial de la comarca del Pallars Sobirà

<http://www.pallarssobira.info>

Viquipèdia

<http://ca.wikipedia.org/wiki/>

15. ANNEX

15.1. Les meves primeres 250 paraules pallareses

Introducció

La creació d'aquest diccionari va sorgir amb la idea de crear un mitjà bàsic d'aprenentatge del dialecte pallarès.

L'objectiu és aconseguir que tant nens com adults vagin descobrint i adquirint mots pallaresos. D'aquesta manera podran conèixer un parlar d'allò més ric i formaran una primera base del dialecte. Les paraules que apareixen en el següent diccionari són un recull d'aquells mots que hom pot utilitzar en el dia a dia, paraules que poden sorgir en una conversa qualsevol.

Per últim, cal dir que aquesta és un recull de paraules tant del Pallars Jussà com del Sobirà que he realitzat amb la ajuda de les persones dels pobles de les dues comarques i d'alguns llibres especialitzats en el pallarès.

A

ABIDRIAR: Albirar, veure una cosa des de lluny.

ANTOSTA, AMBÀ: Paret interior de totxos de cantell que separa compartiments. Envà.

APARIAR: Arreglar, ordenar.

APEGAR: (una malaltia) encomanar.

APOTXONAR: Petonejar.

ARTICULAR: Tractar o parlar d'alguna cosa molt animadament.

ASTORET: Certa au de rapinya.

ATALEAR: Vigilar, adonar-se d'una cosa.

ATAPIR: Pressionar.

ATARTERAR: Amuntegar. Parlar sense sentit.

ATÉNYER: Agafar una cosa.

ATRAPAR: Agafar.

AUBAC: Obac.

B

BANA: Banyà.

BARÇA, BARCER: Esbarzer.

BRENA: Menjar que s'emporta al defora el pastor, llaurador, etc.

BRES: Bressol.

BROSSAT: Mató.

BULIAC: Muricec.

BURRUFÀ, BURRUFÈAR: Fer mal temps de vent i neu.

C

CA!: No, adverbí de negació.

CABANERA: Camí destinat als ramats transhumants.

CALLASTROT: Xicot, adolescent.

CAMPAR: Viure, continuar vivint.

CANALLA, CANALLETA, CANALLONA: Nens i nenes petits.

CAP, PAS: Adverbí de negació.

CAPACÍ: Cap aquí.

CARALLADA: Cosa sense importància.

CARALLEAR: Fer ruqueries.

CARALLOT: Babau, forassenyat.

CARAMANYOLA: Fiambrera.

CARCAMAL: Persona sense gambals.

CARNÚS: Subjecte dolent o porc.

CARXOT: Bufetada, detallada.

CASTANYOT: Bufetada enèrgica.

CLATELLOT: Patac al clatell.

CLOP: Arbre xop i bolet que s'hi fa a la soca.

CORDER: Cria de l'ovella, xai.

CORRONS: Lloms.

CRAMULL: Munt d'alguna cosa.

CARAMULLAR: Omplir una mesura més amunt del nivell.

CREMALLS: Cadena de malles grosses, on penja l'olla damunt del foc.

CRIBA, CRIBELL: Porgador.

D

DALLONSES: Expressió vaga i imprecisa, ho vol dir tot ... i res.

DESCURT: Despultat.

DESESPERO: Esglai.

DESNÚS: Despultat.

DEU HORES: Mossec a les 10h.

E

EH?: Oi?

EIXERUBIT: Eixerit.

EIXIR: Sortir.

EMPRAR: Manllevar.

ENCANTRA: Àmfora gran de terrissa, dipòsit d'oli.

ENTORTOLLIGAR: Cargolar o doblegar.

ESBELLEC, ESBELLEGAR: Estrip, estripar.

ESBOCINAR: Trossejar certes coses.

ESBramec: Crit de certes bèsties.

ESCALIVAR: Coure al caliu.

ESCAMPA: Escombra.

ESCAUFAPANXES: Llar de foc.

ESCOLRRIT: Descolorit.

ESMOLLS: Instrument per agafar les brasses del foc.

ESPARRACAR: Estripar, fer trossos d'alguna cosa.

ESPETEC: Soroll sec.

ESPETEGAR: Fer sorolls secs, sobtats i freqüents, com el boix fa al foc.

ESPITRALLAT: Descordat dels cordons de la camisa de manera que ensenya el pit.

ESPORGAR: Remoure un arbre perquè caigui el fruit. Podar.

ESPORRET: El que camina decidit o sense fardell ni impediments.

ESPULTIR: Estavellar.

ESTACAR: Fermar el bestiar, mules, ... al ficoç d'una paret, a un arbre.

ESTALONAR: Xafar el taló del qui va al davant.

ESTAVELLAR: Obrir les tavelles seques per treure'n els fesols. Fer trossos, destruir.

F

FARCIR, FARCIT: Omplir d'alguna cosa.

FARGAR-SE: Vestir-se bé, posant-se una camisa ben bé dins els pantalons.

FART/A: Tip.

FATO/A: Babau.

FER: Salvatge.

FIOMBRERA: Carmanyola.

FLEUMA: Persona de poc esperit.

FOTRE: És el parent groller de fer i fumbre.

FUMBRE: Fotre però més delicat.

FURRO/RA: Esquerp.

FURUGAR: Buscar, rebuscar, escorcollar.

G

GABINET: Ganivet (és considera incorrecte, àdhuc en la parla col·loquial).

GAIATÓ: Mangala o bastó de ganxo.

GALAPAT: Granota. Els dos ferros de la llar de foc per recolzar la llenya que crema.

GAMBADA: Passa llarga.

GANYOTA: Gest de burla o d'insatisfacció amb la cara.

GARBA: Feix de blat, segat i lligat.

GARRÓ: Part baixa de la porta d'un animal. Turmell d'una persona.

GATA MOIXA: Persona hipòcrita o fingida.

GIBRELL: Recipient de terrissa o metall que a l'aigüera serveix per rentar plats.

GIBRELLA: Orinal.

GLOP: Petita quantitat de líquid, el que cap a la boca.

GOIAT: Jove.

GOLAFRA: Gormanda.

GOT (O TANCADA): Gens ni mica.

GOTA: Gens ni mica.

GOTELLADA: Ruixim, pluja poc copiosa i de poca durada.

GRANAR: Escombrar.

GRANERA: Escombra.

GUERXO: Que no hi veu d'un ull.

H

HAURE: Haver, tenir.

I

INDRET: Sector, lloc.

J

JAÏLLA: Manera de dormir, jeia.

JAIO: Vell.

JIPÓ: Peça de roba.

JUPA: Certa peça de vestir.

L

LEGO: Aviat.

LO: Article masculí característic.

LLANGARDAIX, LLANGARDAIXINA: Sargantana.

LLANGOST, A: Llagosta.

LLARD: Greix procedent del porc que s'utilitza a la cuina.

LLAUPIR: Bordar el gos o cridar.

LLENTILLA: Llentia, llegum.

LLONSA: Porció de carn per a l'àpat.

LLOQUER: Lloc on s'apolleren les gallines.

LLORD: Brut, de mal caràcter.

LLOSAT: Teulat.

LLUMENER: Llum d'oli, gresol.

M

MAGRA: Tros de pernil amb poc greix.

MAGRE/A: Sec, prim.

MALMETRE: Fer malbé.

MAMELLÓ: Porquet de llet.

MANADA: El que cap a la mà.

MANDARRO/A: Dolent.

MANDONGO/MANDONGUERA: Tota la feina de sacrificar, netejar, desossar, picar, farcir, salar, i bullir el porc. La dona que n'és especialista.

MANGALA: Bastó de ganxo.

MANXIULA: Ventositat, no espectacularment sonora.

MARRÀ: Corder mascle. Persona dolenta i tossuda.

MASTEGA-TATXES: Persona que menja a poc a poc.

MASTEGOT: Bufetada.

MATXO: Mascle de la mula.

MATXUCAR: Blegar i arrugar algun paper, barret, vestit,...

MEDALLER/A: Persona complimentosa en excés o que vanta desproporcionadament petits detalls.

METDIADA: Migdiada.

MEULAR: Miolar els gats.

MIRVA: Quart minvant de la lluna.

MOGLE: Motlle, forma.

MOLLA: Gens ni mica.

MÓN: Adverbi de quantitat.

MONEAR: Comportar-se poc seriosament. Fer alguna cosa sense seny.

MORMA: Bufetada.

MORRANDÓS/A: Antipàtic.

MOSSADA, MOSSEC: Petita menjada.

MOSSO, MOSSA: Xicot. Treballador llogat a casa d'un pagès.

MOST, MOSTA: Un grapadet, el que cap a la mà.

MOSTATXO: Bigoti.

MOTXO/A: Corder o ovella sense banyes. Xato. Trist o morrut. Sorprès, avergonyit.

MUNTERA, MUNTÓ, MUNTER: Munt.

N

NAFRA: Ferida, generalment les dels animals, causades pel frec del bast, etc.

NATRES, NATROS: Nosaltres.

NÉMONE, NÉMONI: Anem-nos-en, o anem-nos-en-hi (forma del verb anar-se'n, amb la típica morfologia dels pronoms.

NENET, NENETA: Nen petit.

NUAR-SE: Ofegar-se. Es pronuncia nuà's.

NYENYO: Bony, contusió d'un cop o d'una caiguda rebuda generalment al cap.

O

OI?: Què va?

ORC, ORCA: Brut. Antipàtic.

P

PADRÍ VELL: Padrí diferent del de baptisme.

PALLATERO: Eixerit, espavilat.

PANER, PANERA: Cistell de dues nanses.

PANTANO: Embassament, tancat. Crit despectiu a una bèstia.

PANTINGANA: Espècie de llagosta, de color verd, i molt panxuda.

PARÈIXER: Semblar.

PATANADA, PATANOT: Excrement de bou o vaca.

PATUT: Home de caminar poc escaient o graciós.

PÀUPETS (a pàlpets): Adv. A les palpentes.

PAUPÍS: Palpís, plat exquisit.

PELMUDAR: Canviar el pèl.

PEPEAR: Desvariejar.

PERRERO, PERRERA: Dolent, entremaliat.

PIAR: Cordar les espadenyas.

PICASSA: Espècie de destral.

PLAER: (a plaer, a plaeret) a poc a poc.

PLAPA, PLAP: Petit espai.

PLEGAR: Collir.

POPA: Mamella.

PORC FER: Senglar.

POTXÓ: Petó.

PRAQUÍ, PRALLÀ, PRAMUNT, PRAVALL: Per aquí, per allà ...

PROBUÏR: Fer provisions.

PRUENT: Gana intensa, apetit.

PULÇA: Puça.

Q

QUARTO: Habitació, dormitori. Quartos són diners.

QUIXAL: Queixal.

R

RAMBLATGE: Reny.

REBOTAR: Fracassar, no arribar a terme.

REFUNFUNYAR: Rondinar.

REGUDIR: Rebotar, saltar, sortir disparat.

ROGLE: Cercle.

ROMER: Romaní.

ROMPRE: Desgastar alguna cosa amb l'ús.

RONDAR: Donar tombs o passejar.

ROQUET: Corder que té llana arrissada.

ROURERA: Bosc de roures.

RUIGAR: Rossegar.

RUIGÓ DE PA: Rosegó de pa.

RUIXELL: Gotellada, de poca durada i intensitat.

S

SACUDIR: Sacsejar. Treure's de damunt.

SAGALL, SAGALLA: Boc o cabra.

SAMFOINA: Harmònica.

SANGARDAIX, SANGARDAIXINA: Llangardaix.

SARPAT, SARPADA: El que cap a la mà, almosta. Cop de mà.

SARRÓ: Motxilla.

SECAR: Buscar, cercar.

SIBOC: Badoc.

SIGOTADA: Bufetada.

SOMER, SOMERA: Ruc de càrrega.

SOROLLAR: Moure's.

SUCURRUM: Olor de cremat, socarrim.

T

TALL: Manera, mode.

TAMPANADA: Cop.

TANOCA: Beneit.

TARTERAR: Parlar llargament sense seny ni lògica.

TENEDOR: Forquilla.

TIBERI: Menjar o àpat abundant i alegre.

TIMÓ, TIMONETS: Romaní.

TOCASÒN: Encantat.

TOMATA: Tomàquet.

TÒTIL: Boig, encantat.

TRIBANES: Carinyosament es diu al noi o noia mogudets.

TRINCOLA: Campaneta. Trincoles, fig. Toca-campanes, però carinyosament.

TRINXERAIRE: Mal vestit o mal fargat.

TRISCAR: Caminar lleuger.

TROS: Camp. No vinya, ni prat, etc.

U

UII: Exclamació.

V

VATRES, VATROS: Vosaltres.

VIDRIOL: Serp petita i verinosa.

VOLANDRETA, VOLANDRINA: Oreneta (cas típic de contagi entre els mots volar, oreneta i <<golondrina>>.)

VOLATAM: Aviram.

X

XALEC: Armilla.

XAU, XAUET DE VI: Trago de vi. Mesura de vi equivalent a un got.

XAUAR: Veure vi.

XIBARRA: Paparra.

XIC: Nen. Adj., petit.

XICRA: Tassetta per a la xocolata.

XIM-XIM: Pluja menuda.

XINAR: Estirar el cabell.

XINGALL: Drap vell, per al drapaire.

XINO-XANO: A poc a poc.

XIQUIRRÍ, XIQUIRRINA: Petitó.

XIROI, XIROIA: Alegre.

XITON!: Silenci!

XOLÍS: Embotit casolà, adobat, curat i assecat amb fórmula pròpia de cada mestressa o mandonguera.

XOLLAR: Esquilar.

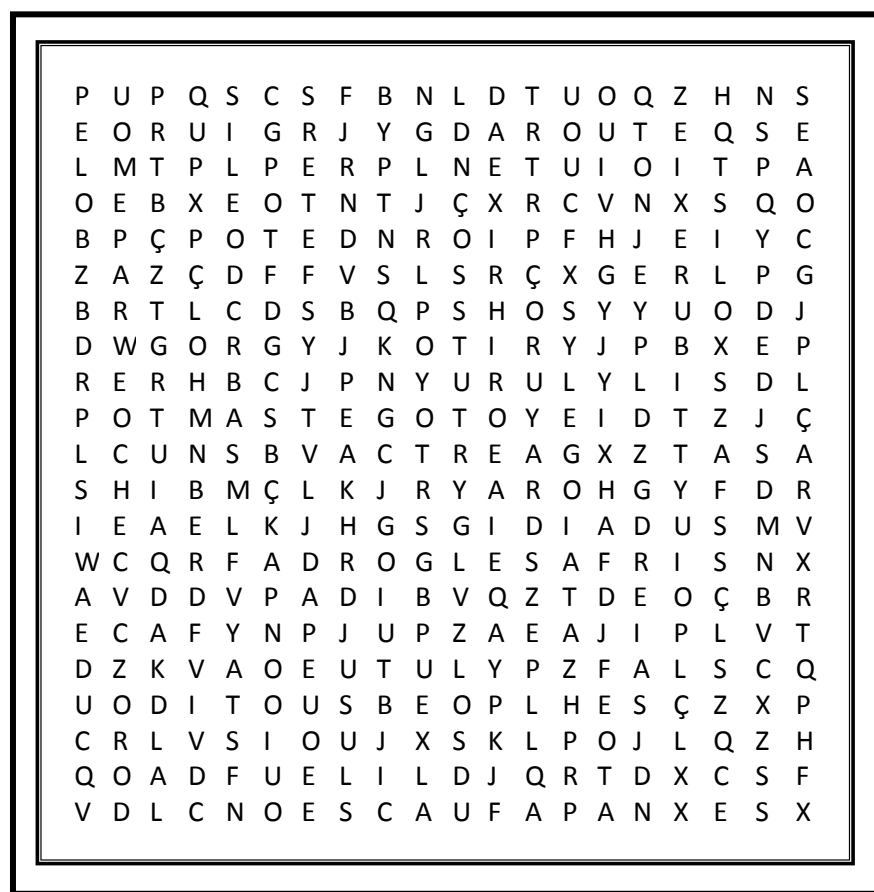
XOLLADOR: Esquilador.

XUT: Au nocturna. Vagina de les dones.

15.2. Passatemps pallaresos

15.2.1. Activitats

1. Busca 9 paraules pallareses dins la sopa de lletres.

· POTXÓ (petó)

· XOLÍS (embotit del porc)

· MASTEGOT (bufetada)

· ROI (roig)

· ESCAUFAPANXES (llar de foc)

· EIXERUBIT (eixerit)

· VOLIANA (papallona)

· GOIAT (jove)

· ROGLE (rotllana)

2. Ordena correctament les lletres per trobar 5 aliments.

M U T F R A

→

_____

Patata

Y P N Ó R I

→

_____

Tipus de pruna

L A R E L V A

→

_____

Pèsol

A F A R G

→

_____

Maduixa silvestre

R T O R A G A

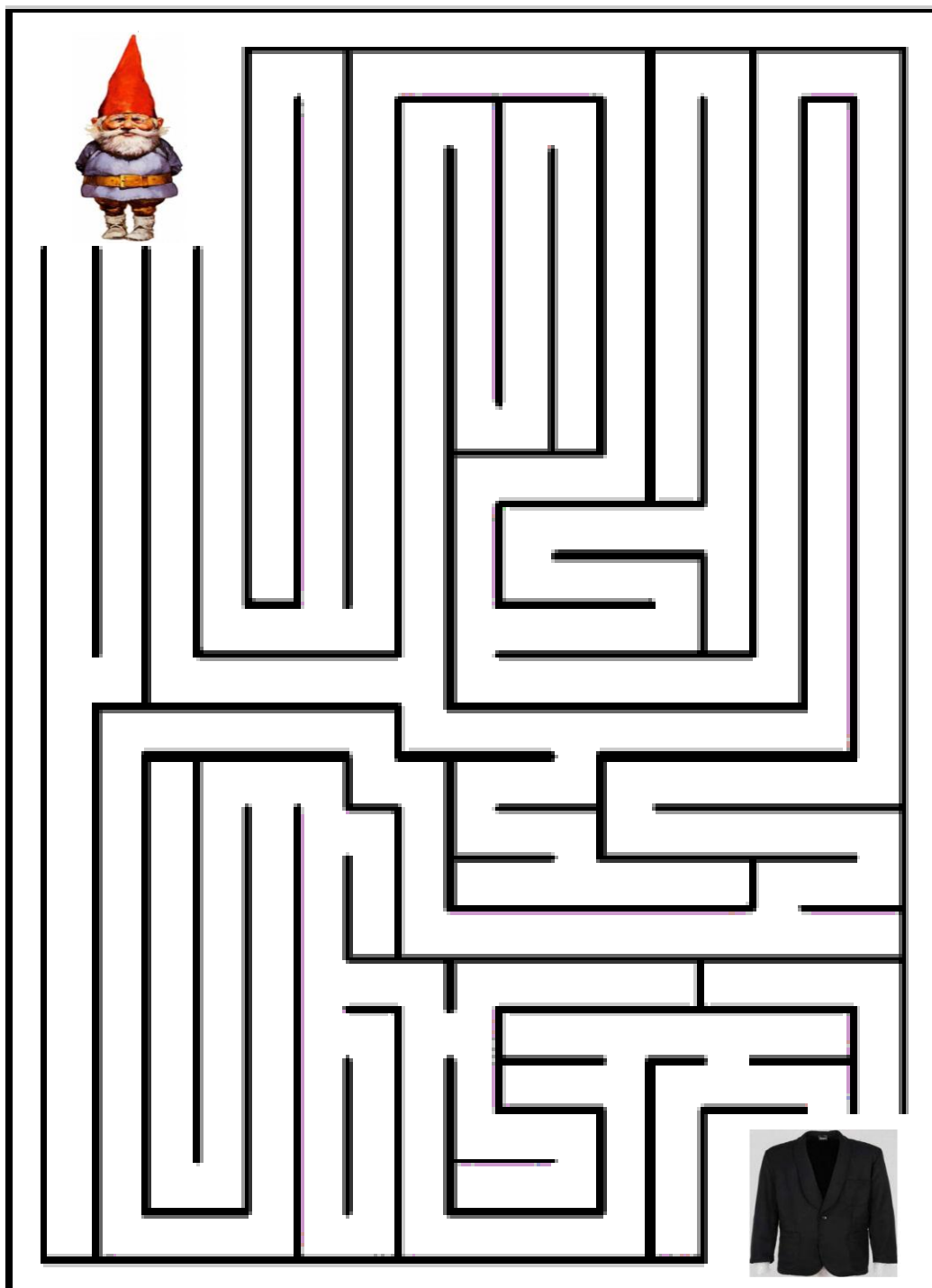
→

_____

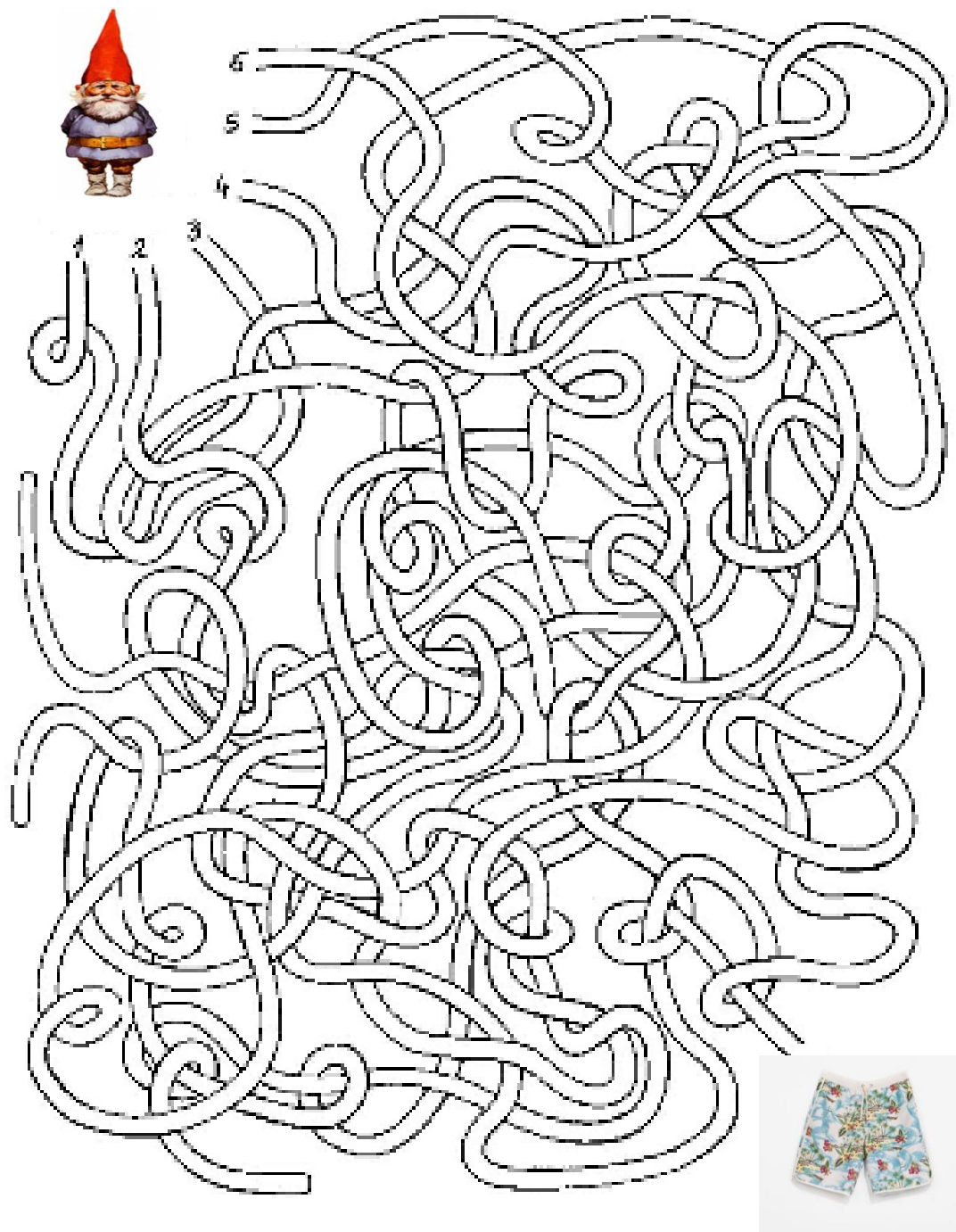
Pastanaga

3. Completa els laberints per ajudar al minairó.

a) Ajuda al minairó a recuperar el seu **GEC**.

b) Ajuda al minairó a recuperar el seu banyador **RAMEIAT**.

4. Relaciona cada frase feta amb el seu significat.

1. A bodes em conviden!

a) Exclamació emprada per indicar que hom ha fet tard, que ja no hi ha res a fer.

2. Ferra'm el gat!

b) Exclamació de protesta o d'admiració davant d'una notícia inesperada o exagerada.

3. Fes-li un nus a la cua!

c) Expressió que indica pressa, impaciència.

4. Mai tant!

d) Vol dir que una cosa ja es pot donar per perduda.

5. Quan ere mort lo Paqual li portaren l'orinal!

e) Expressió emprada quan hom accepta de grat una invitació.

6. És tar i vol ploure!

f) Vés-te'n al diable! No ho faré pas, això!

5. Escriu cada mot pallarès en català amb l'ajuda del diccionari.

- FIOMBRERA →
- FURRO →
- GRANAR →
- LEGO →
- LLENTILLA →
- DESCURT →
- ENSUMAR →
- ESBELLEC →
- EIXIR →
- ESCOLRRIT →
- ATRAPAR →
- AUBAC →
- BARÇA →
- BRESS →
- BULIAC →
- INDRET →

6. Completa cada frase amb la paraula indicada.

CASI – GOTA – APARIAR – BARÇA – BURRUFEAR – JAÏLLA

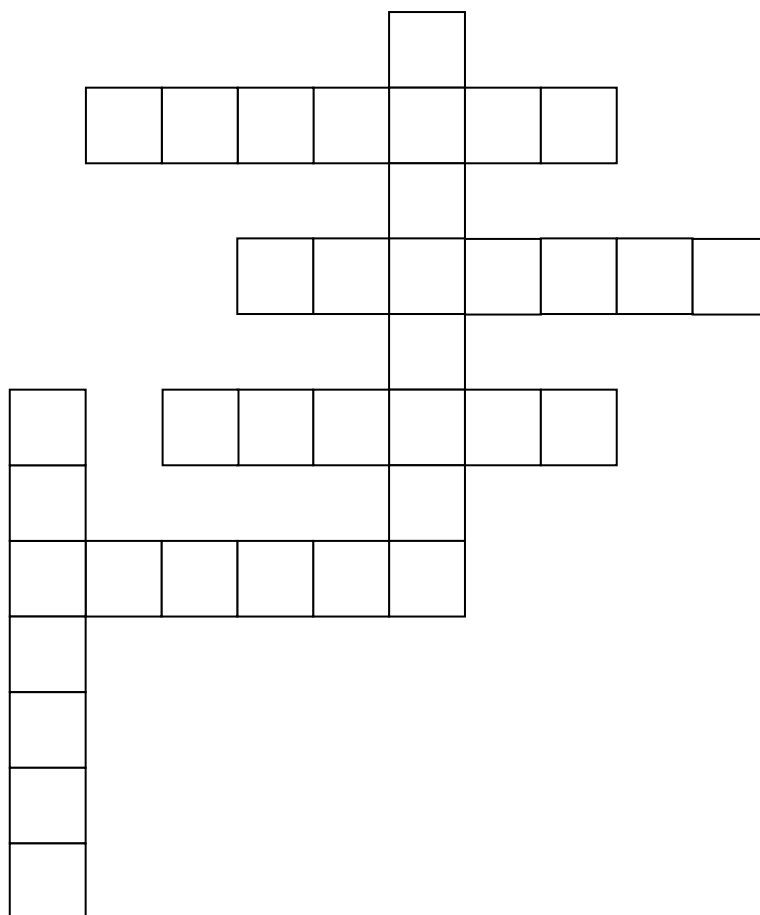
ESCURAR – GANYOTA – LO – LEGO – ESBELLEGAR

1. Els pares d'en Roc van castigar-lo perquè havia fet una al seu germà petit.
2. Anirem a buscar bolets .
3. En Pere es va la samarreta amb una .
4. Després de dinar va els plats.
5. La Maria va l'habitació abans d'anar a dormir.
6. Dimarts passat va tant que no van sortir al carrer.
7. Sembla un dia d'estiu, no fa de fred.
8. Tonet té molt mala .

7. Col·loca els sinònims en pallarès de les següents paraules a les caselles.

- 1. CONILL PETIT
- 2. TEULAT
- 3. PASSA LLARGA

- 4. GORMANT
- 5. BUSCAR
- 6. BUFETADA

8. Escriu el nom pallarès de cada dibuix correctament.

_____

_____

_____

_____

_____

9. Uneix amb fletxes els sinònims.

1. Agaliu	a) Petonejar
2. Espultir	b) Agafar una cosa
3. Farcir	c) Esperança
4. Apotxonar	d) Mató
5. Brossat	e) Cap aquí
6. Atényer	f) Fer ruqueries
7. Esbellegar	g) Crosta de pa
8. Carallear	h) Estavellar
9. Crost	i) Estripar
10. Capací	j) Omplir alguna cosa
11. Fargar-se	k) Tip
12. Furro	l) Salvatge
13. Fart	m) Orinal
14. Fer	n) Vell
15. Gibrella	o) Esquerp
16. Mastega-tatxes	p) Persona de poc esperit
17. Jaio	q) Bordar el gos o cridar
18. Fleuma	r) El que cap a la mà
19. Llaupir	s) Persona que menja poc a poc
20. Manada	t) Vestir-se bé, posar-se la camisa per dins els pantalons

10. Busca la paraula intrusa. Substitueix la paraula intrusa per el seu sinònim en pallarès.

a) VOLIANA – ASTORET – BULIAC – CORDER – GRANOTA – LLANGARDAIX – MATXO – XUT

• _____

b) GARROTA – TAVELLA – FRAGA – XOLÍS – MATÓ – TRUMFA – PÈSOL – ARVELLA

• _____

c) ATÉNYER – AMUNTEGAR – ATRAPAR – FER – ARTICULAR – APARIAR – APEGAR – ATALEAR

• _____

d) CARALLEAR – CAMPAR – FARCIR – DOBLEGAR – ENSUMAR – EIXIR – ESCALIVAR – ESPULTIR

• _____

e) ESCAMPA – GARBA – GIBRELLA – GABINET – GAIATÓ – LLOSAT – CARMANYOLA - GLOP

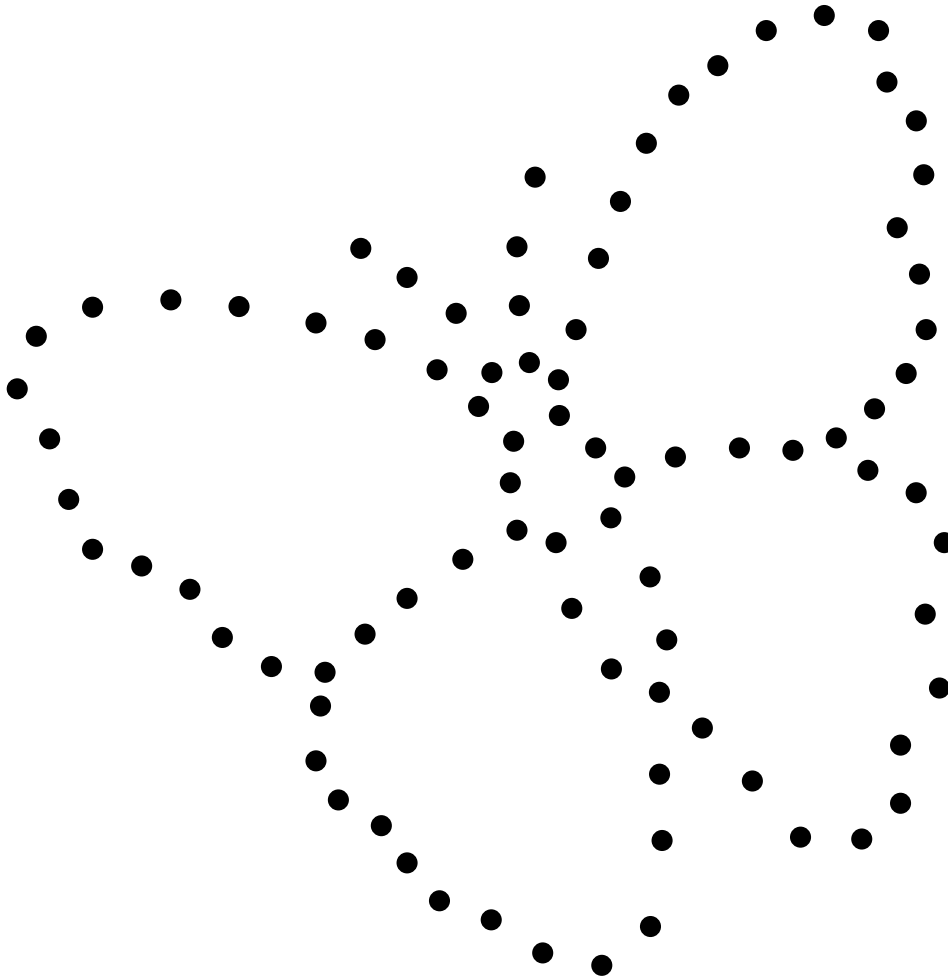
• _____

f) CALLASTROT – MATXUCAR – GOIAT – LLOQUER – LLAUPIR – ESPETEC – DESCOLORIT – FART

• _____

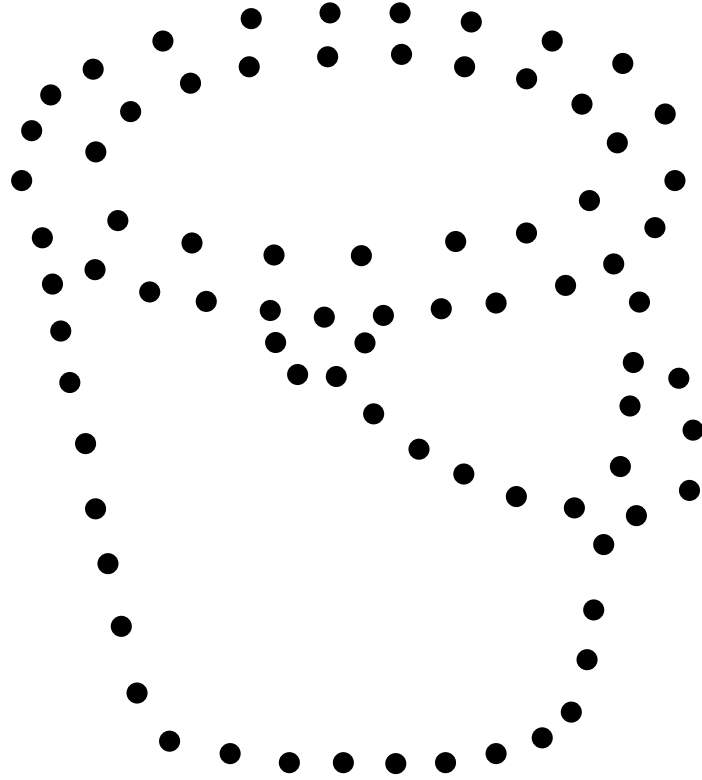
11. Relaciona els punts i completa la paraula.

a)

_____ O _____ I _____ N _____

b)

  F   R   A   A

12. Completa les següents frases amb les locucions indicades.

AMB BARRES ALTES – A TOT DRAP – A PLAERET – PER UN PÈL DE CONILL
NI MICA NI MOLLA – TOT GAT I FURA – PIGA DE L'ESQUENA

CATALÀ

PALLARÈS

1. Sempre camina molt a poc a poc.

Sempre camina molt

2. Ja hi pots anar ja, que et rebran de mala manera.

Ja hi pots anar ja, que et rebran

3. Va caure i es va trencar la columna vertebral.

Va caure i es va trencar la

4. Aquell dia anava a votar tothom.

Aquell dia anava a votar

5. Aquell cotxe conduïa amb molta velocitat.

Aquell cotxe conduïa

6. No li'n donaré gens ni mica de pa.

No li'n donaré

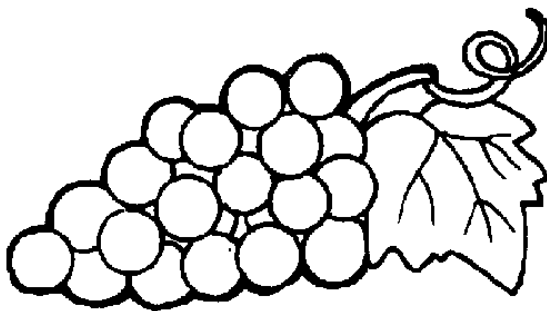
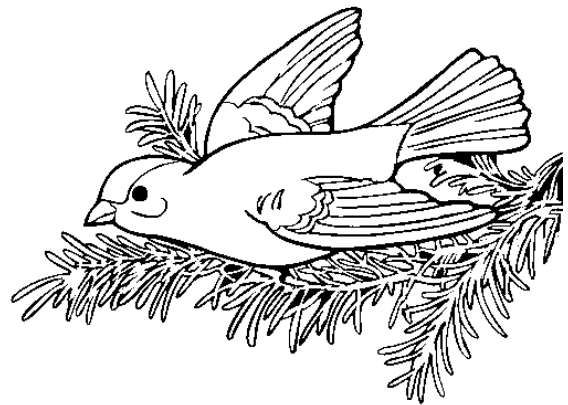
de pa.

7. Per una mica, que no l'encerto

que no l'encerto.

13. Pinta:

- Les sabates de color roi.
- Les ales i la cua de l' orandeta de color negre estalzí.
- Cada babó de raïm de color verd.
- El xut de color marró.

14. Resol les endevinalles.

1. Sóc un animal curiós,
com més madur em vaig fent
més verd sóc.

- _____

2. Sempre vaig amb una manta
de pura llana blanca,
faci fred o bé calor,
arribada l'ocasió em prenen la manta
per fer-ne mantes pel meu pastor.

- _____

3. De petita duia una gran cua,
de gran vaig quedar escuat,
a les nits si fa bona lluna,
li canto tot fent rac, rac.

- _____

15. Troba en aquest dibuix:

- Dues volianes
- Un minairó
- Un catxapó
- Dues marietes de color roi
- Un moixó
- Una escampa
- Una garrota

16. Encercla la paraula intrusa i substitueix-la per el seu sinònim en català.

a) OBAC – BANYA – BRESSOL – ARREGLAR – ENCANTRA – XICOT – ESCOMBRA
- ESGLAI

• _____

b) EIXERIT – PORGADOR – ESPERANÇA – DESESPERO – SORTIR –
MANLLEVAR – SOROLL - TIP

• _____

c) JOVE – GRANOTA – CARMANYOLA – GORMANDA – GATA – ESCAMPAR –
OMPLIR – LLOC

• _____

d) GABINET – ESQUERP – SARGANTANA – SECTOR – LLENTIA – SEC –
BUFETADA - LLUM

• _____

e) VENT – TEULAT – DOLENT – LLAUPIR – VIURE – GAIREBÉ – PATAC – NEN

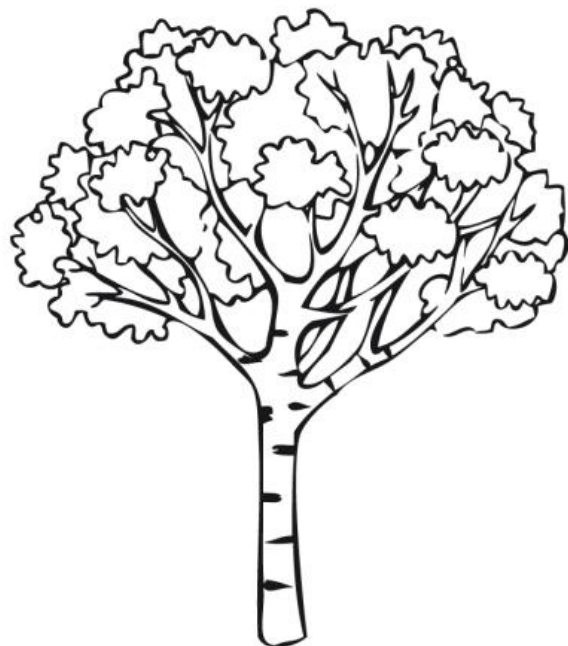
• _____

f) AGAFAR – CAMPAR – OMLIR – REMOURE – SALVATGE – DESCOLORIT –
BASTÓ – GEST

• _____

17. Dibuixa:

- BORRUSCALLS de neu (volves)
- Un BULIAC a la branca de l'arbre (muricec)
- Un LLUMER al costat de l'arbre (llum d'oli)
- El LLOSAT de la casa (teulat)
- Un CALLASTROT (xicot)

18. Situa en el següent mapa el Pallars Jussà i el Pallars Sobirà. Pinta les dos comarques de color roig.

19. Localitza en cada frase les paraules pallareses.

- a)** El meu cosí és un callastrot molt eixerubí, sempre té molt bones idees.

- b)** La Maria estava molt contenta perquè la seva filla havia escampat la cuina i escurat els plats sense que ella li digués res.

- c)** La Núria està farta de les ganyotes del seu germà petit. Ella sempre diu que carallejar és la seva especialitat.

- d)** Va fargar-se la camisa abans de sortir de casa per anar ben estropat.

- e)** Va fer una gambada per no entrepussar amb un galapat.

- f)** Estava furugant un gabinet a la motxilla quan va sentir el llaupir d'un gos.

- g)** El Pep va esparracar un casigall escolrit.

20. Ordena la frase desfeta.

COLOR ABIDRIAR ASTORET ROI VAIG DE UN

• _____

NOI AFATXAT EL PERQUÈ FART ESTAVA FET CAMINAR DE MOLT S'HAVIA

• _____

EM TÒRÇER DESPRÉS FER CAMBULETA DE TARDA CLAVILLER ANGUELLA
VAIG UNA EL

• _____

ESFURRIAR SENTIR CATXAPÓ UN ES VA EN ESPETEC EL

• _____

QUEDAR ESTANTIROT UN VA BARCER EL DARRERA UNES AL COM BANES
VEURE ES

• _____

L'HORT GOIAT VA TRUMFES A PLANTAR DEL AVI AGUELL SEU

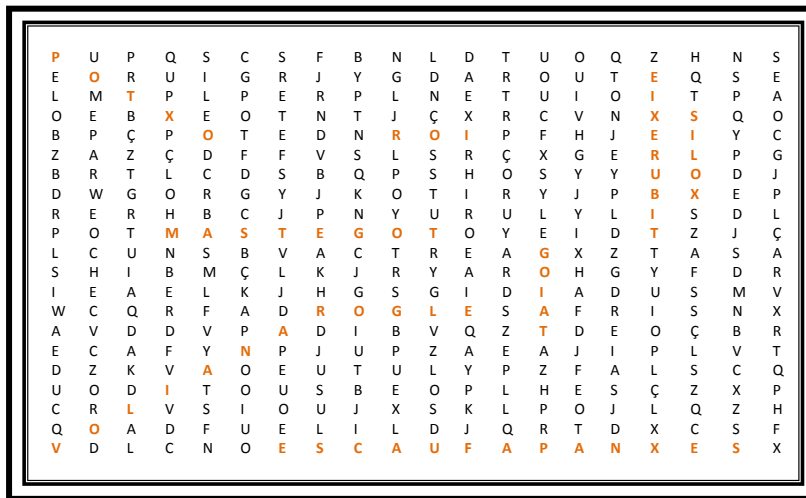
• _____

DE VA VEURE EL PERVERICAR ES GOS PARAVA EN NYAUPIR QUE NO

• _____

15.2.2. Solucionari

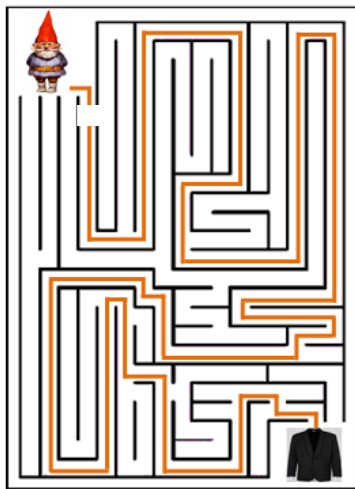
1.

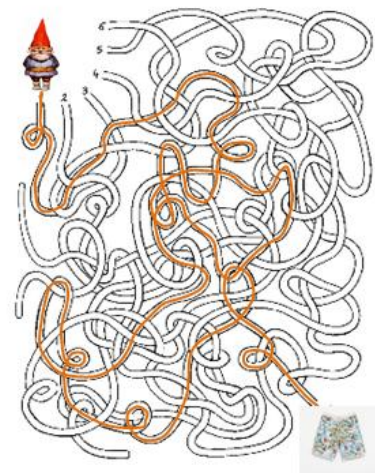
2. Trumfa – Prinyó – Arvella – Fraga - Garrota

3.

a)

b)

4. 1E – 2F – 3D – 4B – 5A – 6C

5. Carmanyola – Esquerp – Escombrar – Aviat – Llentia – Despullat – Olorar Estrip – Sortir – Descolorit – Agafar – Obac – Esbarzer – Bressol – Muricec – Lloc

6.

1. Ganyota

3. Esbellejar, Barça

5. Apariar

7. Gota

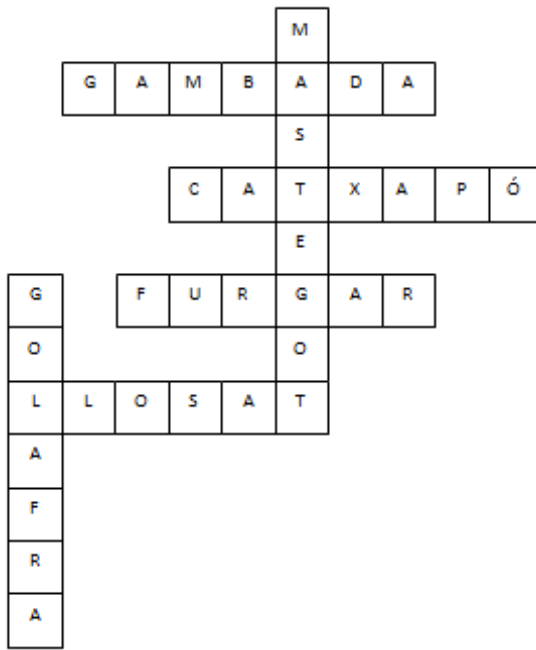
2. Lego

4. Escurar

6. Burrufear, casi

8. Lo, Jaïlla

7.

8.

- Mostatxo
- Tomata
- Escampa
- Xinar
- Ferrada

9.

- 1C – 2H – 3J – 4A – 5D – 6B – 7I
 8F – 9G – 10E – 11T – 12O – 13K
 14L – 15M – 16S – 17N – 18P
 19Q – 20R

10.

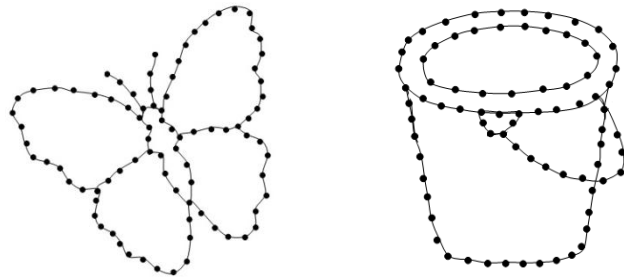
Paraula Intrusa

- a) Granota
- b) Pèsol
- c) Amuntegar
- d) Doblegar
- e) Carmanyola
- f) Descolorit

Sinònim pallarès

- a) Galapat
- b) Arvella
- c) Atarterar
- d) Entortolligar
- e) Fiombrera
- f) Escolrrit

11.

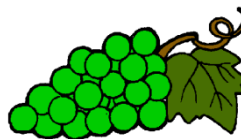
VOLIANA

FERRADA

12.

1. a plaeret   2. amb barres altres   3. piga a l'esquena   4. Tot gat i fura
 5. a tot drap   6. ni mica ni molla   7. per un pèl de conill

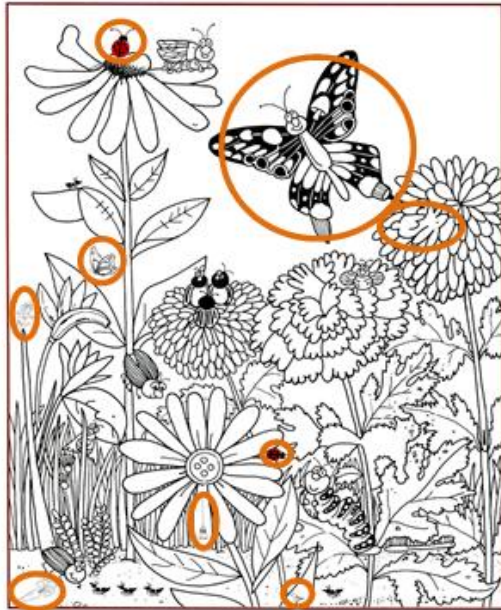
13.

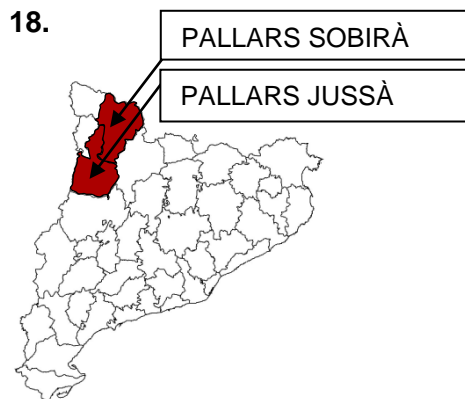
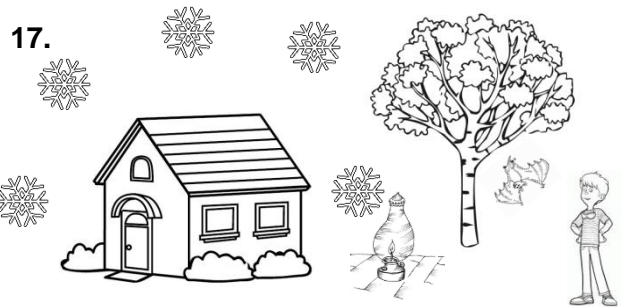

14. 1. Sargantana 2. Xai 3. Galapat

15. 16.

Paraula	Sinònim català
Intrusa	
a) Encantra	a) Àmfora
b) Desespero	b) Esglai
c) Escampar	c) Escombrar
d) Gabinet	d) Ganivet
e) Llaupir	e) Bordar el gos o cridar
f) Campar	f) Viure

19.

- a) Callastrot, eixerubit
- b) Escampat, escurat
- c) Farta, ganyotes, carallejar
- d) Fargar-se, estropat
- e) Gambada, entrepussar, galapat
- f) Furugant, gabinet, llaupir

20.

- Vaig abidriar un astoret de color roi.
- El noi estava molt afatxat perquè s'havia fet un fart de caminar.
- Anguella tarda em vaig tòrçer el claviller després de fer una cambuleta.
- El catxapó es va esfurriar en sentir un espetec.
- Es va quedar com un estantirost al veure unes banes darrera el barcer.
- Anguell goiat va plantar trumfes a l'hort del seu avi.
- Es va pervericar en veure que el gos no parava de nyaupir.